

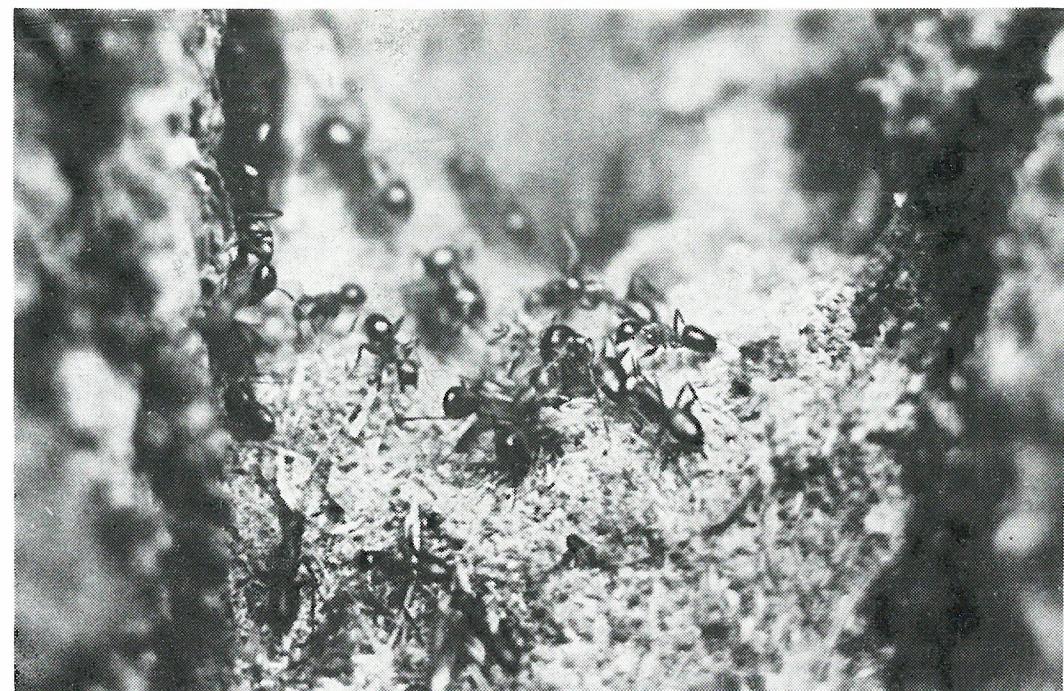
zpravodaj

OKRESNÍHO VLASTIVĚDNÉHO
MUZEA VE VSETÍNĚ
1989

O B S A H :

1	Jiří Trezner: Příroda — věc každého
2—12	Karel Pavelka: Vlivy současných způsobů hospodaření v lesnictví a zemědělství na výskyt některých zástupců obratlovců (Vertebrata)
13—21	Lubomír Brabec: Brouci čeledi střevlíkovitých (Carabidae) 6., 7. a 8. vegetačního stupně Čertova Mlýna a Kněhyně (Morava, ČSSR)
21—25	Lubomír Kučírek: K výskytu chráněné prhy arniky (Arnica montana L.) ve Vsetínských vrších
26—29	Jan Pavelka: Podzimní avifauna ve Velkých Karlovicích
30—32	Radim Běťák: Hnízdí bionomie pěvušky modré (Prunella modularis L.)
33—34	Vladimír Holáň: Věrnost tuhýka obecného hnízdištěm na Vsetínsku
34—36	Jan Pavelka, Jiří Polčák, Stanislav Kovařík, Karel Palička a Zdeněk Kopec: Zajímavá ornitologická lokalita — vodní nádrž v Karolince-Stanovnici
37—39	Jaromír Jung: Současné rozšíření čápa bílého (Ciconia ciconia) v okrese Vsetín a výsledky jeho hnízdění v letech 1985—1988
40—42	Jiří Pavelka: Avifauna Hradiska a okolí
42—45	Josef Hrnčířík: Mykoflóra Vsetínska
45—46	Jan Košťál: Příspěvek k výskytu čečetky zimní (Carduelis flammea) a brkoslava severního (Bombycilla garrulus) na Valašskomeziříčsku v letech 1985—1989
47	Drahomíra Kyslingrová: Neobvyklá stanovště lile zlatohlávku (Lilium martagon L.)
48—49	Drahomíra Kyslingrová: Několik ornitologických zajímavostí z oblasti řeky Senice
50—51	Jiří Demel: Jaroslav Nečas
52—53	Rudolf Kubela: Spisovatel Milan Rusinský a jeho Valašsko
53—55	Vilma Volková: Vzpomínka na řezbáře Jiřího Malinu
55—56	Jindřich Janoušek: Vzpomínka na světoznámého pěstitele Jiřího Pozziho
57	Bohumír Rygl: Současník dinosaurů v Rožnově p. Radhoštěm

1. str. obálky: Pulčínské skály

4. str. obálky: Samec datlíka tříprstého u hnízdní dutiny.
Velké Karlovice-Leskové 7. 6. 1987. Foto M. Korytář

Mravenec dřevokaz (Camponotus ligniperda)

P R Ě I R O D A — V Ě C K A Ž D Ě H O

V pořadí již páté číslo Zpravodaje Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně se v převážné míře věnuje otázkám ochrany a tvorby životního prostředí, respektive je přímo zaměřeno na jednotlivé složky přírody Valašska. Není to jistě náhodou, vždyť letošní rok prohlášený Rokem životního prostředí by měl celou naši společnost aktivizovat ke zlepšení stávajícího životního a přírodního prostředí. Jistě namítnete, že problematika životního prostředí je velmi často diskutovaným tématem a že vlastní realizace neodpovídá proklamacím. Toto číslo Zpravodaje, stejně jako předcházející čísla věnovaná přírodě, je důkazem, že se daří aktivně přistupovat k realizaci záměrů naší vlády a potřeb společnosti. Jestliže chceme hodnotit stav a další možnosti rozvoje ochrany přírody v našem okrese, je bezpodmínečně nutný určitý stupeň poznání přírodních podmínek jak minulosti, tak hlavně současnosti. Jedině o fundované výsledky výzkumu zpracovaných na základě dlouhodobých pozorování se může státní ochrana přírody opřít při rozhodování.

Neustále se zvyšující tlak na přírodu ze strany průmyslu a zemědělství se zřetelně projevuje na našem okolí. Valašská krajina jako taková je ještě funkční a má naději uchovat si svoji osobitost. Důležité je ovšem slůvko ještě. Stačí příklady Krkonoš, Jizerských hor a Krkonoše. Proto je nezbytně nutné zachytit současný stav přírody, což se autorům jistě povedlo. Na následujících stránkách jsou příspěvky, jejichž cílem je čtenáře poučit, v mnohem překvapit, ale především vzbudit zájem o hlubší vztah k přírodě a případně motivovat k aktivní spolupráci při řešení současných problémů naší přírody.

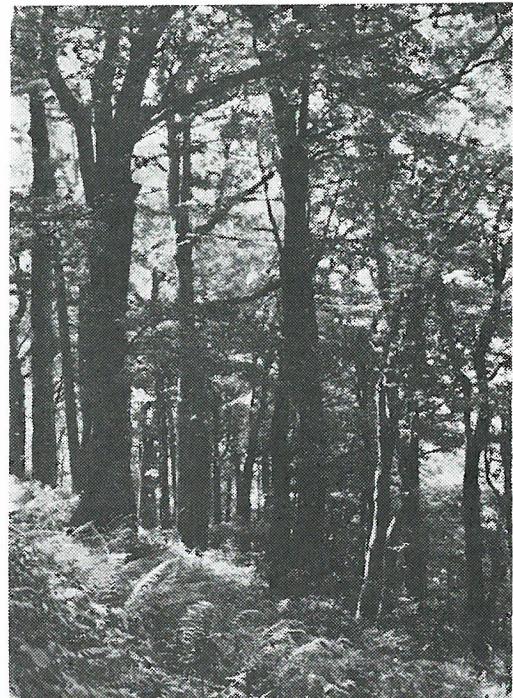
Musíme si uvědomit, že ochrana a optimální využívání přírodního prostředí by měly být zájmem nejen profesionálních pracovníků, ale každého člověka, neboť vyvážené a zdravé životní prostředí je limitujícím faktorem jeho dalšího vývoje.

Ing. Jiří Trezner, inspektor odboru kultury ONV Vsetín

V L I V Y
S O U Č A S N Ý C H Z P Ú S O B Ú
H O S P O D A Ř E N Í
V L E S N I C T V Í
A Z E M Ě D Ě L S T V Í
N A V Ý S K Y T N Ě K T E R Ý C H
Z Á S T U P C Ú O B R A T L O V C Ú
(V E R T E B R A T A)

KAREL PAVELKA

Zásahy zmíněných resortů do populací vyšších živočichů jsou ve většině případů nepřímé, protože nesměřují proti jedincům určitého druhu, ale působí na řadu živočišných druhů. Určité způsoby hospodaření jsou však aplikovány na území celého státu, proto při jednoznačném ovlivnění výskytu některých druhů mohou mít znatelný vliv na jejich populace v celostátním měřítku. Přesné vymezení vlivů ať již zemědělství nebo lesnictví však v řadě případů není jednoznačné, jelikož živočichy omezují i jiné významné faktory. Stěhovavé druhy jsou například hodně závislé na podmírkách nejen ve svých zimovištích, ale i na tahových cestách (zde je na místě připomenout hromadné odlovy některých druhů převců a dravců ve Středomoří a v severní Africe). Při srovnání činnosti obou resortů lze říci, že lesnictví prokazuje mnohem menší negativní vliv na výskyt obratlovců (Sládek, 1981), což souvisí s druhem výrobního prostředku. I se změnou kultury lesa si tento ekosystém udržuje určitou dynamickou rovnováhu, navíc změny vývojových stádií jsou v lesích prováděny za dlouhé časové období. Zemědělské hospodaření naopak charakterizuje krátký výrobní cyklus, jednoznačněji pěstování monokultur a při jejich rychlé obměně i radikálněji zásah do původních i nynějších živočišných populací.

Horská bučina 6. vegetačního stupně — přirozený les s výskytem vzácných živočichů. Prostřední Bečva - Čertův Mlýn. Foto K. Pavelka

L E S N I C T V Í

Změna druhového složení lesů od blízkých přirozených ke smrkovým monokulturám proběhla v oblasti Beskyd později, než v jiných oblastech českých zemí (až koncem 19. století — viz Žaloudek, 1965). V dnešní době tvoří smrkové monokultury polovinu ze 4,5 milionu ha našich lesů. V Beskydech došlo tehdy k odstranění velkých ploch bukových a jedlobukových lesů. V současné době můžeme být svědky podobného procesu v souvislosti s postižením Moravskoslezských Beskyd imisemi ostravsko-karvinské průmyslové aglomerace, kdy dochází ke kácení bukových porostů na vrcholech tzv. Předních hor a k jejich náhradě výsadbou smrkové monokultury. Přitom kdo zná hlouběji problematiku Beskyd ví, že v uvedených výškách nemají vysazené stromky v současnosti velkou naději na přežití. Pokud náhodou některé z vysa-

zených stromů vyrostou, nikdy zde nedosáhnou požadované tloušťky ani výšky pro kvalitnější průmyslové zpracování. I když nelze popřít sníženou plodnost buku lesního a tím i nesnadné získání většího množství semen, hlavním důvodem tohoto stavu je pravděpodobně pohodlnost lesních závodů. Změny kultury lesa na význačných beskydských vrcholech však ve svých důsledcích skrývají nejen možnost degradace kvalitní lesní půdy, ale také negativní ovlivnění stavu rostlinné i živočišné složky kdysi bohatých geobiocenóz v oblasti Radhoště, Tanečnice, Nořičí,

Čertova Mlýna, Kněhyně, Smrku a jiných význačných vrcholů Beskyd. Jednoznačně lze konstatovat, že náhradní smrkové monokultury mají proti předešlým porostům daleko menší počet vyskytujících se druhů živočichů, což je příčinou jejich zřetelně menší stability. Snížení bohatosti avifauny je možné hodnotit nejen z kvalitativního, ale i z kvantitativního hlediska. Obecně lze říci, že ve smrkových lesích je téměř poloviční počet hnězdících párů než v bukových či smíšených lesích na jednotku plochy (viz tabulka). Výrazně nižší je také počet hnězdících ptáčích druhů.

Lesopark u Hovězí, září 1988.

Foto Jan Pavelka

TABULKA:

SROVNÁNÍ AVIFAUNY HNÍZDÍCÍ V PŘIROZENÝCH LESÍCH A VE SMRKOVÝCH MONOKULTURÁCH (podle Bauer, Tichý 1977 a Šťastný, Bejček 1985).

Počet druhů	horská bučina 15/10 ha	druhotná smrčina 10/10 ha	buková jedlina 9/ha	druhotná smrčina 3,5/ha
Počet hnizdících párů	40/10 ha	25/10 ha	7/ha	2,5/ha

V druhotních smrčinách chybí především druhy dutinové, mezi nimiž je hodně druhů uvedených v 1. díle Červené knihy ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČSSR (Sedláček a kol., 1988) — jde například o druhy jako strakapoud bělohrbetý, rehek zahradní, holub doupňák. Uvedené změny se rovněž dotýkají populací ptáků jako je sýkora koňadra, sýkora babka, sýkora uhelníček, budníček lesní, jeřábek lesní. Za změnu druhu lesa lze považovat také místy prováděnou náhradu zbytků přirozených horských smrčin na nejexponovanějších místech beskydských vrcholů, protože náhradou vysazená smrková monokultura má zvláště ve stromovém patře odlišný charakter. Více než menší počet hnízdních párů na jednotku plochy proti přirozené smrčině ovlivní zmíněné náhrady výskyt druhů vázaných na tyto specifické geobiocenózy (datlík tříprstý, tetřev hlušec, jeřábek lesní, rehek zahradní). Dojde k omezení pestrosti všech vegetačních pater — menší potravní nabídka bylinného patra sníží úživnost nových lesů pro velké býložravé savce a tím se dále prohloubí problém přezvěření našich lesů. Totéž lze říci o zámeně horských bučin.

Změna věkového složení lesů na vrcholech Beskyd má souvislost s výše rozváděnou zámenou druhového složení. Tento problém však lze rozšířit na ce-

lou beskydskou oblast, kde dochází postupně k urychlěnému kácení porostů tzv. přestárlých. Tento pojem z lesnické praxe je někdy paušálně vztahován na celá horstva, aniž se uvažuje o velkém významu těchto porostů jako genobank rostlinného i živočišného materiálu. V nejvyšších polohách je kácení porostů klimaxových stadií nejvíce sporné, protože jde o lesy s ochrannou funkcí protierozní. Důsledkem je nejen zamezení výskytu význačných vzácných druhů živočichů i rostlin. Odstraněním těchto porostů dochází k omezování hnízdních možností pro již uvedené druhy dutinové. Významné jsou stromy s dutinami také pro zástupce predátorů ze skupiny sov, z nichž kulíšek nejménší a sýc rousný patří v Beskydech ke vzácným ptákům. Spolu se zástupci dravců a šelem se podílejí na omezování populací drobných hlodavců. Při velkoplošném odlesnění existuje reálné nebezpečí podstatného snížení početnosti ptačích predátorů a tím se otevírá možnost k přemnožení některých druhů drobných savců. Tato situace nastala v minulých letech v oblasti Krušných hor, kde se přemnožil celkem vzácný hraboš mokřadní a omezoval úspěšnost zalesňování kalamitních holin.

Jaký je konkrétní vztah mezi stářím lesa a bohatstvím živočišných druhů? Z řady provedených studií u nás i v zahraničí vyplývá, že největší počet vyskytujících se druhů je v posledních vývojových stadiích lesa, v tzv. klimaxech. I když jde o konečná stadia, neznamená to, že by určitý les zanikl. Jde totiž o ekosystém silně mozaikovitý, kde dochází ke střídání různých vývojových stadií lesa na malých plochách, přičemž počáteční stadia jsou na menší ploše. Konečné stadium znamená naopak to, že jde o ekosystémy s nejvyvinutější soustavou různých ekologických vazeb, protože výskyt druhů je ze všech vývojových stadií určitého lesního typu největší. Jde o systémy schopné autoregulace, systém schopný likvidace přemnožení různých živočišných druhů. Nejen v rámci Beskyd jde o nejcennější z rezervací. Jelikož spektrum sledovaných

živočišných skupin není úplné, lze očekávat objevy dalších druhů nových pro naši republiku i pro vědu vůbec (mezi bezobratlými). Řada zmíněných porostů je sice chráněna v beskydských rezervacích, více jich však zatím chráněno není a řada ploch již byla vykálena, aniž byly tyto biocenózy prozkoumány. Největší zbytky těchto přirozených porostů se uchovaly na vrcholech Beskyd (Radhošt, Čertův Mlýn-Kněhyně, Smrk, Lysá hora, Travný) a s nimi také některé zajímavé druhy drobných zemních savců. Obecně lze říci, že zmíněné lesy jsou útočištěm savčích druhů s malou rozmnožovací schopností, které jsou závislé na relativní stabilitě uvedených ekosystémů. Ve vrcholových lesích Beskyd se vyskytuje myšivka horská (glaciální relikt) a hrabošk podzemní. I když oba druhy se vyskytují také na pasekách a holinách v okolí zmíněných horských lesů, nelze předpovědět, co může přinést zalesnění vykácených porostů smrkovou monokulturou. Velmi pravděpodobné je však znatelné snížení početnosti obou druhů. Dalším typickým savcem, vyskytujícím se ve vrcholových partiích Beskyd, je hraboš mokřadní, který zde ovšem nedosahuje stavů, jež by v současnosti měly vliv na úspěšnost zalesňování imisních holin. Jde spíše o vzácnější druh, hojněji zastoupený pouze v porostech původních smrčin (např. na Kněhyni) nebo na podmáčených stanovištích horských bučin. Stejně jako u jiných živočišných skupin, také u společenstev drobných zemních savců lze říci, že jsou ve zbytcích původních porostů bohatší než v monokulturách smrku nižších poloh. Při výzkumech našeho oddělení v navrhované rezervaci Čertův Mlýn-Kněhyně byl zaznamenán výskyt celkem 8 druhů drobných zemních savců. V porostech druhotních smrčin je fauna drobných savců podstatně chudší na výskyt druhů, je možné uvést výskyt jen 4 druhů, z nichž např. myšice lesní se vyskytuje nepravidelně u vodotečí a při úrodě šíšek (k podobným závěrům došli Horník a kol., 1977).

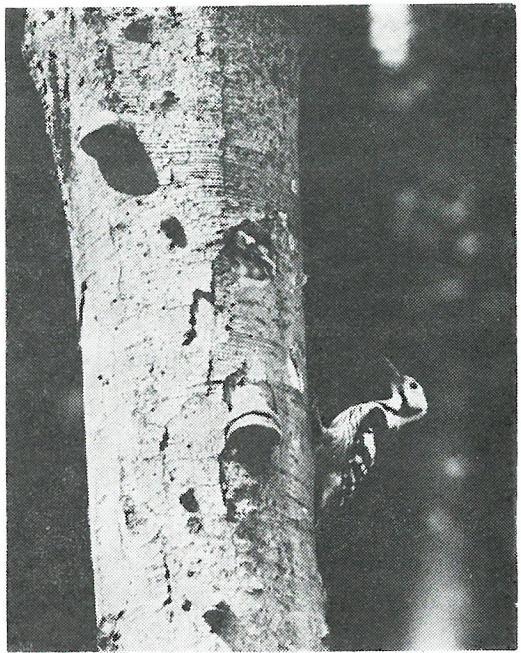

Krkavec velký v letu.

Foto L. Kučírek

Dalším problémem negativního ovlivňování fauny je způsob a období provádění výchovných zásahů v porostech řádně obhospodařovaných. Určení období k provádění prořezávek z ochranářského hlediska omezuje hnízdní období ptáků, které lze uvažovat od začátku března (kdy již začínají hnítat někteří dravci) až do konce července (kam spadá ještě druhé hnízdění převců). Při práci v hnízdním období je zvláště ve smrkových mlazinách a tyčovinách nebezpečí zničení hnizd řady druhů převců. Při kácení vzrostlých stromů jsou ohrožována hnizda dravců, čápa černého, krkavce velkého a j. druhů. I když hodně z těchto ptáků není ohrožených, je třeba se na zmíněnou problematiku dívat i z etického hlediska. Hodně v tomto případě záleží na vztahu lesního personálu i samotných dělníků k přírodě. V případě hnizd dravců a sov by byla vhodná spolupráce s ornitology, což není v řadě oblastí možné pro absenci zmíněných odborní-

ků. Iniciativa by však měla vyjít i ze strany ornitologů, aby lesníky upozornili na výskyt chráněných druhů, zvláště u sov, které často unikají pozornosti. Dalším aspektem je také způsob provádění prořezávek. Již od nepaměti je základním postulátem v péči o les odstranění veškerých stojících suchých stromů a jejich zlomů, což je zdůvodňováno sanitárními důvody. Doslovne „splnění předpisu“ však ohrožuje výskyt řady druhů hmyzožravých ptáků v bukových lesích. Způsoby provedení prořezávek do značné míry ovlivňují distribuci výskytu určitých druhů ptáků v různých lokalitách. Na Vsetínsku jsou místa s podobným zastoupením bukových a jedlobukových lesů, kde v jednom údolí je možné zjistit všechny tři druhy lejsků (lejsek malý, šedý a bělokrký), zatímco o údolí dál jsou tyto druhy zjistitelné jen ve velmi malém počtu nebo vůbec nejsou přítomny. Klasickým příkladem je další z ohrožených druhů, strakapoud bělohřbetý, který tesá dutiny přednostně v uschlých a trouchnivějících kmenech buku lesního. V hospodářských bučinách s „předpisově“ provedenou očistou lesa je možné nalézt jeho dutiny na okrajích holin, kde je pravděpodobný výskyt uschlých stromů. Podobně postiženými druhy jsou třeba holub doupňák a opět již několikrát jmenovaný rehek zahradní (oba ohrožené druhy - Sedláček a kol., 1988). Také v tomto případě záleží na přístupu vedoucích polesí a na jejich vztahu k ochraně fauny i vědomostech o ní. V kladném případě mohou instruovat lesní dělníky tak, aby občas ponechávali zmíněné hnizdny a nakonec i potravní možnosti pro uvedené ptačí druhy. Zmíněnými negativními zásahy dochází ke snižování druhové pestrosti našich lesů, což platí i pro druhotné smrkové porosty. Řada takto ohrožovaných druhů ptáků je hmyzožravá a dokáže úspěšně omezovat hmyzí škůdce při jejich větším výskytu. Lejsek malý hnizdí v polodutinách má na některých lokalitách až 50 procentní podíl housenic v potravě přinášené mláďatům, rovněž konzumuje

Samice strakapouda bělohřbetého u hnizdny s mládětem. Pulčín 1988. Foto K. Pavelka

dospělé kůrovce. Budníček lesní konzumuje až ze 30 % mšici bukovou (J. Pavelka, ústní sdělení), také předešlý druh ji potravně využívá. Bohužel máme dosud stále jen ojedinělé zprávy o potravě ptáků v našich lesích, ale i tyto ukazují na užitečnost drobných ptáků. Obecně také platí, že ptáci konzumují potravu nejsnáze získatelnou, a proto je možné předpokládat, že přemnožení určitého hmyzího druhu v ekosystémech vytváří potravní základnu pro celé spektrum vyskytujících se ptáčích druhů. Co říci závěrem této kapitoly? Hospodářský les nelze samozřejmě ponechat samovolnému vývoji. K provádění prořezávek a kácení vzrostlých porostů však lze přistupovat uvážlivě se zachováním aspoň určitých hnizdních možností pro avifaunu. V současnosti závisí způsoby těchto postupů na individuálním přístupu jednotlivých pracovníků. Určité dodržování ekologických zásad by mělo být v základních rysech zavedeno do centrálních metodických materiálů pro lesnický provoz.

Dalším faktorem, provázejícím lesnické hospodaření s určitým vlivem na faunu, je **těžká mechanizace**, představovaná kolovými lesními traktory různých výkonů, a nákladními automobily. Když neuvažujeme vliv zvýšené eroze půdy na výskyt fauny, můžeme vymezit určité ovlivnění některých druhů obojživelníků. Při těžbě dřeva v lesích dochází při použití zmíněné techniky ke vzniku mnoha kolejí a prohlubní v lesní půdě, které po naplnění vodou při jarním tání nebo deštích se stávají vyhledávanými místy k rozmnožování zmíněných živočichů. To má velký význam zvláště na lesních cestách ve vyšších horských polohách. Tato místa jsou útočištěm druhů jako je čolek horský a karpatský, skokan hnědý, kuňka žlutobřichá a ropucha obecná, které se v těchto místech rozmnožují. V případech zpevnění těchto cest makadamovým nebo dokoncě živičným povrchem přijdou tito obojživelníci o vhodnou možnost reprodukce. V tomto případě by státní ochrana přírody měla vést evidenci lokalit zvláště u čolka karpatského a ve spolupráci s členy ČSOP a svými dobrovolnými spolupracovníky provádět aktivní opatření ve vytváření náhradních příležitostí k rozmnožování. Velkoplošné odlesnění svahů ve vrcholových partiích Beskyd mění odtokové poměry v daných lokalitách, což může mít také nepříznivý vliv na obojživelníky. Rych-

lejší odtok vod po deštích má za následek zánik drobných tůnek a kališť, které byly nedílnou součástí dřívějších lesů a sloužily také k reprodukci některých druhů (např. na jižní straně vrcholu Kněhyně došlo následkem odkácení spodních porostů k zániku jezírka, kde se každoročně shromažďovaly k rozmnožování desítky jedinců čolka horského).

ZEMĚDĚLSTVÍ

Působení zemědělského hospodaření na faunu lze specifikovat na podhorské oblasti Beskyd a údolní nivy řek Bečvy a Odry, jelikož zmíněná území znám velmi dobře již řadu let.

V **podhorských oblastech Beskyd** se projevuje snaha o zlepšení produkčních vlastností pozemků v melioračních úpravách (spočívajících většinou pouze v odvodnění) a v souhrnných pozemkových úpravách (pastevní areály skotu). I když ve většině oblastí došlo k rapidnímu odstranění rozptýlené zeleně a protierozních mezí již dříve, i při úpravách pastvin jsou tyto zásahy opětne požadovány. Tím dochází k dalšímu omezování hnizdních možností pro drobné hmyzožravé ptactvo a zároveň je omezeno druhové spektrum rostlinných druhů na upravených pastvinách. Takže se stává, že i při záchranně stávajících systémů křovinných formací je výskyt řady ptáků již na první pohled menší než na pozemcích nerekultivovaných. Zmíněné úpravy pozemků spolu s chemizací mohou být důvodem toho, že třeba pěnice vlašská na Valašsku silně ubyla (druh uvedený v „Červené knize“), což lze porovnat se situací před 12 lety. Naopak u tuhýka obecného je zaznamenán méně nápadný úbytek v naší oblasti, je zde dosud obecným ptákem, zatímco jinde v českých zemích je již poměrně vzácný. O vývoji jeho početnosti však zatím nemáme přesné kvantitativní údaje. Dalším ptačím druhem, který doplácí na intenzifikaci pastvin i luk v celé ČSSR

Rosnička zelená ještě obývá zarostlé vodní plochy nížin i pahorkatin. Foto K. Pavelka

je chřástal polní (ohrožený druh). V letech 1960–80 byl zaznamenán na jižní Moravě 5 až 10krát nižší stav (Šťastný a kol., 1987). V našem okrese je situace sice poněkud lepší, přesto i tady je nyní zmíněný druh již vzácností — snížení početnosti za posledních 10 let je více než pětinásobné. V údolních nivách větších řek tento druh prakticky vymizel. Již dřívějšího data je známé „vymizení“ křepelky polní a koroptve polní. Svoji odezvu mají zmíněné úpravy krajiny také ve stavech dalších tříd obratlovců — např. u plazů v úbytku ještěrek, z hadů je nápadný úbytek u zmije obecné i na Valašsku. Rovněž u savců je velice pravděpodobné zúžení druhového spektra s ohledem na jednotvárnější složení bylinného patra. Odvodnění pozemků s sebou přináší i další aspekt, většinou zemědělci ne-

uvažovaný. Tyto změny vyhovují významnému škůdci polních plodin, hraboši polnímu, jehož stavy se na odvodněních polích znatelně zvyšují. Při melioračních úpravách v zemědělské krajině dochází také k likvidaci břehových porostů, napřimování potoků a likvidaci podmáčených stanovišť. Také zde je nepříznivě ovlivněno mikroklima „upravovaných“ míst a jsou omezována místa výskytu např. rejseč černého (chráněný a také ohrožený druh). Likvidací vzrostlé zeleně jsou opět omezovány hnízdní a úkrytové možnosti řady ptáků a také predátorů, což jen podporuje výskyt hraboše polního. **Údolní nivy větších řek** s úrodnější půdou byly a ještě jsou předmětem úprav pro zemědělské využívání v daleko větší míře než oblasti podhorské. Jednou z nejvýznamnějších úprav byly regula-

Neregulovaný tok řeky — významné refugium řady druhů obratlovců. Odra u Pustějova.
Foto K. Pavelka

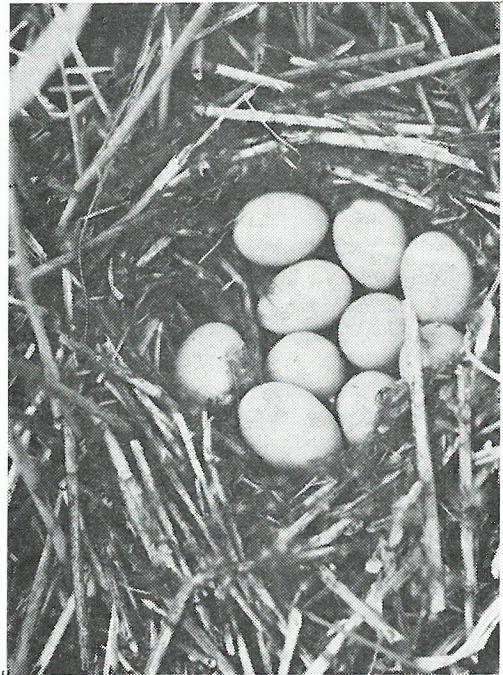
ce těchto toků, které například v oblasti Poodří dosud v některých úsecích Odry neproběhly nebo se omezily na budování protipovodňových hrází v ohrožených místech. Součástí úprav toku řek bývá likvidace nebo silné omezení břehových porostů, což se odráží hlavně v nedostatku hnízdních příležitostí pro dravce, sovy, datlovité i pěvce. Odvodňování pozemků se provádí ve zmíněných oblastech na větších plochách než v podhorských oblastech. S celoplošným **odvodněním údolních luk**, případně odstraněním extrémně zamokřených míst dochází ke snížení pestrosti této krajiny a k omezení výskytující se fauny. Proto silně poklesly stavy i počet hnízdišť u břehouše černoocasého (za 10 let je v ČSSR poloviční stav hnízdní populace — viz Šťastný a spol., 1987), bekasiny otavní a vodouše rudonohého, který byl dříve jedním z nejhojněji hnízdících bahňáků v českých zemích (zmíněné druhy jsou uvedeny v „Červené knize“ v kategorii ohrožených). Rovněž kolika velká hnízdí daleko méně než dříve, její výskyt se dá označit za sporadický. Z pěvců je nápadný úbytek u konipasa lučního a strnada lučního — u tohoto druhu je však úbytek tak velký, že jej nelze vysvětlit pouze změnami krajiny v jeho hnízdním areálu. Dalším procesem ohrožujícím existenci nivních luk je jejich přeměna na pole, která bývá dočasná nebo trvalá. Některé druhy bahňáků proto hnízdí v polních kulturách, což omezuje jejich reprodukční schopnost, protože v tomto prostředí jsou ztráty na hnízdech i mláďatech větší — jde hlavně o čejku chocholatou a břehouše černoocasého (známo z jižní Moravy).

Samostatnou otázkou je likvidace slepých ramen kolem řek v různých stadiích jejich zazemnění. Většinou je provedeno zavážení zmíněných cenných biotopů odpadky a stavebním materiélem, takže po určité době přestanou existovat. Dalším faktorem, negativně ovlivňujícím zvláště mladá stadia slepých ramen, je vypouštění prasečí kejdy z vepřinů do těchto „přírodních ná-

drží“, což se na mnoha místech v Poodří provádí dosud. I když samotný biotop je zachován, na delší dobu je znehodnocen a mnoho živočichů se tímto způsobem jistě vyhubí. Na polích a lokalitách kolem řeky Odry existuje také mnoho pozůstatků slepých ramen, z nichž již zbývají pouze menší prohlubně s porostem ostřic a občasným výskytom vody. Tato poslední stadia zazemnění slepých ramen řeky jsou zavážena zeminou, získanou při hloubení odvodňovacích kanálů. Zmíněnými postupy jsou likvidována poslední útočiště a místa rozmnožování některých obojživelníků. Velice nápadný je např. úbytek dříve běžného obojživelníka nižších poloh — kuňky obecné, který zřejmě souvisí s úbytkem vhodných stanovišť. Slepá ramena a tůně jsou rovněž prostředím pro čolka obecného a čolka velkého, který je pro velký pokles početnosti zařazen k ohroženým druhům obojživelníků. Rovněž je pravděpodobné, že ve zmíněných biotopech nacházejí úkryt před nebezpečím všechny tři druhy našich hnědých skokanů, z nichž výskyt skokana štíhlého nebyl zatím v Poodří ani Pobečví prokázán, ale je pravděpodobný.

Se zánikem řady slepých ramen především v údolí řeky Odry jsou likvidována také stanoviště pozoruhodných druhů bezobratlých živočichů, z nichž o mnoha taxonech není ze zmíněných oblastí zpráv, i když pro zachovalost krajiny je jejich výskyt zde možný. Úkolem zoologů a členů ČSOP by mělo být podrobné podchycení lokalit pozoruhodných druhů s důrazem na druhy ohrožené. Případné zásahy do biotopů by se mely postihovat a hodnotit podle tzv. sankčního dodatku zákona 40/1956 Sb. z roku 1986.

Likvidace rozptýlené a doprovodné zeleně vodotečí při rekultivacích má odraz v menších hnízdních možnostech ptačích predátorů (krkavcovitých a na nich závislých poštolce obecné a kalousi ušatém, kteří využívají starých hnízd uvedených ptáků ke hnízdění). To ovlivňuje spolu s odvodněním krajiny

Hnízdo kachny poláka velkého.

Foto K. Pavelka

zvýšený výskyt hraboše polního, který je citlivý na zvýšenou hladinu spodní vody. Kombinace obou faktorů spolu se zamezením záplav výstavbou ochranných hrází může způsobit přemnožení nejen hraboše, ale také křečka polního. Klasickou ukázkou ekologické katastrofy tohoto druhu je přemnožení křečka polního na východním Slovensku v letech 1971-1972 (Hadač, 1987), kdy v údolí Hornádu dosahovala hustota zmíněného druhu 35 miliónů jedinců na 200 tisíc ha (na 1 ha pole připadalo asi 300-500 jedinců). Náklady na likvidaci přemnožení tohoto škůdce dosáhly výše 10 miliónů Kčs.

Samostatnou kapitolou stojící za zmínu je v posledních letech zintenzivněné **vyhrnování rybníků** za účelem zvýšení produkce rybího masa. Jelikož rybníky jsou důležitou součástí krajiny, kde se soustředuje na malé ploše velký počet živočišných druhů, nelze tento proces jednoznačně odmítat. Vzhledem ke zvýšenému odnosu půdy z polí je zanášení rybníků zcela jistě urychleno a případ-

né ponechání samovolnému vývoji by ohrozilo samotnou existenci těchto nádrží. Jiný pohled ovšem můžeme mít na způsoby, jakými se tyto rekultivační práce provádějí. Podle metodiky vydané ke zmíněné akci by se měl rybník vyhrnout zcela až po okraj plochy, přičemž počáteční hloubka u okraje by měla být minimálně 0,5 metru. To by využívalo na dlouhou dobu existenci porostů vodních rostlin, které hrají velkou úlohu také v čistění splaškových vod z polí. Ty jsou bohaté na různé chemické látky, schopné znehodnocení rybniční vody a tudíž i chovaných ryb. Při velkoplošném vyhrnutí tvrdých porostů na okrajích rybníků může nastat ohrožení hnízdního výskytu mnoha vzácných ptáků, např. bukače velkého (silně ohrozený druh „Červené knihy“), bukáčka malého (ohrozený druh), chřástala vodního, kropenatého a malého (vše ohrozené druhy), rákosníka velkého (ohrozený druh) a dalších druhů rákosníků a cvrčilek. Zvláště ožehavým problémem je ubývání některých kachnovitých ptáků v celé ČSSR, které však nelze přičítat úpravám rybníků. Pokud vyhrnutý substrát zůstane v ploše rybníka ve formě ostrůvků, je vhodnějším prostředím k hnízdění některých kachen než samotné rákosiny (Velký choryňský rybník). Dospělí ptáci kachnovitých se u některých druhů si zdržují na rybnících, ale v párech na hladině, což nasvědčuje tomu, že v hnízdním období řada párů nehnízdí (velmi nápadný je tento jev u kopřivky obecné, částečně také u kachny divoké). Stavy naší nejhojnější kachny, kachny divoké, poklesly za poslední léta nejvíce. Silný úbytek je patrný rovněž u menších druhů kachen, jako jsou čírka modrá, čírka obecná a lžičák pestrý (vše ohrozené druhy). V případě uvedených druhů lze přisoudit vinu na tomto trendu změnám prostředí, hlavně spočívajícím v úpravách zamokřených luk údolních niv větších řek. Svoji roli může však také hrát vliv nadmerné chemizace prostředí rybníků, která pravděpodobně omezuje reprodukční schopnosti většiny ptáků.

Posledním a svým způsobem zvláštním faktorem, působícím na výskyt ohrožených druhů naší fauny, je **myslivost**. Má určité vztahy k oběma resortům a její působení je celoplošné na území ČSSR. Myslivost je rovněž jediným z uvedených negativních faktorů, který působí přímo a cílevědomě na určité ptačí druhy s cílem jejich silného omezení na daném území.

Nejznámější a nejvíce diskutovaný je problém dravců. Řada druhů, nacházejících se v současnosti na minimu své někdejší populační hustoty, vděčí za svůj nynější stav v nezanedbatelném podílu nezodpovědným střelcům (ze základních negativních faktorů je jim přiřízen 24 % podíl — Plesník in litt.). V souvislosti s povolením odstřelu káně lesní v bažantnicích dochází k likvidaci chráněného a navíc člověku i přirodě prospěšného tvora.

Brokum však padají za oběť na kachních honech také ptáci, kteří jsou vyplašeni z porostů rákosin nebo z volné hladiny. Tato činnost je prováděna jak z neznalosti (řada ptáků podobných kachnám není od nich rozlišována), tak i úmyslně pro získání trofeje nebo z prostého „hladu po ráně“.

Dalším a mezi laickou veřejností málo známým faktorem je, že některé druhy byly negativně ovlivněny také nesprávně prováděným odstřelem. I když populaci tetřeva hlušce ovlivnily více jiné vlivy, nelze popřít, že nadměrný odstrel a nesprávný výběr nejkvalitnějších samců snížil kvalitu samčího pohlaví v populaci, což záporně ovlivnilo reprodukční cyklus zmíněného lesního kura. Naopak nízké odlovy způsobily zase známé přemnožení stavů jelení zvěře, což má svůj odraz v devastaci

Rákosiny na rybnících jsou hnízdištěm mnoha

druhů vodních ptáků. Horní rybník u Bartošovic 1984.

Foto K. Pavelka

horských lesů a zpětně to ovlivňuje jiné druhy fauny. Slovenskí zoologové přisuzují nadměrnému odstřelu nejsilnějších samců medvěda hnědého určité změny v chování populace tohoto druhu i ve spojitosti s jeho pronikáním na Moravu (Janík in verb.).

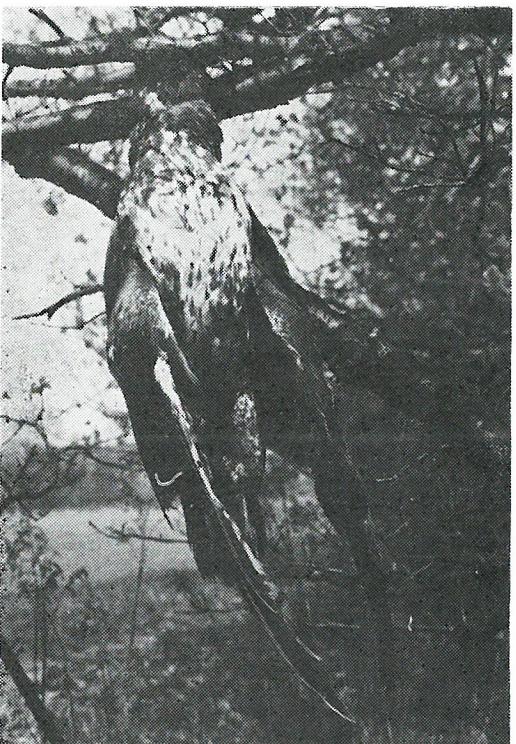
Rovněž introdukce (zavedení) cizích druhů na naše území má řadu úskalí. Z celé plejády introdukcí lze kladně hodnotit pouze vysazení ondatry pižmové v minulém století, která se od té doby rozšířila po celém území státu a je významným kožešinovým zvířetem. Kromě občasných průtrží hrází rybníků nepůsobí větší škod. Řada ostatních případů naštěstí skončila po několika letech úhyphem vypuštěných jedinců nebo se jedná o oborový chov. Větší nebezpečí představuje zavádění různých poddruhů, odchovaných ve větším množství v zajetí a vypouštěných na podzim do přírody. Tento případ se týká řady odchovů kachny divoké. Vypouštění jedinci mají zcela jiný vzorec chování než divoká populace. Jelikož se jiné návyky dotýkají také reprodukčního cyklu, představují tyto akce velké nebezpečí pro původní populaci a mohou způsobit její zánik. V posledních letech nastal velký tlak státní ochrany přírody na Český myslivecký svaz, aby zmíněné hybridní jedince nevysazoval do volné přírody. Jelikož ukončení těchto „experimentů“ bylo přislíbeno, bylo by vhodné sledovat další kroky mysliveckých sdružení v tomto směru.

Další negativní faktor působení myslivosti na faunu byl zjištěn až v posledních letech a jedná se oproti předešlým o působení nepřímé. V zahraničí zjistili, že broky, vyštílené při honech na rybnících, se hromadí v bahně rybníků. Zde jsou konzumovány kachnami při obstarávání potravy; při větším množství broků přítomných v zažívacím traktu dochází k otravám olovem nejen u kachen, ale i u bahňáků. Menší množství jsou postupně vstřebávána a negativně ovlivňují metabolismus ptáků, zvláště proces rozmnožování. Může jít o jeden z vlivů snižujících stavu ka-

chen. Podobný proces byl popsán také u ryb, kdy dochází k znehodnocení masa. V Holandsku došlo z uvedeného důvodu k zákazu používání olověných broků na rybnících a v Belgii dokonce i v lesních a polních honitbách.

LITERATURA

- HADAČ E., 1987: Ekologické katastrofy. Horizont, Praha.
SEDLÁČEK a kol., 1988: Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČSSR. SZN, Praha.
ŠTASTNÝ K., RANDÍK A., HUDEC K., 1987: Atlas hnězdního rozšíření ptáků v ČSSR 1973 až 1977. Academia, Praha.
ŽALOUDÍK V., 1965: Historický průzkum LHC Velké Karlovice.

Ukázka „vítězství“ člověka nad přírodou – střelená káně lesní pro výstrahu zavěšená na stromě.
Foto K. Pavelka

BROUČI ČELEDI STŘEVLÍKOVITÝCH (COLEOPTERA) 6., 7. a 8. VEGETAČNÍHO STUPNĚ ČERTOVA MLÝNA A KNĚHYNĚ (MORAVA, ČSSR)

LUBOMÍR BRABEC

S prudkým rozvojem hospodářské aktivity si lidstvo stále častěji uvědomuje nutnost ochrany přírodních hodnot a jejich nenahraditelnost pro přirozený a zdravý rozvoj lidské společnosti. Proto jsme stále častěji svědky zájmu veřejnosti o otázky životního prostředí a jeho ochrany. Jednou z odpovědí na tyto otázky je studium a poznání životního prostředí člověka v jeho přirozené a nepozměněné nebo jen částečně pozměněné formě a jeho dokumentace. Příspěvkem k naplnění této odpovědi je i práce přírodovědných pracovišť regionálních muzeí. Motivování touto skutečností jsme v letech 1982 až 1983 přistoupili ke studiu přirozených lesních porostů 6., 7. a 8. vegetačního stupně hory Čertův Mlýn a Kněhyně. Studiu zoologických poměrů na výše uvedených lokalitách se dosud nikdo systematicky nevěnoval.

POPIS SLEDOVANÉHO ÚZEMÍ

Horský masiv Čertova Mlýna a Kněhyně geomorfologicky náleží k jižní části Západních Beskyd (jižní část Moravskoslezských Beskyd). Nadmořská výška Čertova Mlýna je 1206 m a Kněhyně 1257 m. Pro svoji práci jsme zvolili čtyři stálé plochy (stacionáry), které byly umístěny ve vrcholových partiích Čertova Mlýna a Kněhyně.

Čertův Mlýn — výzkumná plocha č. 1.

Foto L. Kučírek

Stacionár Q1 se rozkládal na úbočí Čertova Mlýna se severní expozicí v nadmořské výšce 1050 m a se zeměpisnými souřadnicemi $18^{\circ}17'50''$ východní délky a $49^{\circ}29'33''$ severní šířky. Stacionár Q2 se rozkládal opět na úbočí Čertova Mlýna s jihozápadní expozicí, v nadmořské výšce 1130 m a se zeměpisnými souřadnicemi $18^{\circ}18'15''$ východní délky a $49^{\circ}29'10''$ severní šířky. Stacionár Q3 byl vytyčen na suťovém svahu úbočí Kněhyně, se severozápadní expozicí v nadmořské výšce 1200 m, se zeměpisnými souřadnicemi $18^{\circ}18'27''$ východní délky a $49^{\circ}29'15''$ severní šířky. Stacionár Q4 se rozkládal na úbočí hory Čertův Mlýn, s jihozápadní expozicí a nadmořskou výškou 1135 m, se zeměpisnými souřadnicemi $18^{\circ}18'25''$ východní délky a $49^{\circ}29'15''$ severní šířky.

Sledovaná oblast náleží ke klimatické skupině CH6 (Quitt, 1971), léto je zde velmi krátké až krátké, mírně chladné, vlhké až velmi vlhké, přechodné období dlouhé s chladným jarem a mírně vlhkým podzimem, zima je velmi dlouhá, mírně chladná, vlhká, s dlouhým trváním sněhové pokrývky.

Dlouhodobé měsíční průměry teplot a měsíční úhrny srážek ve srovnání s údaji pro sběrné období 1982 až 1983 jsou uvedeny v tabulce č. 1. Uvedené hodnoty jsou platné pro meteorologic-

kou stanici na Lysé hoře (nejblížší meteorologická stanice), která se nachází přibližně 15 km severovýchodně od stacionáru a v nadmořské výšce 1317 metrů. Viz tabulka č. 1.

TABULKA č. 1

PRŮMĚRNÁ MĚSÍČNÍ TEPLOTA VZDUCHU A MĚSÍČNÍ ÚHRNY SRÁŽEK. HODNOTY PLATNÉ PRO METEOROLOGICKOU STANICI LYSÁ HORA (1317 m).

měsíc	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	1.-12.
1901-1950 ve °C	-6,5	-6,1	-2,8	1,4	7,0	9,8	11,8	11,0	8,0	3,3	-1,7	-4,8	2,5
1982 ve °C	-6,0	-5,7	-2,0	-1,6	7,7	10,4	12,4	12,4	11,6	5,3	0,4	-2,9	3,5
1983 ve °C	-3,0	-8,4	2,2	3,5	8,8	10,4	13,8	12,4	8,7	3,5	-2,7	-4,4	3,4
Ø úhrnu srážek													
1901-1950 v mm	97,0	97,2	99,0	104,0	130,0	176,0	213,0	194,0	120,0	105,0	99,0	98,0	1532,0
1982 v mm	56,9	43,4	33,8	136,1	105,0	218,7	198,2	120,7	63,6	51,7	39,9	152,1	1220,1
1983 v mm	103,8	96,0	95,2	64,0	121,2	209,2	109,8	36,7	76,4	72,6	57,9	65,9	1112,7

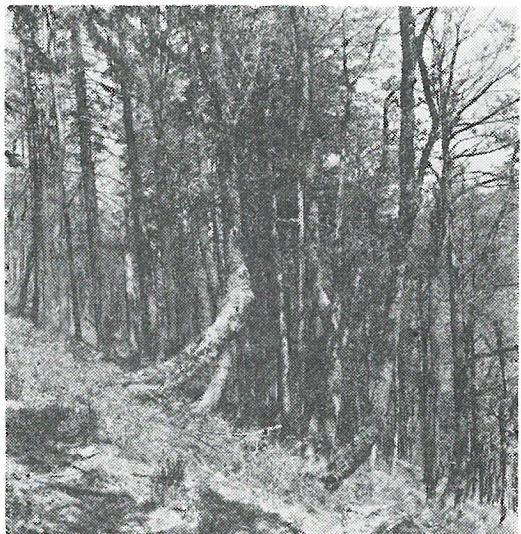
**TYPOLOGICKÉ ZAŘAZENÍ
SLEDOVANÝCH PLOCH**

Stálé studijní plochy jsme zařadili typologicky podle Typologického systému ÚHÚL (1971) takto:

Stacionár Q1: vegetační stupeň 7., bukovo smrkový, 7Z⁴ — zakrslá buková smrčina s papratkou alpinskou; porost: mezernatá nízká smrková kmenovina s vtroušeným bukem; podrost: dominantní papratka alpinská (*Athyrium distentifolium* Tausch.).

Stacionár Q2: vegetační stupeň 6., smrkovo bukový, 6A³ klenová smrková bučina kapradinová; porost: trvale uvolněná buková kmenovina s vtroušeným klenem a smrkem, ojediněle jedle; podrost: maliník (*Rubus idaeus* L.), borůvka (*Vaccinium myrtillus* L.), šťavel kyselý (*Oxalis acetosella* L.), papratka samice (*Athyrium filix-femina* ROTH.).

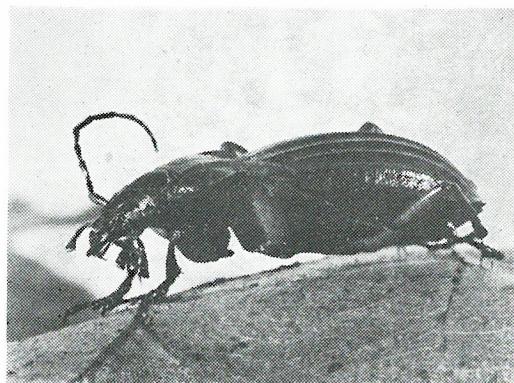
Stacionár Q3: vegetační stupeň 8., smrkový, 8Z⁶ jeřábová smrčina s papratkou alpinskou; podrost: mezernatá,

**Čertáv Mlýn — trvalá výzkumná plocha č. 4.
Foto L. Kučírek**

hluboce zavětvená nízká smrková kmenovina, vtroušen jeřáb; podrost: borůvka (*Vaccinium myrtillus* L.), bika lesní (*Luzula sylvatica* Huds. Gaudin), papratka alpinská (*Athyrium distentifolium* Tausch.).

Stacionár Q4: vegetační stupeň 7., bukovo smrkový, 7F¹ svahová buková smrčina kapradinová; porost: prořídla nižší buková kmenovina s vtroušeným smrkem a klenem, ojediněle jedle; podrost: dominantní papratka samice (*Athyrium filix-femina* Roth.), papratka alpinská (*Athyrium distentifolium* Tausch.) a maliník (*Rubus idaeus* L.).

Strelík zlatitý.

(14), 10. 8. 1983 (15), 30. 8. 1983 (16), 14. 9. 1983 (17) a odběr vzorků byl ukončen 28. 9. 1983 (18). Zemní pasti byly tedy na stacionárech umístěny nepřetržitě 483 dnů, odebrali jsme 936 vzorků z jednotlivých pastí a v nich bylo zjištěno 11 907 kusů střevlíkovitých. Při odebírání vzorků ze zemních pastí byl celý obsah přelit do sáčků z husté tkaniny a po promytí čistou vodou konzervován 80 % alkoholem. Po roztržení a determinaci byl veškerý materiál střevlíkovitých zařazen do sbírek Okresního vlastivědného muzea Vsetín. Pro vyhodnocení kvantitativních a strukturálních znaků zoocenózy zjištěných střevlíkovitých jsme sestavili souborné tabulky pro jednotlivé stacionáry. Dominanci jsme stanovili podle vzorce $D=n.100/s$, kde D vyjadřuje dominantní druh v procentech, s =celkový počet jedinců, n =počet jedinců určitého druhu. Ke klasifikaci dominance jsme použili pětitřídní stupnici: 1. eudominantní druh — více než 10% zastoupení, 2. dominantní druh — 5 až 10 procent, 3. sudbnominantní druh 2 až 5 procent, 4. recendentní druh — 1 až 2 procenta a 5. subrecendentní druh — méně než 1 %.

Frekvence jednotlivých druhů střevlíkovitých byla stanovena podle vzorce $F=ni/s.100$, kde F =frekvence druhu v procentech, ni =počet vzorků, v nichž se druh vyskytuje, s =počet všech odeslaných vzorků. Pro klasifikaci frek-

vence střevlíkovitých jsme rovněž použili pětitřídní stupnici: 1. třída — 0 až 10 %, 2. třída — 11 až 25 %, 3. třída — 26 až 45 %, 4. třída — 46 až 70 procent a 5. třída — 71 až 100 %.

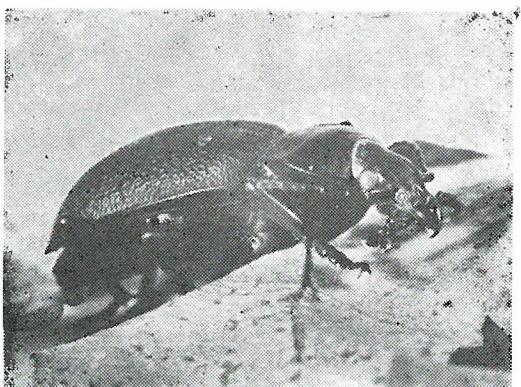
Druhovou rozmanitost (diverzitu) jsme vyjádřili indexem diverzity H' , který jsme vypočítali podle vzorce:

$H' = -Esi = 1 \cdot (\frac{N_i}{N}) \log_2 (\frac{N_i}{N})$, kde N_i = počet jedinců určitého druhu, N = počet všech jedinců zoocenózy. Hodnota indexu byla vyjádřena v bitech.

Druhovou vyrovnanost (ekvitabilitu) zoocenózy střevlíkovitých jsme vyjádřili indexem ekvitability e , který jsme vypočetli podle vzorce: $e = H'/H_{max}$, kde H' = index diverzity, $H_{max} = \log_2 s$, kde $\log_2 =$ dvojkový logaritmus, s = celkový počet druhů. Hodnota indexu byla rovněž vyjádřena v bitech.

Ke srovnání zoocenóz jednotlivých stacionárů jsme použili Sörensonovu rovnicí pro výpočet indexu podobnosti, vyjádřeného v procentech. $S_0 = 2 \cdot s_1 \cdot 100 / (s_1 + s_2)$, kde s_1 = počet druhů jedné zoocenózy, s_2 = počet druhů druhé zoocenózy.

Všechna hodnotící kriteria zoocenóz jsme užili tak, jak je ve své práci uvedl Losos (1984).

Střevlík kožitý

VÝSLEDKY

ZASTOUPENÍ STŘEVLÍKOVITÝCH NA STACIONÁRECH

Stacionár Q1. Za sběrné období 1982 až 1983 jsme na stacionáru rozložili 18 druhů střevlíkovitých. Společné druhy pro období 1982 až 1983 byly: *Carabus auronitens*, *C. violaceus*, *Cychrus attenuatus*, *C. caraboides rostratus*, *Trechus pilensis*, *T. latus*, *T. pulchellus*, *Pterostichus foveolatus*, *P. pilosus*, *P. rufitarsis*, *P. unctulatus*, celkem tedy 12 druhů. Pouze v roce 1982 jsme zjistili druhy *Pterostichus metallicus*, *Abax parallelepipedus*, *Agonum gracilipes*, v roce 1983 pak druhy *Carabus glabratus*, *Nebria brevicollis*, *Trichotichnus laevicollis*.

Stacionár Q2. Celkem jsme na tomto stacionáru rozložili 19 druhů střevlíkovitých. Společné pro oba roky sběru byly tyto druhy: *Carabus auronitens*, *C. glabratus*, *C. linnei*, *C. violaceus*, *Cychrus attenuatus*, *C. caraboides rostratus*, *Trechus pilensis*, *T. latus*, *T. pulchellus*, *Pterostichus foveolatus*, *P. metallicus*, *P. pilosus*, *P. unctulatus*, *Trichotichnus laevicollis*, *Notiophillus biguttatus*, celkem 15 druhů. Pouze v roce 1982 jsme zastihli druhy *Leistus ferrugineus*, *Pterostichus oblongopunctatus*, *P. pumilio*. V roce 1983 pak *Pterostichus rufitarsis*.

Stacionár Q3. V letech 1982 a 1983 jsme rozložili 15 druhů, společných pro oba roky bylo 12 druhů: *Carabus auronitens*, *C. linnei*, *C. violaceus*, *Cychrus attenuatus*, *C. caraboides rostratus*, *Trechus latus*, *T. pulchellus*, *Leistus ferrugineus*, *Pterostichus foveolatus*, *P. pilosus*, *P. rufitarsis*, *P. unctulatus*. Pouze v roce 1982 jsme zastihli druhy *Carabus coriaceus*, *Trichotichnus laevicollis* a v roce 1983 dva druhy *Carabus ulrichi* a *Nebria brevicollis*.

Stacionár Q4. Celkem jsme na tomto stacionáru zjistili 14 druhů střevlíkovitých, z čehož 12 druhů bylo společných pro oba roky: *Carabus auronitens*, *C. glabratus*, *C. linnei*, *C. violaceus*, *Cychrus attenuatus*, *C. caraboides rostratus*, *Trechus latus*, *T. pulchellus*, *Pterostichus foveolatus*, *P. metallicus*, *P. pilosus*, *P. unctulatus*, *Trichotichnus laevicollis*, v roce 1982 byl zastílen *Trechus pilensis* a pouze v roce 1983 *Pterostichus metallicus*. V daných přírodních podmínkách stacionáru umístěných na horách Čertův Mlýn a Kněhyně vykazovaly nejvyhranější ekologické nároky druhy *Carabus coriaceus* (Q3), *Carabus ulrichi* (Q3), *Pterostichus oblongopunctatus* (Q2), *P. pumilio* (Q2), *Abax parallelepipedus* (Q1), *Lagomus gracilipes* (Q1) a *Notiophillus biguttatus* (Q2), které byly za celé sběrné období zastízeny na příslušných kvadrátech pouze v jednom jedinci.

DOMINANCE

Dominanci střevlíkovitých na jednotlivých stacionárech jsme hodnotili zvlášť pro vzorky získané v roce 1982 a zvlášť pro vzorky získané v roce 1983. Viz tabulka č. 3 a 4.

Stručná ekologická charakteristika druhů střevlíkovitých eudominantní až subdominantní třídy dominance.

Střevlík Linnéův (*Carabus linnei* Panz.) — obývá horské lesy (v Alpách vystupuje až do výše 2300 m), pouze výjimečně sestupuje i do roviny. Převážně montánní druh, rozšířený od Středohoří v Německu až do Karpat.

Střevlík fialový (*Carabus violaceus* L.) — obývá roviny a podhůří (vystupuje až do výšky 2500 m), okraje lesů, lesy, pastviny. Je rozšířen v severní, střední a východní Evropě.

Úzkoštítínek (*Cychrus attenuatus* Fbr.) — obývá pahorkatinu a stoupá i do hor (až do 1700 m), v lesích, na lesních loukách, na březích potoků a řek, často se vyskytuje společně s druhem *Cychrus caraboides rostratus*, je však mnohem vzácnější. Je to montánní druh s maximem výskytu ve střední Evropě, od Pyrenejských až po SSSR. Na Českomoravské vysočině a v Beskydech je hojnější.

Úzkoštítínek (*Cychrus caraboides rostratus* L.) — obývá zvláštní terén a stoupá i do hor (až do 2500 m), vzácněji v rovinách. Vyskytuje se v lesích, na polích v blízkosti lesa, na okrají luk. F. Born považuje za pravlast druhu jižní karpatskou oblast. Rozšířen hlavně ve střední Evropě, na sever až k polárnímu kruhu, od severní Francie po západní Rusko.

Běžec (*Trechus latus* Putz.) — karpatský druh, rozšířen ve východní Evropě. Beskydy, Karpaty, Vysoké Tatry, Biharské hory.

Běžec (*Trechus pulchellus* Putz.) — sudetskoharpatský druh, subalpinní druh, rozšířen ve střední Evropě, Sudety, Karpaty, Tatry, Biharské hory.

Střevlíček (*Pterostichus foveolatus* Duftsch.) — karpatský druh, rozšířen v Karpatech se západní hranicí rozšíření na Moravě, Beskydy, Tatry, Karpaty.

Střevlíček vousatý (*Pterostichus pilosus* Host) — karpatský druh, montánní, druh severních Karpat a Beskyd, západní hranice rozšíření na Slovensku a na Moravě.

Střevlíček (*Pterostichus unctulatus* Duftsch.) — středoevropský druh, v horách hojný, vzácnější v podhůří, hlavně v hrabance horských lesů. Montánní až alpinský druh (Alpy), rozšířen v Sudetech, Beskydách a Karpatech.

Vousáč (*Leistus ferrugineus* L.) — eurokavkazský druh, na teplějších, převážně písčitých půdách, často daleko od vody.

TABULKA č. 2

ZASTOUPENÍ DRUHŮ STŘEVLÍKOVITÝCH NA STACIONÁRECH Q 1–4 ZA SBĚRNÉ OBDOBÍ 1982 AŽ 1983

Druh/Stacionár	Q1	Q2	Q3	Q4
<i>Carabus auronitens</i> Fbr.	+	+	+	+
<i>Carabus glabratus</i> Payk.	+	+	—	+
<i>Carabus coriaceus</i> L.	—	—	+	—
<i>Carabus linnei</i> Panz.	+	+	+	+
<i>Carabus ullrichi</i> Germ.	—	—	+	—
<i>Carabus violaceus</i> L.	+	+	+	+
<i>Cychrus attenuatus</i> Fbr.	+	+	+	+
<i>Cychrus caraboides</i> rostratus (L.)	+	+	+	+
<i>Trechus pilensis</i> Cziki	+	+	—	+
<i>Trechus latus</i> Putz.	+	+	+	+
<i>Trechus pulchellus</i> Putz.	+	+	+	+
<i>Nebria brevicollis</i> (Fbr.)	+	—	+	—
<i>Leistus ferrugineus</i> (L.)	—	+	+	—
<i>Pterostichus foveolatus</i> (Duftsch.)	+	+	+	+
<i>Pterostichus metallicus</i> (Fbr.)	+	—	—	+
<i>Pterostichus oblongopunctatus</i> (Fbr.)	—	+	—	—
<i>Pterostichus pilosus</i> (Host)	+	+	+	+
<i>Pterostichus pumilio</i> (Dej.)	—	+	—	—
<i>Pterostichus rufitarsis</i> (Dej.)	+	+	+	—
<i>Pterostichus unctulatus</i> (Duftsch.)	+	+	+	+
<i>Abax parallelepipedus</i> (Pill. et Mitterp.)	+	—	—	—
<i>Agonum gracilipes</i> (Duftsch.)	+	—	—	—
<i>Trichotichnus laevicollis</i> (Duftsch.)	+	+	—	+
<i>Notiophillus biguttatus</i> (Fbr.)	—	+	—	—

TABULKA č. 3

SROVNÁNÍ CELKOVÉ DOMINANCE JEDNOTLIVÝCH TŘÍD DOMINANCE NA STACIONÁRECH Q 1–4 ZA SBĚRNÉ OBDOBÍ 1982–1983

td	pd	Q1	Q2	Q3	Q4
ED 1982	(3,3,2,2)	80,61	72,63	61,92	80,87
	(3,3,2,3)	76,35	74,91	66,25	81,90
D 1982	(2,2,4,2)	12,41	15,28	32,55	13,00
	(2,2,4,2)	16,00	11,54	26,35	11,14
SD 1982	(1,2,0,1)	4,68	6,78	0,00	3,06
	(1,3,1,1)	4,86	10,06	2,21	2,27
R 1982	(1,3,3,1)	1,02	3,51	4,45	1,09
	(0,1,3,3)	0,00	1,54	3,69	3,86
SR 1982	(8,8,4,7)	1,25	1,79	1,08	1,98
	(9,7,4,4)	2,74	1,89	1,45	0,89

Legenda: td = třída dominance, pd = počet druhů na stacionárech Q 1–4 ve třídě dominance, ED = eudominantní, D = dominantní, SD = subdominantní, R = recendentní, SR = subrecendentní.

TABULKA č. 4

	Druh/Stacionár	1982				1983			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
PŘÍSLUŠNOST DRUHŮ	Carabus auronitens	SR	R	R	SR	SR	SD	SR	R
STŘEVLÍKOVITÝCH	Carabus glabratus	—	SR	—	SR	SR	SR	—	SR
DO TŘÍD DOMINANCE	Carabus coriaceus	—	—	SR	—	—	—	—	—
NA STACIONÁRECH	Carabus linnei	ED	ED	D	ED	ED	ED	ED	ED
Q 1—4	Carabus ulrichi	—	—	—	—	—	SR	—	—
ZA SBĚRNÉ ODOBÍ	Carabus violaceus	SR	SD	SR	SR	SR	SD	SR	R
1982—1983	Cychrus attenuatus	SR	SD	SR	R	SR	SD	R	R
	Cychrus caraboides rostratus	SR	R	SR	SR	SR	R	R	SR
	Trechus pilisensis	R	SR	—	SR	SR	SR	—	—
	Trechus latus	D	R	D	SR	D	SR	D	SD
	Trechus pulchellus	ED	D	D	SD	ED	D	D	D
	Nebria brevicollis	—	—	—	—	SR	—	SR	—
	Leistus ferrugineus	—	SR	R	—	—	—	SR	—
	Pterostichus foveolatus	SD	D	D	D	SD	D	D	D
	Pterostichus metallicus	SR	SR	—	—	—	SR	—	SR
	Pterostichus oblongopunctatus	—	SR	—	—	—	—	—	—
	Pterostichus pilosus	D	ED	ED	ED	D	ED	D	ED
	Pterostichus pumilio	—	SR	—	—	—	—	—	—
	Pterostichus rufitarsis	SR	—	R	—	SR	SR	R	—
	Pterostichus unctulatus	ED	ED	ED	D	ED	ED	ED	ED
	Abax parallelepipedus	SR	—	—	—	—	—	—	—
	Agonum gracilipes	SR	—	—	—	—	—	—	—
	Trichotichnus laevicollis	—	SR	—	SR	SR	—	SR	—
	Notiophilus biguttatus	—	SR	—	—	—	SR	—	—

Legenda: ED = eudominantní, D = dominantní, SD = subdominantní, R = recedentní, SR = subrecedentní.

TABULKA č. 5

	Druh/Stacionár	1982				1983			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
PŘÍSLUŠNOST DRUHŮ	Carabus auronitens	2	4	3	3	3	4	2	4
STŘEVLÍKOVITÝCH	Carabus glabratus	—	4	—	1	2	3	—	2
DO TŘÍD FREKVENCE	Carabus coriaceus	—	—	1	—	—	—	—	—
NA STACIONÁRECH	Carabus linnei	4	4	4	3	5	5	5	5
Q 1—4	Carabus ulrichi	—	—	—	—	—	—	2	—
ZA SBĚRNÉ ODOBÍ	Carabus violaceus	1	4	1	2	3	4	2	3
1982—1983	Cychrus attenuatus	3	5	1	4	4	5	4	5
	Cychrus caraboides rostratus	3	4	2	2	4	4	4	3
	Trechus pilisensis	3	3	—	1	2	2	—	—
	Trechus latus	4	4	5	4	5	2	5	4
	Trechus pulchellus	4	4	5	3	5	2	5	5
	Nebria brevicollis	—	—	—	—	2	—	2	—
	Leistus ferrugineus	—	1	3	—	—	—	3	—
	Pterostichus foveolatus	3	4	3	3	4	4	4	4
	Pterostichus metallicus	1	4	—	—	—	3	—	2
	Pterostichus oblongopunctatus	—	1	—	—	—	—	—	—
	Pterostichus pilosus	3	4	3	3	4	4	4	5
	Pterostichus pumilio	—	1	—	—	—	—	—	—
	Pterostichus rufitarsis	3	—	2	—	2	2	3	—
	Pterostichus unctulatus	5	5	5	4	5	5	5	5
	Abax parallelepipedus	1	—	—	—	—	—	—	—
	Agonum gracilipes	1	—	—	—	—	—	—	—
	Trichotichnus laevicollis	—	2	—	2	2	2	—	2
	Notiophilus biguttatus	—	1	—	—	—	2	—	—

Legenda: 1 až 5 = třídy frekvence, viz kapitola Metodika a materiál

TABULKA č. 6

tf	pd	Q1	Q2	Q3	Q4
1.	1982	(4,4,3,2)	26,67	22,22	23,08
	1983	(0,0,0,0)	0,00	0,00	0,00
2.	1982	(1,1,2,3)	6,67	5,56	15,38
	1983	(5,5,4,3)	33,33	31,25	28,57
3.	1982	(6,1,4,5)	40,00	5,56	30,78
	1983	(2,2,2,2)	13,33	12,50	38,46
4.	1982	(2,9,1,3)	13,33	50,00	7,69
	1983	(4,6,4,3)	26,67	33,33	21,43
5.	1982	(2,3,3,0)	13,33	16,67	23,08
	1983	(4,3,4,5)	26,67	18,75	35,71

Legenda: tf = třída frekvence, pd = počet druhů ve třídě frekvence na jednotlivých stacionárech Q 1—4.

TABULKA č. 7

PRŮBĚH INDEXU DRUHOVÉ ROZMANITOSTI H' NA JEDNOTLIVÝCH STACIONÁRECH Q 1—4 ZA SBĚRNÉ ODOBÍ 1982 AŽ 1983

1982	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	1.—10.
Q1	2,25	2,63	1,59	0,87	0,57	1,48	1,72	1,48	1,54	0,98	2,37
Q2	2,59	2,68	2,28	2,24	1,40	1,27	2,05	1,30	2,13	1,92	2,66
Q3	2,06	2,25	2,66	2,65	1,40	1,49	1,52	1,52	0,86	0,72	2,46
Q4	1,79	2,09	1,37	0,48	0,16	1,84	0,00	0,92	0,92	1,50	1,94
1983	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	11.—18.	1.—18.	
Q1	1,54	2,59	2,57	2,00	1,53	1,24	1,58	1,68	2,41	2,40	
Q2	2,27	2,29	2,57	1,97	1,26	1,49	0,00	0,00	2,43	2,60	
Q3	1,79	2,29	2,53	1,88	1,80	1,51	2,42	1,97	2,55	2,59	
Q4	2,63	2,42	2,28	1,51	0,94	1,67	0,81	0,92	2,15	2,07	

Legenda: 1. až 18. = čísla vzorků

TABULKA č. 8

PRŮBĚH ZMĚN INDEXU DRUHOVÉ VYROVNANOSTI NA JEDNOTLIVÝCH STACIONÁRECH Q 1—4 ZA SBĚRNÉ ODOBÍ 1982 AŽ 1983

1982	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	1.—10.
Q1	0,63	0,79	0,50	0,29	0,24	0,93	0,66	0,74	0,97	0,98	0,61
Q2	0,69	0,69	0,64	0,59	0,40	0,49	0,88	0,82	0,92	0,96	0,64
Q3	0,65	0,80	0,84	0,77	0,70	0,94	0,96	0,63	0,54	0,72	0,66
Q4	0,54	0,60	0,41	0,17	0,16	0,79	0,00	0,92	0,92	0,95	0,51
1983	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	11.—18.	1.—18.	
Q1	0,51	0,78	0,74	0,54	0,54	0,62	0,99	0,84	0,62	0,57	
Q2	0,72	0,66	0,72	0,55	0,49	0,57	0,00	0,00	0,61	0,61	
Q3	0,89	0,72	0,76	0,59	0,60	0,58	0,94	0,99	0,67	0,67	
Q4	0,88	0,65	0,69	0,45	0,36	0,72	0,81	0,92	0,58	0,58	

Legenda: 1. až 18. = čísla vzorků

TABULKA č. 9

DRUHOVÁ IDENTITA STŘEVLÍKOVITÝCH, VYPOČTENÁ PRO STACIONÁRY Q 1–4 ZA SBĚRNÉ OBDOBÍ 1982 AŽ 1983 (PODLE SÖRENSENA)

A	B	C	D	E	F	G	H	CH	I	J	K	
100,00	66,67	73,68	57,14	72,22	61,90	68,75	61,11	57,89	64,71	64,71	70,59	A
100,00	83,33	65,00	82,35	70,00	68,75	70,59	66,67	86,67	75,00	81,25	B	
	100,00	63,64	78,95	68,18	57,89	60,00	57,14	72,22	72,22	77,78	C	
		100,00	79,85	94,74	57,89	52,38	50,00	63,16	72,22	77,78	D	
			100,00	84,21	64,71	57,89	55,00	81,25	81,25	87,50	E	
				100,00	55,00	57,14	54,54	68,42	68,42	73,68	F	
					100,00	73,33	80,00	66,67	66,67	62,50	G	
						100,00	93,33	58,82	58,82	55,56	H	
							100,00	55,56	55,56	52,63	CH	
								100,00	85,71	92,86	I	
									100,00	92,86	J	
										100,00	K	

Legenda: A=Q1 1982, B=Q1 1983, C=Q1 1982 až 1983, D=Q2 1982, E=Q2 1983, F=Q2 1982 až 1983, G=Q3 1982, H=Q3 1983, CH=Q3 1982 až 1983.

FREKVENCE

Frekvenci střevlíkovitých na jednotlivých stacionárech jsme hodnotili zvlášť pro vzorky získané v roce 1982 a zvlášť pro vzorky získané v roce 1983. (Viz tabulka č. 5 a 6.)

DRUHOVÁ ROZMANITOST

Druhovou rozmanitost jsme vyjádřili indexem diverzity H' , který jsme vypočetli pro každý vzorek zvlášť a pak souhrnně za každý rok sběru. (Viz tabulka č. 7.)

DRUHOVÁ VYROVNANOST

Druhovou vyrovnanost jsme vyjádřili indexem druhové vyrovnanosti (ekvabilita) e , který jsme vypočetli pro každý vzorek zvlášť a pak souhrnně za každý rok oběru. (Viz tabulka č. 8.)

PODOBNOST

Pro srovnání podobnosti zoocenóz střevlíkovitých na jednotlivých stacionárech Q1–4 jsme použili Sörensonovu rovnici a zjištěné hodnoty jsme sestavili do tabulky č. 9.

ZÁVĚR

1. Sběrem střevlíkovitých do 52 ks zemních pastí umístěných na čtyřech stacionárech na úbočích hor Kněhyně a Čertův Mlýn po dobu 483 dnů jsme získali 11 907 kusů střevlíkovitých.
2. Střevlíkovití náleželi ke 24 druhům.
3. Deset druhů střevlíkovitých: *Carabus auroniensis* Fbr., *Carabus linnei* Panz., *C. violaceus* L., *Cychrus attenuatus* Fbr., *C. caraboides rostratus* (L.), *Trechus latus* Putz., *T. pulchellus* Putz., *Pterostichus foveolatus* (Duftsch.), *P. pilosus* (Host), *P. unctulatus* (Duftsch.) bylo zjištěno ve všech stacionárech. Uvedené druhy měly pro dané přírodní podmínky nejšírší ekologickou valenci.
4. Sedm druhů střevlíkovitých: *Carabus coriaceus* L., *C. ullrichi* Germ., *Pterostichus oblongopunctatus* (Fbr.), *P. pumilio* (Dej.), *Abax parallelepipedus* (Pill. et Mitterp.), *Agonum gracilipes* (Duftsch.), *Notiophilus biguttatus* (Fbr.), jsme zastihli za celé sběrné období pouze na jednom ze čtyř stacionářů a mnohdy jen v jednom jedinci. Tyto druhy vykazovaly pro dané přírodní podmínky úzkou ekologickou valenci.
5. Nejvyšší dominanci (a příslušnost do tříd dominance ED až DJ) na všech sledovaných stacionárech Q1–4 vykazovalo pět druhů střevlíkovitých: *Carabus linnei* Panz., *Trechus pulchellus* Putz., *Pterostichus foveolatus* (Duftsch.), *P. pilosus* (Host) a *P. unctulatus* (Duftsch.).
6. Nejvyšší hodnoty frekvence (a příslušnost do třídy frekvence 4. až 5.) na všech stacionárech vykazovaly dva druhy: *Carabus linnei* Panz. a *Pterostichus unctulatus* (Duftsch.).

7. Nejvyšší hodnotu indexu rozmanitosti $H' = 2,66$ vykazoval stacionár Q2 za sběrné období 1982.

8. Nejnižší hodnotu indexu rozmanitosti $H' = 1,94$ vykazoval stacionár Q4 za sběrné období 1982.

9. Nejvyšší hodnotu indexu vyrovnanosti $e = 0,67$ vykazoval stacionár Q3 za sběrné období 1983.

10. Nejnižší hodnotu indexu vyrovnanosti $e = 0,52$ vykazoval stacionár Q4 za sběrné období 1982.

11. Největší podobnost, po zhodnocení pomocí Sörensonova indexu, vykazovaly stacionáry Q1 (za sběrné období 1983) a Q4 (za sběrné období 1982), $Sö = 86,67 \%$.

12. Nejmenší podobnost, po zhodnocení pomocí Sörensonova indexu, vykazovaly stacionáry Q2 (za sběrné období 1982) a Q3 (za sběrné období 1983), $Sö = 52,38 \%$.

LITERATURA

FREUDE, H., HARDE K. W., LOHSE G. A., 1976: Die Käfer Mitteleuropas. Bd. 2. Goecke und Evers, Krefeld, pp. 302.

KULT K., 1947: Klíč k určování brouků čeledi Carabidae Československé republiky. 2. část. Entomologické příručky č. 20. Praha, pp. 199.

LOSOS B., GULIČKA J., LELLÁK J., PELIKÁN J., 1984: Ekologie živočichů. SPN, Praha, pp. 316.

NIEDL J.: 1956: Monografie československých druhů tribu Carabini. Část 1. Přírodov. sbor. 17: p. 305–329.

NIEDL J., 1957: Monografie československých druhů tribu Carabini. Část 2. Přírodov. sbor. 18: p. 209–237.

NIEDL J., 1958: Monografie československých druhů tribu Carabini. Část 3. Přírodov. sbor. 19: p. 7–41.

NIEDL J., 1959: Monografie československých druhů tribu Carabini. Část 4. Přírodov. sbor. 20: p. 163–183, 411–434.

NIEDL J., 1968: Monografie československých druhů tribu Carabini. Část 6. Přírodov. sbor. 21: 167–186.

PULPÁN J., 1968: Stanovení areálů a subareálů Československa vzhledem k faunistice brouků čeledi Carabidae (Coleoptera). Acta Musei reginae radecensis 9: p. 95–146.

QUITT E., 1971: Klimatické oblasti ČSSR. Stud. geogr. 16, p. 1–73.

Typologická mapa LZ Rožnov p. Radhoštěm: Lesnický hospodářský plán 1976–1985. Lesprojekt, Frýdek-Místek.

VESECKÝ A. et coll., 1961: Podnebí ČSSR, tažky. Praha.

Kvetoucí prha arnika na nové lokalitě.

Foto L. Kučírek

**K VÝSKYTU
CHRÁNĚNÉ PRHY ARNIKY
(ARNICA MONTANA L.)
VE VSETÍNSKÝCH VRŠÍCH**

LUBOMÍR KUČÍREK

Prahu arniku ze Vsetínských vrchů v Raškově uvádí Velísek (1962). Význam této lokality by spočíval v tom, že spolu s lokalitou arniky pod Lysou horou v Moravskoslezských Beskydech (Mičková 1958) jsou obě nejvýchodněji položené v západním areálu tohoto taxonu. Hranice východoevropského areálu arniky nesahá na území ČSSR. Z tohoto důvodu by si zasloužila tato

lokalita plně ochranářské pozornosti a péče za předpokladu, že arnika je na této lokalitě původní. Existence arniky je zde ohrožena, neboť na lokalitě byla založena asi před třiceti lety smrková monokultura (Velísek 1962, Jurčák 1975).

Navštívil jsem lokalitu v letech 1980 a 1981, abych posoudil současný stav arniky, stav lesního porostu a především poznal vlastnosti biotopů. Ze vztažů ekologických abych pak usoudil, zda arnika zde může být původní.

Lokalita je v k. ú. Karolinka, v nadmořské výšce 700 m až 810 m, na prohnutém svahu s převažující západoseverozápadní expozicí. Petrografickým podkladem jsou středoazurné až jemnozrnné pískovce a jílovce paleogenních zlínských vrstev račanské jednotky magurského flyše. Půdy na těchto horninách jsou písčitochlinité až jílovitochlinité, se středními hodnotami acidity, příznivě zásobené dostupnými živinami. Lesní rostlinná společenstva na nich rostoucí mají většinou mezotrofní a eutrofní charakter. Klima je perhumidní, s průměrnými ročními teplotami 6,0 °C a průměrnými ročními úhrny srážek 900 mm (Atlas 1958).

Lokalita, dříve ve východní polovině pastvina, v západní louka, je kapkovitě protáhlá k jihozápadu. Pastvina byla zalesněna. Dnes smrková tyčovina až latovina navazuje na okolní lesní porosty, jen na západě úzkou stranou sousedí s loukou, zbytkem dřívější, větší bezlesé enklávy. Arnika rostla s velkou početností a pokryvností pouze na pastvině, nyní zalesněné. V současné době roste jen patnáct sterilních rostlin na východním okraji tyčoviny, na styku se smrkovou kmenovinou. Někteří jedinci, překrytí vysokými bylinami, mají netypický tvar listů, jevíci příznaky etiolace.

Plně zapojená smrková tyčovina eliminovala veškerý podrost včetně arniky a půdní pokryv tvoří většinou smrková hrabanka. Existenci vegetující arniky ve východním okraji tyčoviny umožňují poněkud příznivější světelné pod-

mínky. Světlo sem proniká jednak pod vysoko nasazenými korunami okrajů sousední kmenoviny, jednak prolámaným zápojem samotné tyčoviny. Synuzie podrostu je málo vytvořena, její pokryvnost (Zlatník 1976) kolísá podle zápoje ji stínící tyčoviny.

Fytocenologický zápis na ploše 20x20 m, dne 29. srpna 1980

Okraj smrkové tyčoviny zavětvené k zemi, zaschlé větve do třetiny až poloviny výšky kmeny, ojediněle starší jedle a buk. Porost místy prolámán, nepravidelně zapojen. Zakmenění 8. Celková pokryvnost porostu (E₃) — 75 % Abies alba Mill. +, Pinus sylvestris L. +, Picea abies (L.) Karsten +3+⁵ Celková pokryvnost synuzie podrostu (E₁) — 3 % (mozaika 0—60 %)

Agrostis stolonifera L. +, Alchemilla sp. —, Ajuga reptans L. +, Arnica montana L. —, Asarum europaeum L. —, Athyrium filix-femina (L.) Roth. +, Atropa bella-donna L. —, Avenella flexuosa (L.) Drejer —, Campanula patula L. —, Carduus sp. —, Carex remota L. —, Cyanus sp. —, Dracontopteris dilatata (Hoffm.) A. Gray +, Epipactis helleborine (L.) Crantz —, Fragaria vesca L. —, Galium rotundifolium L. —.

Hieracium lachenalii C. C. Gmel. —, Hieracium murorum L. +, Hypericum maculatum Crantz —, Chaerophyllum hirsutum L. —, Galeobdolon luteum Huds. em. Holub —, Luzula luzulina (Will.) Dalla Torre et Sarnth. —, Lysimachia nemorum L. +, Lysimachia nummularia L. ±, Myosotis sylvatica Ehrh. ex Hoffm. +, Oxalis acetosella L. —, Petasites albus (L.) Gaertn. 1, Polygonatum verticillatum (L.) All. +, Prenanthes purpurea L. +, Rubus hirtus W. K. (ex Dostál 1950) 1, Rubus idaeus L. 1, Salvia glutinosa L. +, Senecio fuchsii C. C. Gmel. -2, Vaccinium myrtillus L. +, Viola reichenbachiana Jord. ex Boreau +. Celková pokryvnost synuzie mechovostů (E₀) — 1 % (0—10 %)

Atrichum undulatum (Hedw.) P. Beauv., Dicranella heteromalla (Hedw.) Schimp., Eurhynchium zetterstedtii Stoerm., Lophocolea heterophylla (Schrad.) Nees, Mnium affine Blaud., Plagiochila asplenoides (L.) Dum., Plagiochila poreloides (Torrey ex Nees) Lindenb., Plagiothecium curvifolium Schliep. ex Limpr. Mechovosty determinoval Ladislav Pokluda.

V druhové garnituře výrazně převládají již rostlinné typy lesní (5:1), z rostlinných typů dřívější otevřené pastviny se vyskytuje již jen několik zástupců, například rodů Carduus, Cyanus, Hypericum a jiné. Je tedy zřejmé, že progresivní sukcese směřuje k lesnímu společenstvu, a to mezotrofnímu, jehož fytocenologický zápis jsem pořídil na paralelní ploše, padesát metrů severovýchodně (stejný tvar relié-

fu terénu, stejná expozice, stejný petrografický podklad, o padesát metrů výše nad mořem).

Fytocenologický zápis na ploše 30x30 m, dne 29. srpna 1980

Smrková, tloušťkově differencovaná kmenovina s příměsi jedle. Zápoj trvale uvolněný, zakmenění 7-8. Celková pokryvnost porostu (E₃) — 75 %. Abies alba Mill. +, Pinus sylvestris L. +, Picea abies (L.) Karsten +4 Celková pokryvnost synuzie podrostu (E₁) — 60 % (překryt) Asarum europaeum L. +, Athyrium filix-femina (L.) Roth. 1+², Carex sylvatica Huds. +, Dryopteris dilatata (Hoffm.) A. Gray 1, Galeopsis speciosa Mill. +, Luzula luzulina (Vill.) Dalla Torre ex Sarnth. +, Lysimachia nemorum L. +, Milium effusum L. +, Myosotis sylvatica Ehrh. ex Hoffm. +, Oxalis acetosella L. 1+², Petasites albus (L.) Gaertn 1, Polygonatum verticillatum (L.) All. +, Prenanthes purpurea L. +, Rubus hirtus W. K. (ex Dostál 1950) 1, Rubus idaeus L. 1, Salvia glutinosa L. +, Senecio fuchsii C. C. Gmel. -2, Vaccinium myrtillus L. +, Viola reichenbachiana Jord. ex Boreau +. Celková pokryvnost synuzie mechovostů (E₀) — + Atrichum undulatum (Hedw.) P. Beauv.

Přestože v edifikační složce fytocenózy nahrazuje smrk původní buk, lze z lesnicko typologického hlediska jednoznačně zařadit tuto plochu a na základě paralely i lokalitu arniky do pátého jedlobukového vegetačního stupně, do trofické řady B — mezotrofní, skupiny lesních typů Abieta-Fagetum (Zlatník 1959) nebo do skupiny geobiocénů Abieti-Fageta typica (Zlatník 1976).

Fytogeografický význam račkovské lokality spočívá, jak bylo již řečeno, na předpokladu, že arnika je zde původní. Velísek (1962) v závěru své práce sice nechává otázku původnosti otevřenou, „původnost výskytu bude dále zkoumána“, nicméně však na ni v textu své práce odpověděl.

Cituji (Velísek 1962): „Fytocenologicky lze společenstvo řadit do svazu Nardo-Agrostidion tenuis Sill.-Klika (Klika 1935). Floristickým složením se blíží květnatým typům nardet, popisovaným Klečkou a Fabiánem (1936) z Beskyd a Malochem (1932) z Boržavských polonin. Společenstvo, které svým vznikem

Listové růžice vegetující prhy arniky na račkovské lokalitě.
Foto L. Kučírek

náleží k sekundárním nardetům, vzniklo regresivní sukcesí na místě původního klimaxového bukojedlového lesa, jehož odstranění si vyžádalo rozširování pastvin. Na souvislost okolních, převážně smrkových lesů s bývalými bučinami ukazuje bylinné patro s význačnými druhy Mercurialis perennis, Sanicula europaea, Asarum europaeum, Asperula odorata, Dentaria bulbifera, Dentaria enneaphyllos a jinými, z nichž některé na zastíněných plochách pronikají do lučních porostů“.

Konstatování Velíská (1962), že lokalitu arniky zaujímá sekundární nardetum na místě původního klimaxového bukojedlového lesa, je tedy v souladu s mým rekonstrukčním typologickým zařazením. Vyjádření o původnosti arniky spočívá v prokázání, zda arnika byla či mohla být komponentou synuzie podrostu zdejších klimaxových jedlových bučin.

Zlatník (1970) v ekologické charakteristice arniky uvádí, že arnika je především heliofyt, její výskyt a plození jsou podmíněny plným oslněním, případně je hemiheliofyt, t. j. vyskytuje se ve slabším zastínění trvale prosvětlého lesa při horní lesní hranici. Není to pravý lesní taxon. Z trofického hlediska vyžaduje půdy chudé na báze (Ca, Mg) a živiny (N, P), s kyselou až silně kyselou reakcí, dále trouchový a

rašelinový humus, případně rašelinu. Protože to není pravý lesní taxon, neuvádí ji již v druhových diferenciálních kombinacích lesních taxonů, indikujících a charakterizujících lesní společenstva.

Holub et al. (1967) uvádějí arniku ve skupině indikačních taxonů rostlinných společenstev svazu *Nardion* Br. — Bl. 1926, třídy *Juncetea trifidi* Hadač in Klika et Hadač 1944 a ve skupině indikačních taxonů rostlinných společenstev svazu *Calamagrostion villosae* Pawłowski 1928, třídy *Betulo-Adenostyletea* Br.-Bl. et Tx. 1943. Oba svazy, pro něž je arnika indikujícím druhem, zahrnují rostlinná společenstva subalpinského a alpinského stupně, vázaná na chudé a kyselé půdy silikátových hornin.

Zrekapituluji nyní vlastnosti biotopů a příslušnost fytocenóz sledované lokality a území ji obklopujícího. Klima jedlobukového vegetačního stupně, kam lokalita náleží, je klimatem montánního stupně. Typem půdy sousedních současných lesních porostů, původních lesních porostů a typem půdy, ke kterému v souladu se sukcesí fytocenózy vývoj

směřuje, je mezotrofní hnědá lesní půda, příznivě zásobená živinami i bázemi, se středními hodnotami acidity, s velmi dobrou humifikací, jejímž produktem je humus formy mullmodru. Podle vlastností biotopu a podle sporadicky zastoupené synuzie podrostu ve smrkové tyčovině na lokalitě a jejich porovnání s vlastnostmi biotopu a vyvinutou synuzí podrostu paralelní plochy ve smrkové kmenovině náleží po rekonstrukci rostlinné společenstvo lokality do skupiny geobiocénů *Abieti-Fageta typica* (Zlatník 1976) nebo podle curyšsko-montpellierské školy do fytocenóz podsvazu *Eu-Fagion Oberdorfer* 1957 em. Tüxen et Oberdorfer 1958.

Lesní porosty přirozené skladby jedle a buku, stejně jako nepůvodní smrkové porosty dorůstají zde velkých výšek a jsou trvale plně zapojeny během celého svého vývoje a existence, někdy kromě doby po smýcení před jejich obnovou. Světelné poměry v těchto porostech umožňují tedy růst a plodit v synuziích podrostu pouze sciofytům a hemischofytům.

POROVNÁNÍ FYTOCENOLOGICKÉ PŘÍSLUŠNOSTI A EKOLOGICKÝCH PODMÍNEK ROSTLINNÝCH SPOLEČENSTEV S PŮVODNÍ PRHOU ARNIKOU (*ARNICA MONTANA L.*) A REKONSTRUOVANÝCH ROSTLINNÝCH SPOLEČENSTEV LOKALITY RAŤKOV

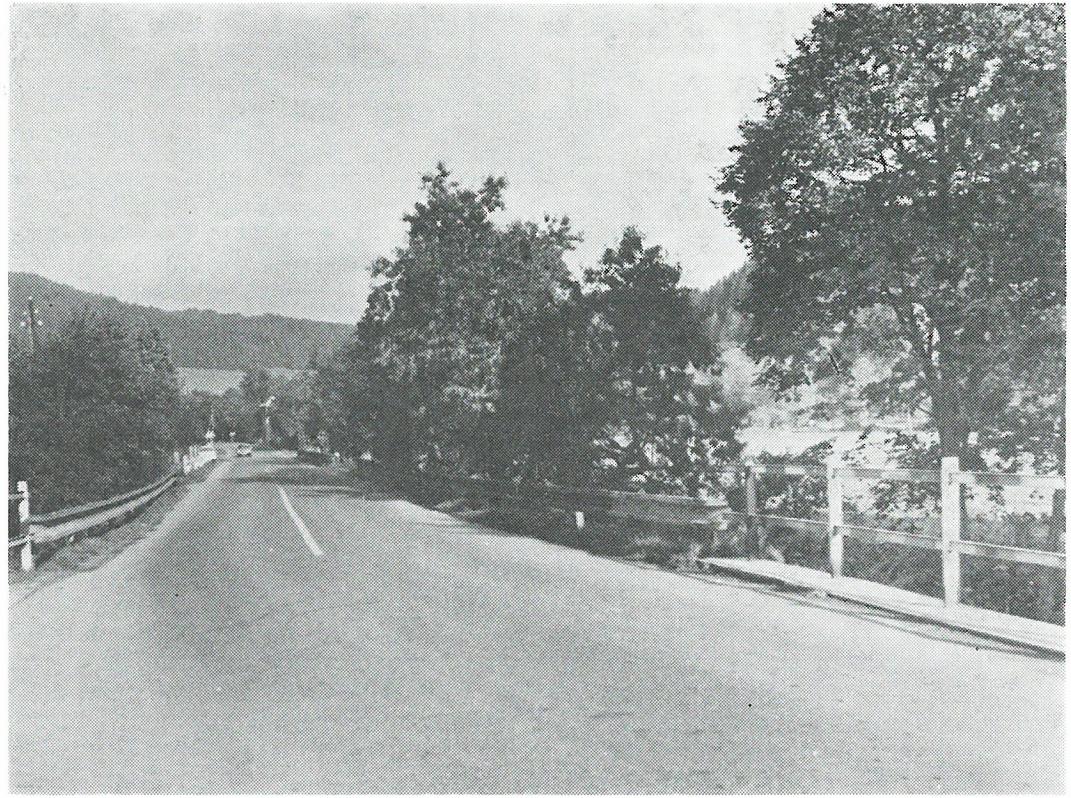
	prha arnika (<i>Arnica montana L.</i>)	lokálka Raťkov
fytocenologická příslušnost	svaz <i>Nardion</i> Br.-Bl. 1926 — luční rostl. společenstva nad stromovou hranicí, svaz <i>Calamagrostion villosae</i> Pawłowski 1928 — luční rostl. společenstva nad lesní hranicí skupina geobiocénů (Zlatník 1976) <i>Pineta mugo</i> a <i>Betulo carpaticae</i> — <i>Pineta mugo oreophyticum</i>	svaz <i>Fagion silvaticae</i> Tx. et Diemont 1936, podsvaz <i>Eu-Fagion</i> Oberd. 1957 em. Tx. 1960
příslušnost k fytogeografickým oblastem a vegetačním stupnům	vegetační stupeň alpinský a subalpinský vegetační stupeň (Zlatník 1976) alpinský a klečový	skupina geobiocénů (Zlatník 1976) <i>Abieti Fageta typica</i> mesophyticum
světlo	hojně, heliophyta a hemiheliophyta	vegetační stupeň (montanní) a submontanní vegetační stupeň (Zlatník 1976) jedlobukový málo, sciophyta a hemischophyta

petrografický podklad	silikatové horniny	pískovce a jílovce magurského flyše
půda	silně kyselá, oligotrofní	středně a mírně kyselá, mezotrofní a eutrofní
humifikace a humus	zpomalena, surový a rašelinový humus	příznivá, mullmodr

ního závodu ve Velkých Karlovicích, kam lokalita náleží, odkácení stínícího smrkového porostu a vyžínání podrostu. Očekáváme, že trvalé zlepšení světelných podmínek podpoří růst zbývajících jedinců arniky, její udržení a reprodukci. Asi 500 m od popisované lokality jsem našel dvě kvetoucí arniky a sedmnáct listových růžic na lesní kosené kyselé loučce. Stav a vývoj arniky na obou lokalitách bude i nadále sledován.

LITERATURA

- DOSTÁL J. (1950): Květena ČSR. — Praha.
 HOLUB J. et al. (1967): Übersicht der höheren Vegetationseinheiten der Tschechoslowakei. — Rozpravy ČSAV, řada mat. a přír. věd, 77, 3. — Praha.
 JURČÁK J. (1975): Lokality prhy arniky ve Vsetínských vrších. — Ochranařský průzkum 4/1975: 13. Příloha časopisu Ochrana přírody, 30. 4. — Praha.
 Kolektiv autorů (1958): Atlas podnebí Československé republiky. — Praha.
 Kolektiv autorů (1958): Geologická mapa ČSSR, 1:100 000, list M-34-XIX Ostrava. — UÚG Praha.
 MIČKOVÁ R. (1958): Příspěvek ke květeně Těšínska a Beskyd. — Časopis Slez. muzea, 8. — Opava.
 SMEJKAL M. (1981): Komentovaný katalog moravské flóry. — Universita J. E. Purkyně, Brno.
 VELÍSEK V. (1962): Nová lokalita prhy arniky (*Arnica montana L.*) na Moravě. — Časopis Slez. muzea, 11. 1. — Opava.
 ZLATNÍK A. (1959): Přehled slovenských lesů podle skupin lesních typů. — Vysoká škola zemědělská, fakulta lesnická, Brno.
 ZLATNÍK A. a kolektiv (1970): Lesnická botanika speciální. — Praha.
 ZLATNÍK A. (1976): Přehled skupin typů geobiocénů původně lesních a křovinných v ČSSR (předběžné sdělení). — Zprávy Geografického ústavu ČSAV, 13, 3-4. Brno.
 ZLATNÍK A. (1976): Lesnická fytocenologie. — Praha.

Sledovaný úsek v obci Velké Karlovice.

Foto Jan Pavelka

PODZIMNÍ AVIFAUNA VE VELKÝCH KARLOVICích

JAN PAVELKA

V letech 1979 až 1983 jsem na podzim, v zimě a na jaře uskutečnil kvantitativní výzkum ptáků ve Velkých Karlovicích. Cílem bylo zjistit základní údaje o ptačí složce na uvedené lokalitě a zachytit její dynamiku v různých letech a obdobích roku. Analýzu ptačího společenstva z jiného hlediska (kolísání v měsících září až říjen souhrnně v celé vesnici) jsem uvedl na jiném mí-

stě (PAVELKA, v tisku). Zde předkládám výsledky z podzimního období (říjen a listopad).

Sčítání ptáků jsem prováděl s použitím liniové metody na trase o celkové délce 4200 m a šířce sčítacího pásu 50 m, každý měsíc jsem uskutečnil 1 až 3 snímky. Pozorování jsem prováděl dopoledne, při sčítání jsem procházel po hlavní silnici vedoucí podél celou vesnicí. Výsledky jsem vyhodnotil zvlášť pro dvě různá prostředí, jimiž transekt procházel — prostředí se lišila zejména zastavěností území a podílem volných ploch.

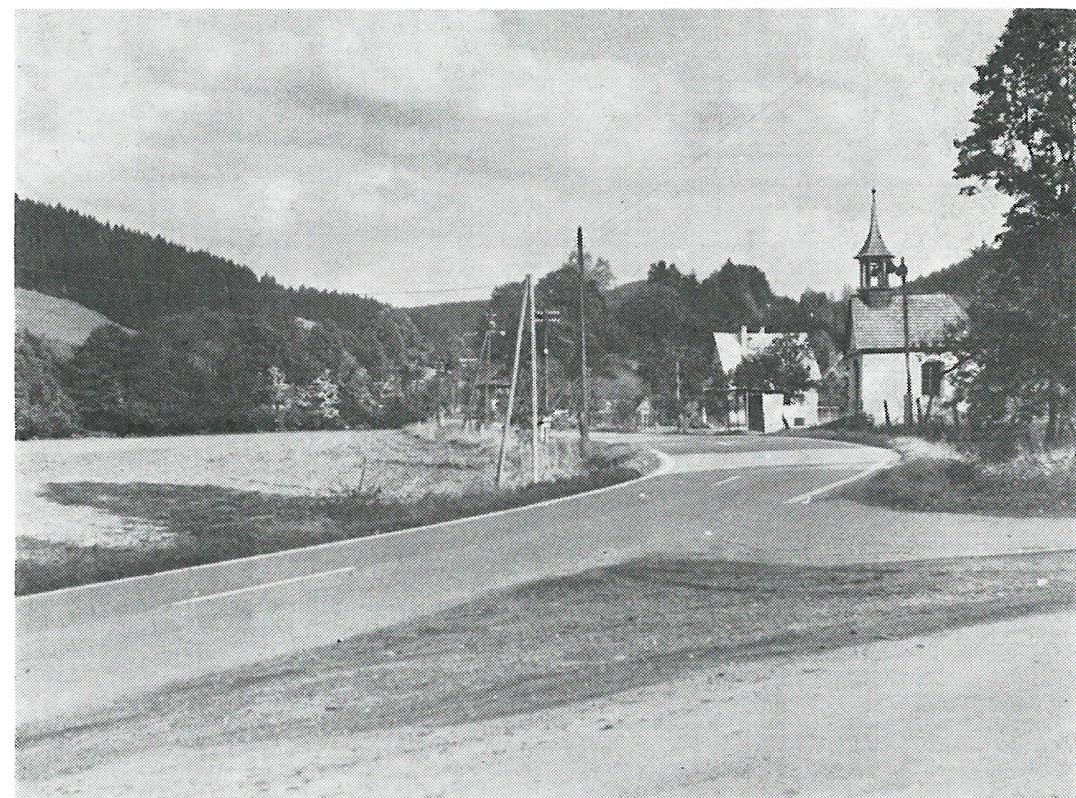
Vlastní obec (dále jen „obec“): zahrnuje hlavní část V. Karlovic se správním centrem. Sčítací transekt začínal u mostu přes Bečvu u MNV a končil na rozcestí Podřaté. Délka transektu činí

la 2040 m, tj. sčítací plocha 10,2 ha. V údolí Bečvy, již sčítací linie procházela, se nacházelo kolem 150 budov, většinou rodinných domků, volné plochy (pole, louky) tvořily asi 25 % rozlohy. Ve vlastní sčítací ploše bylo zahrnuto asi 20 domků a několik objektů (LZ, JZD aj.), volné plochy tvořily asi 15 %, dále byly zahrnuty zahrady, stromořadí a řeka Bečva s břehovým porostem v délce 250 m.

Leskové: Transekt začínal na rozcestí Podřaté a končil mostem přes Bečvu u hotelu Razula. Délka transektu činila 2160 m, tj. sčítací plocha 10,8 ha. V údolí, jímž transekt procházel, se nacházelo celkem kolem 30 rodinných domků a několik rekreačních objektů,

volné plochy tvořily asi 75 % území. Ve vlastní sčítací ploše bylo 10 domků — obvykle se zahradami, volné plochy tvořily kolem 60 %. Řeka Bečva byla s břehovým porostem zahrnuta v délce asi 200 m a v délce asi 1500 m byl zahrnut její břehový porost široký průměrně 3 m.

Na transektech v obou biotopech jsem uskutečnil celkem 20 snímků, celková sčítací plocha v obci činila 204 ha a v Leskovém 216 ha. Průměrná rychlosť pochodu při sčítání byla 3-3,5 km/hod. Ptáčí druhy jsem ve společenstvu roztrídit z hlediska dominance podle stupnice PALMGRENA (1930): dominantní (více než 5 % ve společenstvu), influentní (1-5 %) a akcesorické (méně než 1 %).

Sledovaný úsek rozcestí Podřaté—Razula.

Foto Jan Pavelka

Rehek zahradní hnízdí nejpočetněji ve zbytcích horských bučin a původních smrčin. Na snímku sameček s potravou. Foto T. Kašpar

VÝSLEDKY

OBEC

Na ploše 204 ha jsem zjistil celkem 36 druhů ptáků v 1133 ex., tj. denzita celé ornitocenózy činila 55,6 ex./10 ha. Dominantními druhy byli vrabec domácí (22,8 ex./ha; dominance 41,1 procenta, přítomnost ve 100 % snímků), sýkora koňadra (9,6 ex./10 ha; 17,2 %; 100 % snímků), strnad obecný (4,1 ex./10 ha; 7,3 %; 65 procent snímků) a vrána obecná šedá (2,8 ex./10 ha; 5,0 %; 40 %). K influentním druhům patřili čížek lesní, hrdlička zahradní, kos černý, mlynářek dlouhoocasý, pěnkava obecná, rehek domácí, stehlík obecný, sýkory babka a modřinka a vrabec polní. K akcesorickým druhům náleželi ledňáček říční, šoupálek dlouhoprstý, skorec vodní, konipas bílý, strakapoud velký, budníček menší, králiček obecný, zvonohlík zahradní, brhlík lesní, střízlík obecný, kvíčala obecná. Z akcesorických druhů jsem pouze jednou pozoroval kavku obecnou, strakapouda malého, jikavce severního, zvonka zeleného, ořešníka kropenatého, sýkoru lužní, žlunu zelenou, špačku obecného a brávníka obecného.

Mimo sčítací pás jsem dále pozoroval druhy: žluna zelená (dvakrát v říjnu 1 ex.), sýkora úhelníček (dvakrát v říjnu 1979 přelet několika hejnek nad údolím), havran polní (7. 11.

1982 1 ex.), pěvúška modrá (13. 10. 1979 4 ex., 9. 10. a 24. 10. 1982 vždy 1 ex.), dlags tlustozobý (13. 11. 1982 1 ex.), ořešník kropenatý (24. 10. 1982 1 ex.), linduška luční nebo horská (17. 10. a 21. 11. 1981 vždy několik ex. v polních a lučních biotopech).

LESKOVÉ

Na ploše 216 ha jsem zjistil výskyt celkem 26 druhů ptáků o celkovém počtu 666 ex., tj. denzita ornitocenózy činila 30,8 ex./10 ha. Mezi dominantní druhy patřili strnad obecný (8,2 ex./10 ha; 26,8 %; 55 % snímků), sýkora koňadra (6,2 ex./10 ha; 20,6 %; 95 % snímků), vrabec domácí (5,1 ex./10 ha; 16,7 %; 80 % snímků), kvíčala obecná (1,8 ex./10 ha; 5,9 %; 15 % snímků) a čížek lesní (1,6 ex./10 ha; 5,3 procenta; 20 % snímků). K influentním druhům patřili stehlík obecný, šoupálek dlouhoprstý, pěnkava obecná, sýkora úhelníček, s. modřinka, s. babka, hrdlička obecný, králiček obecný a kos černý. K akcesorickým druhům patřili ledňáček říční, skorec vodní, vrána ob. šedá, vrabec polní, rehek domácí, budníček menší a střízlík obecný. Z akcesorických druhů jsem pouze jednou pozoroval druhy: mlynářek dlouhoocasý, dlags tlustozobý, sojka obecná, zvonek zelený, sýkora lužní a strakapoud velký.

Mimo sčítací pás jsem v údolí dále pozoroval druhy: konipas bílý (13. 10. 1979 1 ex.), cvrčka obecná (17. 10. 1981 1 ex.), linduška luční nebo horská (13. 10. 1979 1 ex., 17. 10. 1981 a 21. 11. 1981 vždy několik ex.).

SROVNÁNÍ AVIFAUNY OBOU PROSTŘEDÍ

V Léskovém se vyskytovalo mnohem méně druhů (70 % počtu z obce) a rovněž podstatně menší byla i hustota (55 % denzity z obce). Rozdíly v hustotě jsou způsobeny zejména výskytem vrabce domácího. V obci byla jeho denzita 4,5krát vyšší než v Léskovém, což je způsobeno větší zastavěností území, která tomuto druhu vyhovuje. V obci jsou méně zašroupeny volné plochy a naopak více stromové a keřové patro, prostředí je celkově pestřejší a členitější s rozmanitější nabídkou potravy, což ovlivňuje výskyt mnoha dalších druhů ptáků, které jsem v Leskovém vůbec nezjistil.

V obou částech vesnice byli shodně dominantní vrabec domácí, sýkora koňadra a strnad obecný. Vrabec domácí byl vázán na budovy a jejich okolí, sýkora koňadra se nacházela v zahradách, stromořadích a břehovém porostu Bečvy, strnad obecný u domků se dvory a u některých objektů JZD, kde měl přístup k semenám trav a obilovin. Pravidelně se v obou částech vesnice vyskytovaly sýkory babka a modřinka. U vrány ob. šedé se jedno hejno často zdržovalo v okolí kempu na Machůvkách, ptáci sbírali potravu na polích a loukách v údolí a na přilehlých svazích. Pěnkava obecná byla zachycena na podzimním průtahu, nejvíce v polních a lučních biotopech, kde ptáci sbírali potravu. Někdy byl na těchto biotopech zastižen i strnad obecný.

ZÁVĚR

V příspěvku jsou shrnutý údaje o ptácích ve V. Karlovicích z podzimního období v letech 1979–1983. Práce má význam pro ekologii a ochranu životního prostředí, poněvadž při opakovém sčítání v dalších letech lze výsledky kvantitativně navzájem porovnat a zjistit tak, nakolik se avifauna změní s měnícími se podmínkami v prostředí.

LITERATURA

PALMGREN P.: Quantitative Untersuchungen über die Vogelfauna in den Wäldern Südfinnlands. Acta Zool. Fenn., 1930, 7: 1–218.

PAVELKA J.: Ptáčí společenstva v obci Velké Karlovice. Zprávy MOS, v tisku.

PŘEHLED PTÁKŮ ZJIŠTĚNÝCH VE V. KARLOVICÍCH NA PODZIM V LETECH 1979–1983

DRUH	OBEC				LESKOVÉ			
	Ab	De	Do	K	Ab	De	Do	K
1. Brávník obecný	1	+	0,1	5	—	—	—	—
2. Brhlík lesní	8	0,4	0,7	35	—	—	—	—
3. Budníček menší	4	0,2	0,4	10	4	0,2	0,6	10
4. Čížek lesní	18	0,9	1,6	15	35	1,6	5,3	20
5. Dlags tlustozobý	—	—	—	—	1	+	0,2	5
6. Hrdlička zahradní	11	0,5	1,0	25	—	—	—	—
7. Hýl obecný	8	0,4	0,7	20	11	0,5	1,7	15
8. Jikavec severní	2	0,1	0,2	5	—	—	—	—
9. Kavka obecná	1	+	0,1	5	—	—	—	—
10. Konipas bílý	2	0,1	0,2	10	—	—	—	—
11. Kos černý	25	1,2	2,2	45	9	0,4	1,3	25
12. Králiček obecný	5	0,2	0,4	15	8	0,4	1,2	30
13. Kvíčala obecná	2	0,1	0,2	10	39	1,8	5,8	15
14. Ledňáček říční	3	0,1	0,2	15	3	0,1	0,4	15
15. Mlynářek dlouhoocasý	17	0,8	1,5	10	8	0,4	1,2	5
16. Ořešník kropenatý	1	+	0,1	5	—	—	—	—
17. Pěnkava obecná	43	2,1	3,8	25	15	0,7	2,3	20
18. Rehek domácí	11	0,5	1,0	30	4	0,2	0,6	20
19. Skorec vodní	5	0,2	0,4	25	6	0,3	0,9	30
20. Sojka obecná	3	0,1	0,2	10	2	0,1	0,3	5
21. Stehlík obecný	38	1,9	3,4	35	8	0,4	1,2	15
22. Strakapoud malý	1	+	0,1	5	—	—	—	—
23. Strakapoud velký	2	0,1	0,2	10	1	+	0,2	5
24. Strnad obecný	83	4,1	7,3	65	178	8,2	26,7	55
25. Střízlík obecný	11	0,5	1,0	40	6	0,3	0,9	30
26. Sýkora babka	34	1,7	3,0	55	20	0,9	3,0	40
27. S. koňadra	195	9,6	17,2	100	137	6,3	20,6	95
28. S. lužní	1	+	0,1	5	1	+	0,2	5
29. S. modřinka	43	2,1	3,8	85	28	1,3	4,2	65
30. S. úhelníček	—	—	—	—	7	0,3	1,1	10
31. Šoupálek dlouhoprstý	5	0,2	0,4	20	14	0,6	2,1	40
32. Špaček obecný	1	+	0,1	5	—	—	—	—
33. Vrabec domácí	446	22,8	41,1	100	111	5,1	16,7	80
34. Vrabec polní	18	0,9	1,6	25	6	0,3	0,9	10
35. Vrána ob. šedá	57	2,8	5,0	40	3	0,1	0,4	10
36. Zvonek zelený	1	+	0,1	5	1	+	0,2	5
37. Zvonohlík zahradní	6	0,3	0,5	15	—	—	—	—
38. Žluna zelená	1	+	0,1	5	—	—	—	—
Celkem	1133	55,6	100,0	—	666	30,8	100,0	—

Vysvětlivky:

Ab — abundance (v obci je v ex./204 ha, v Leskovém v ex./216 ha)

De — denzita (ex./10 ha)

Do — dominance (%)

K — konstante, stálost (20 snímků = 100 %, údaje jsou v %)

+ — denzita druhu byla nižší než 0,05 ex./10 ha

**HNÍZDNÍ BIONOMIE
PĚVUŠKY MODRÉ
(PRUNELLA MODULARIS L.)**

RADIM BĚTÁK

Pěvuška modrá patří k našim hojnějším druhům ptáků. Je poněkud menší než vrabec, nenápadného hnědého zbarvení s modrošedou hlavou. Je plachá, žije nenápadně, obývá hlavně mladé smrkové porosty. Její zpěv je cvrčivě zurčívý s rychle se měnícími vysokými tóny. V předloženém příspěvku uvádím vlastní výsledky z výzkumu bionomie uvedeného druhu z okolí obce Hovězí; zaměřil jsem se zejména na průběh a úspěšnost hnízdění.

Chtěl bych poděkovat dr. D. Kondělkovi za připomínky k metodice terénní práce, J. Lekešovi za poskytnutí informací ke sledované lokalitě a J. Pavelkovi za pomoc při formální úpravě článku.

Charakteristika území

Zkoumaná lokalita se nachází západně od obce Hovězí (390 m n. m., zeměpisné souřadnice 49°18'N, 18°03'E) v místě tamějšího lesoparku o rozloze 14 ha. Lesopark je rybníčkem (0,18 ha) rozdelen na dvě části. Ve stromovém patře dominuje dub letní - *Quercus robur* (výrazně převažuje v jedné části plochy) a smrk ztepilý — *Picea excelsa* (převažuje ve druhé části plochy), věk stromů činil 90-92 let. Severní okraj lesoparku tvořily olše lepkavé (*Alnus glutinosa*). Velmi dobře je vyvinuté keřové patro — je tvořeno většinou smrkem (*Picea excelsa*), pokrývá téměř 3/4 plochy. V okrajových částech lesoparku keřové patro tvoří dále *Rosa canina*, *Rubus*

idaeus, *R. fruticosus*, *Crataegus oxyacantha* a *Prunus spinosa*. Bylinné patro se vyznačuje převládnutím mezoxytních trav (Poaceae), na vlhkých stanovištích šáchorovitých (Cyperaceae).

Metodika a materiál

Výzkum jsem uskutečnil v letech 1977 až 1978. Ve hnízdní době jsem lokalitu navštěvoval téměř každý den. V r. 1977 jsem provedl 41 snímků (94 hodin), zaregistroval jsem 27 hnízd (z toho 25 hnízd bylo ve zkoumaném území, 2 hníza byla situována asi 200 m severněji). V r. 1978 jsem provedl 36 snímků (76 h), zaregistroval jsem 21 hnízd. Celkem bylo zaregistrováno hnízdění ve 48 hnízdech, z toho bylo proměřeno 8 hnízd a 130 vajec.

Hnízda jsem systematicky vyhledával v keřovém porostu. Každé nalezené hnízdo jsem v terénu označil, přiřadil jsem mu číslo a vedl si u něj hnízdní kartu s veškerými záznamy z průběhu hnízdění. Do hnízdní karty jsem zapisoval údaje o počtu vajec, mláďat, ztráty na vejcích a mláďatech, počet vyvdených mláďat a chování dospělých ptáků. Dále jsem do karty zapisoval údaje o poloze a umístění hnízda, rozměry hnízda a rozměry vajec. Výškou hnízda nad terénem rozumím svislou vzdálenost základny hnízda od země, měřil jsem ji krejčovským metrem s přesností na 1 cm. Rozměry hnízda jsem zjišťoval pravítkem s přesností na 1 mm. Vnitřní průměr hnízda jsem měřil v úrovni horního okraje. Hloubku hnízdní kotlinky jsem měřil od úrovne horního okraje hnízda po nejhlbší místo. Výšku hnízda jsem měřil od spodiny hnízda k jeho hornímu okraji. Vnější průměr hnízda jsem měřil mezi nejvzdálenějšími okraji hnízda. Rozměry vajec jsem měřil posuvným měřítkem s přesností na 0,01 mm. Velmi důležité bylo zjištění data snesení prvního vejce, zjišťoval jsem je přímým pozorováním. V některých případech jsem musel použít zpětného výpočtu — bylo to tehdy, když bylo hnízdo nalezeno

až v době po vylíhnutí mláďat. Délka inkubace byla počítána od snesení posledního vejce do vylíhnutí posledního mláďete. Dobou hnízdní péče rozumím dobu od vylíhnutí prvního mláďete po opuštění hnízda posledním mláďetem.

VÝSLEDKY

PŘÍLET A ODLET

Pěvuška modrá začala na lokalitu přiletovat koncem března a začátkem dubna. První přiletovali samci. V r. 1977 jsem ji zjistil poprvé 28. 3. (2 samci), v r. 1978 25. 3. (1 samec). Odlet probíhá od poloviny září do poloviny října, ojediněle jsem pozoroval 1 ex. 11. 11. 1978.

HNÍZDA

Páry si stavěly hnízda výhradně na smrku - *Picea excelsa* (100 % případů). Průměrná výška nad zemí byla 0,76 m (48 hnízd), v r. 1977 u 27 hnízd byla 0,74 m, v r. 1978 u 21 hnízd byla 0,79 m. Nejníže bylo 0,2 m nad zemí, pravidelně jsem nacházel hnízda v rozmezí 0,2-1,3 m nad zemí. Hnízda byla umístěna na větvích těsně u kmene. Při stavbě hnízda jsem pozoroval jen samici, samec většinou prozpěvoval nedaleko.

Změřil jsem 5 hnízd: výška 75-95 mm (průměr 83,4 mm), vnější průměr hnízda 80 až 104 milimetru^x105 až 115 mm (průměr 89,4x110,8 milimetru), vnitřní průměr hnízda 48-57 mm krát 52 až 70 mm (průměr 52,8x59,4 mm), hloubka hnízdní kotlinky 38-48 mm (průměr 44,4 mm).

Základ hnízda byl tvořen ze smrkových větvíček. Hlavním stavebním materiélem byl mech (tvořil až 90 %). Poměrně hluboká hnízdní kotlinka byla vystlána stébly s mechem, v jednom případě byl ve stěně hnízda zabudován i textilní materiál.

ROZPTYL A HUSTOTA PÁRŮ

Hustota osídlení v lesoparku nebyla v různých částech stejná. Největší hustota byla v mladých hustých smrkových porostech, v místech jejich prořídnutí byla značně menší. V jižní části lesa, kde v keřovém patru dominovaly listnaté keře, byla denzita nejmenší. V r. 1977 hnízdiло na lokalitě (14 ha) asi 17 párů (tj. 10,2 p./10 ha), v r. 1978 hnízdiло asi 14 párů (tj. 10 p./10 ha). Snížení hustoty bylo způsobeno stavbou komunikace v první části lesoparku, při níž se skácely staré stromy a keřové patro smrku.

Lesopark u Hovězí, září 1988. Foto Jan Pavelka

VEJCE

Vejce byla špičatě oválná, zelenomodré barvy. U 130 vajec byly zjištěny rozměry: max. velikost 21,3x15,1 mm a 20,1x16,1 mm, minimální 17,8x13,6 mm a 19,0x12,8 mm. Průměrná velikost: 19,37x14,50 mm.

POČÁTEK HNÍZDĚNÍ

Nejdříve započalo hnízdění v pentádě 16.-20. 4. (6 případů), dále 21.-25. 4. (9 případů), 26. až 30. 4. (11 případů), 1.-5. 5. (5 případů), 6.-10. 5. a 11.-15. 5. (zádny případ, 16.-20. 5. (2 případy), 21.-25. 5. (0 případů), 26.-31. 5. (3 případy), 1.-5. 6. (0 případů), 6.-10. 6. (2 případy), 11. až 15. 6. (4 případy), 16.-20. 6. (4 případy), 21.-25. 6. (1 případ), 26.-30. 6. (0 případů) a poslední započetí snůšky bylo v pentádě 1.-5. 7. Celkem bylo v dubnu započato 26 snůšek (54,2 procenta ze 48 případů), v květnu 10 (20,8 %), v červnu 11 (22,9 %) a v červenci 1 (2,1 %). V letech 1977 - 1978 bylo sneseno první vejce nejdříve 16. 4. a nejpozději 1. 7., pro celou populaci to bylo časové rozpětí 47 dnů. Na vejcích sedí samice i samec. Dobu sezení na vejcích jsem určil u 15 párů: u 4 párů 12 dní, u 10 párů 13 dní a u 1 páru 14 dní.

VELIKOST SNŮŠKY

Ze 48 snůšek bylo 6 vajec v 5 snůškách (10,4 procenta případů), 5 vajec ve 24 snůškách (50 procent), 4 vejce v 17 snůškách (35,4 %) a 2 vejce ve 3 snůškách (4,2 %). V dubnu jsem zaznamenal 26 snůšek (celkem 131 vajec, tj. 58,5 % všech snesených vajec) s průměrem 5,04 vejce na snůšku, v květnu 11 snůšek (50 vajec, tj. 22,3 %) s průměrem 4,54 vejce, v červnu 10 snůšek (40 vajec, tj. 17,9 %) s průměrem 4,00 vejce a v červenci 1 snůška s 3 vejci (1,3 %). Celkem bylo ve 48 snůškách sneseno 224 vajec s průměrem 4,66 vejce na snůšku.

MLÁĎATA

Mláďata se líhnou postupně. Časový rozdíl od vylíhnutí prvního a posledního mládete může být až jeden den. Samice odnáší skořápky z hnizda do okolí. V hnizdech jsem nacházel i neoplozená vejce. Samice odstraňují z hnizda byt i jen nepatrne poškozená vejce. Při měření vajec bylo ve třech snůškách neúmyslně poškozeno po jednom vejci. Následující den bylo zjištěno odstranění těchto vajec. Mláďata krmí samec i samice. Dobu hnizdní péče o mláďata jsem zjistil u 15 páru: u 4 páru 12 dní, u 8 páru 13 dní a u 3 páru 14 dní. První mláďata sledované populace opouštěla hnizdo nejdříve koncem druhé dekadě května a nejpozději ve druhé dekadě července.

Na hnizdě nebyla zjištěna žádná agresivita ze strany samice a samce vůči jiným druhům, tak jak to bývá typické u tuhýka obecného, lejska bělokrkého apod. Na vejcích sedí samice i samec velmi pevně, v nebezpečí opouštějí hnizdo až v posledním okamžiku. Při krmení mláďat sbírají dospělí ptáci potravu v nejbližším okolí hnizda, velmi zřídka zalétávají pro potravu více než 20 m od něho.

ZTRÁTY PŘI HNÍZDĚNÍ

Z celkového počtu 48 hnizd bylo úplně zničeno 16 hnizd, z toho 13 s 61 vejci (27,1 % hnizd, 27,2 % všech vajec) a 3 s 13 mláďaty (6,2 % hnizd, 5,8 % z 224 snesených vajec). Jednotlivě bylo v hnizdech zničeno 5 vajec (2,2 procenta), mládě žádné. Ztráty na vejcích tedy činí 66 ks (29,5 %), na mláďatech 13 ks (5,8 %). Celkem se z 224 vajec vyvlelo 158 mláďat (70,53 %) a vyvedlo se 145 mláďat (64,73 %). Průměrně bylo vyvedeno 3,02 mláďata na snůšku — viz tabulka:

TABULKA

ZTRÁTY NA VEJCÍCH, MLÁĐATECH A ÚSPĚŠNOST HNÍZDĚNÍ U PĚVUŠKY MODRÉ V LETECH 1977—1978 U HOVĚZÍ

	1977	1988	Celk.
Počet hnizd	27	21	48
Počet vajec	125	99	224
Počet vylíhlých mláďat	98	60	158
Počet vyvedených mláďat	89	56	145
Prům. poč. vajec ve snůšce	4,62	4,71	4,66
Prům. poč. vyvedených mláďat na snůšku	3,29	2,66	3,02
Úspěšnost hnizdění v %	71,20	56,56	64,73

PŘÍČINY ZTRÁT

Největší ztráty jsem zjistil v průběhu zahřívání vajec. Při činu úplného zničení hnizda nebo ztrát jednotlivých vajec z hnizd jsem zjistil v 11 případech ze 16. V 1 případě snůšku vajec zničila sojka obecná, ve 4 případech straka obecná, ve 3 případech ji zničili lidé při vysekávání smrkového porostu, kde byla hnizda umístěna. Ve 3 případech zmizelo po 1 vejci — u těchto byla nepatrne poškozena skořápka při měření vajec, tato vejce byla starými ptáky z hnizda odstraněna. Z uhynulých mláďat byla nalezena dvě, a to bez hlav pod hnizdem. Původce jejich úhynu jsem nezjistil (ze savců přicházejí v úvahu lasicovití, z ptáků kravcovití).

ZÁVĚR

V článku jsem předložil výsledky sledování hnizdní bionomie pěvušky modré ze dvou sezon od obce Hovězí. Mou snahou bylo zjistit základní údaje z hnizdění u dané populace a doplnit tak naše poznatky o životě tohoto zajímavého ptačího druhu.

LITERATURA

BĚŤÁK R.: Příspěvek k hnizdní bionomii pěvušky modré (*Prunella modularis* (L.)). Současná práce Natura semper viva, gymnázium Vsetín, 1979, 52 s.

Hnizdo tuhýka obecného s mláďaty.

Foto K. Pavelka

VĚRNOST TUHÝKA OBECNÉHO (*LANIUS COLLURIO*) HNÍZDIŠTÍM NA VSETÍNSKU

VLADIMÍR HOLÁŇ

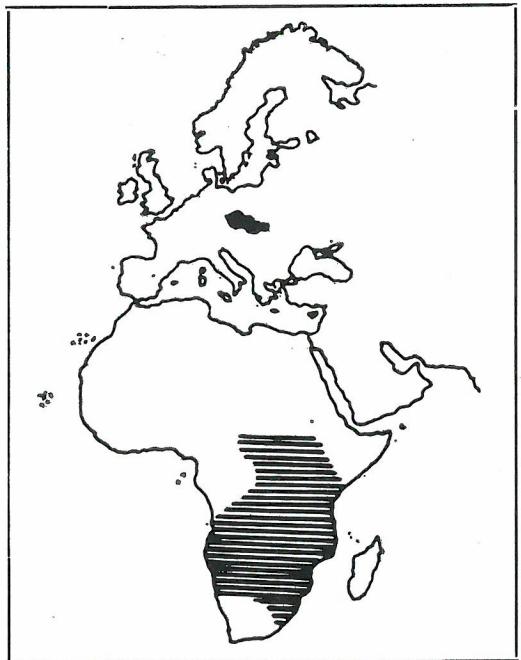
Tuhýk obecný (*Lanius collurio*) patří k zajímavým představitelům naší avifauny. Ačkoliv je tento pěvec jen o málo větší než vrabec, svým zahnutým zobákem a způsobem lovů připomíná spíše dravce. Nejčastěji ho můžeme spatřit na vrcholcích keřů nebo na jiných vývýšeninách, odkud sleduje okolí a vrhá se na kořist. Tou jsou kromě hmyzu také někteří obratlovci, převážně drobní hlodavci.

Tuhýk obecný je druh, který obývá roztroušené kroviny v polích a na mezích, krovinnaté okraje lesů a remízků, zahrady, apod. S celostátním úbytkem tohoto typu prostředí v souvislosti s přeměnou naší přírody ve velkoplošné zemědělské krajiny ubývá i tuhýků a v mnohých oblastech již tuhýci vymizeli úplně (Hudec a spol., 1983). O to přijemnější je zjištění, že na Vsetínsku je tuhýk obecný stále pravidelně hnizdícím druhem a že se s ním zatím může-

me setkávat na vhodných lokalitách po celém okrese.

Od roku 1970 se venuji hnizdní bionomii a kroužkování tuhýka obecného v údolí řeky Bečvy mezi Vsetínem a Valašským Meziříčím a v přilehlých údolích. Sledovaná oblast zahrnuje území o poloměru zhruba 10 km okolo obce Jablunka. Ve sledovaném období jsem zde okroužkoval 2120 mláďat tuhýka, z toho v posledních dvou letech 393 resp. 440 mláďat. Počet okroužkovaných tuhýků v letech 1987 a 1988 představuje odhadem přibližně jednu polovinu mláďat ročně vyváděných ve sledované oblasti.

Při kroužkování mláďat v obci Pržno dne 24. 6. 1988 jsem zpozoroval, že stará samice krmící tato mláďata má na noze kroužek. Samici jsem odchytil a podle čísla kroužku poznal, že se jedná o ptáka, kterého jsem kroužkoval 26. 6. 1983 jako osmidenní mládě na hnizdě také v Pržně, na lokalitě vzdálené jen asi 300 m od místa nynějšího odchytu. Odchytil jsem také samce z tohoto páru, ale ten kroužkován nebyl.

Mapka zimovišť tuhýka obecného.

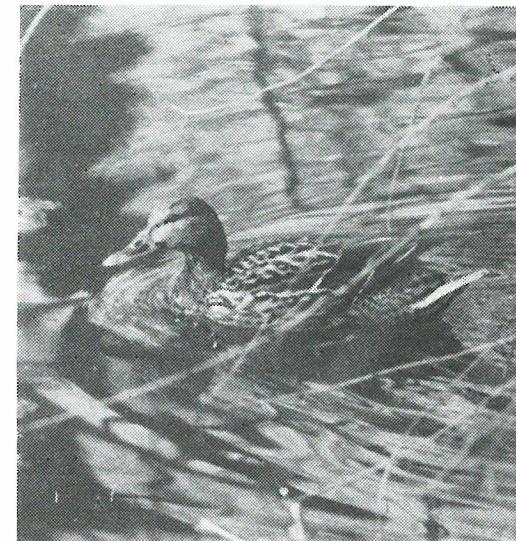
Z výsledků kroužkování u nás a v jiných evropských zemích je známo, že tuhýk obecný přezimuje v rovníkové až jižní Africe (viz obrázek — šrafováním je znázorněna oblast zimovišť). Dá se tedy předpokládat, že kontrolovaná samice tuhýka obecného absolvovala pětkrát let z Moravy až do centrální Afriky (což představuje vždy cestu delší než 7500 km) a že se vrátila ke svému rodišti. Věrnost tuhýka k hnízdištěm dokládá také další výsledek kroužkování, kdy tuhýk obecný, kterého jsem kroužkoval jako mládě na hnizdě 23. 6. 1971 také v Pržně, byl nalezen mrtvý již v následujícím roce 8. 7. 1972 v sousední obci Ratiboř. Ukazuje se tak, že ptáci jak v roce následujícím po narození, tak i po 5 letech stále projevují věrnost ke svému hnízdišti. Také nálezy ostatních kroužkovatelů v ČSSR ukazují silnou vazbu tuhýka obecného k hnízdištěm a jen ojediněle se mladí ptáci usídlují dálé než 10 km od rodiště.

Samice tuhýka obecného, kontrolovaná na hnízdišti v Pržně, byla ve věku 5 let a 6 dnů. Je to již poměrně vysoký věk na tohoto pěvce; zatím nejstarší prokazaný věk u tuhýka obecného v přírodě je 7 let a 4 dny (Rydzewski, 1973).

Protože tuhýk obecný je druh, který v posledních desetiletích v celoevropském měřítku rychle mizí (Poltz, 1975), zasluzuji si naši pozornost a ochranu. Právě proto bychom si měli uvědomit nutnost zachování vhodného životního prostředí, které tento druh k přežití nezbytně potřebuje. Naštěstí, i když již také v menším měřítku než dříve, vsetínský okres svými přírodními poměry a členitostí terénu toto prostředí zatím poskytuje.

LITERATURA

- HUDEC K. a spol., 1983: Fauna ČSSR — Ptáci 3/II, Academia, Praha.
POLTZ W., 1975: Ueber den Rückgang des Neuntöters (*Lanius collurio*). Vogelwelt, 96: 1—19.
RYDZEWSKI W., 1973: Longevity records III. Ring, 76: 63—70.

Kachna divoká patří k druhům, jejichž stavy už silně poklesly.
Foto T. Kašpar

ZAJÍMAVÁ ORNITOLOGICKÁ LOKALITA — VODNÍ NÁDRŽ V KAROLINCE-STANOVNICI

JAN PAVELKA, JIŘÍ POLČÁK, STANISLAV KOVAŘÍK, KAREL PALIČKA, ZDENĚK KOPEC

V letech 1983-1984 byly ukončeny stavební práce na vodním díle v údolí Stanovnice u Karolinky a vzniklá vodní nádrž začala tak zásobovat pitnou vodou značnou část vsetínského okresu. Vedle uvedeného významu nabývá toto údolí stále větší význam vědecký a ochranářský. Na této lokalitě lze totiž sledovat ukázkovou druhotnou sukcesi společenstev organismů, které osídloví místa pozmeněná stavbou. Pro ornitology zde vznikla přitažlivá lokalita, a to z důvodu výskytu těch ptačích druhů, které se tam před vznikem nádrže nemohly vůbec objevit.

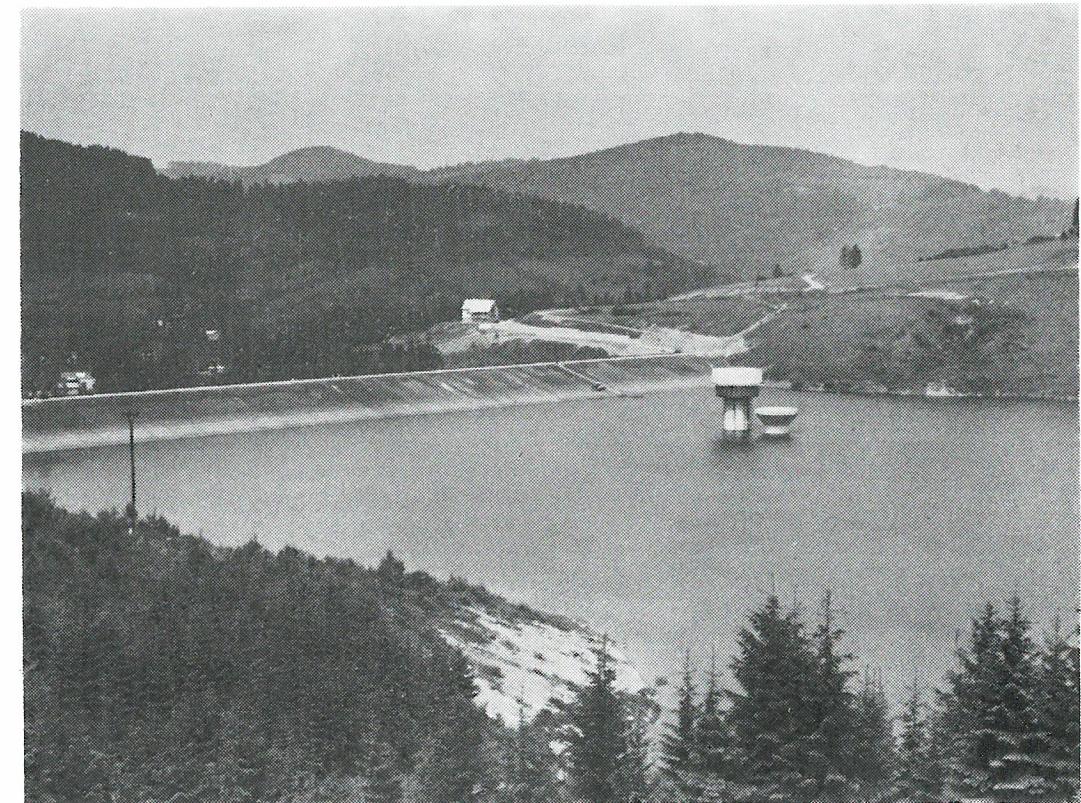
Vodní plocha nádrže zaujímá asi 45 ha, max. hloubka činí 35 m, max. hladina leží 518 m n. mořem. Podél okrajů vodní hladiny je na přilehlých svazích pruh široký až 100-150 m, nad kterým vede asfaltová silnice. V uvedeném pruhu byly v letech 1978-1980 založeny smrkové monokultury. V r. 1988 dosahovaly smrky výšky 1,5—3 m a zatím ještě souvisle nepokryly osázenou plochu. Dosud je tam větší rozsah samotného bylinného patra, místy rostou dále keře trnky, růže šípkové, hloh a bezu. V r. 1987 byli do nádrže vysazeni pstruzi.

Pravidelná ornitologická pozorování jsou ve Stanovnici prováděna od roku 1986. V období 1986—1988 tam bylo již zjištěno 20 nových druhů ptáků, které jsou vázány na biotopy nádrže a jejího okolí. Jsou to: potáplice severní

(koncem května 1987 se asi 10 dnů zdržovaly 2 ex. v prostém šatě, zřejmě se jednalo o pář), potápka roháč, potápka černokrká a potápka malá, volavka popelavá, labut' velká, kopřivka obecná, čírka obecná, polák chocholačka, polák velký, kachna divoká, lyska černá, kulík říční, písík obecný, vodouš kropenatý, bekasína otavní, racek chechtavý, racek malý a kalous pustovka. Z uvedených druhů bylo prokázáno hnízdění u písíka obecného (v r. 1988 1 pář) a kachny divoké (v r. 1988 kolem 10 párů), pravděpodobně hnízdí kulík říční a potápka malá.

Snad lze v blízké budoucnosti očekávat i zahnízdění poláka chocholačky, která již osídlila rybníky v okolí Valašského Meziříčí a u Lačnova.

Zajímavá je ptačí fauna na svazích přilehlých k nádrži. Vytvořily se tam optimální podmínky pro určité druhy, u

Vodní nádrž v Karolince-Stanovnici.

Vodní nádrž v Karolince-Stanovnici.

kterých došlo během několika let k enormnímu nárůstu populace: v tomto pásu hnízdí kolem 35 párů ūhýka obecného, 10 až 15 párů bramborníčka hnědého, kolem 5 párů bramborníčka černohlavého (údaje jsou z roku 1988). Rovněž tam již začala hnízdit linduška luční, která byla v minulosti pozorována nejblíže na hřebenu Javorníků — v r. 1988 u nádrže hnízdily 2-3 páry. Na dvou místech s rozsáhlým porostem keřů byli pozorováni zpívající samci vzácné pěnice vlašské, jednou byla zjištěna zpívající cvrčilka zelená. Škoda jen, že časem tento pruh území zaroste vysázeným smrkem, v takovém prostředí uvedené druhy již hnízdit nebudou.

Z dalších zajímavých druhů byli v údolí s nádrží v době hnízdění zjištěni ostříž lesní, včelojed lesní, chřástal pol-

ní, koroptev polní, datel černý, žluna zelená, krkavec velký, lejsek malý (v r. 1986 nalezeno hnízdo s mláďaty ve starém bukovém lese nad přehradou), a kos horský, v době tahu nebo v zimě moták pochop, dudek chocholatý, ledňáček říční, lejsek černohlavý, konopka žlutozobá, čečetka zimní a brkoslav severní. Ve smrkovém lesíku pod hrází již několik let existuje menší kolonie kvíčaly obecné.

V současné době je v okolí vodní nádrže prováděn kvantitativní výzkum s použitím liniové metody. Bude velmi zajímavé sledovat vývoj ptačího společenstva v dalších letech v závislosti na sukcesních změnách u ostatních skupin organismů — zejm. u rostlinných společenstev na svazích a v litorálu nádrže a u rybí fauny v nádrži.

SOUČASNÉ ROZŠÍŘENÍ ČÁPA BÍLÉHO (*Ciconia ciconia*) V OKRESE VSETÍN A VÝSLEDKY JEHO HNÍZDĚNÍ V LETECH 1985—1988

JAROMÍR JUNG

Čáp bílý (*Ciconia ciconia*) je v posledních letech považován za citlivý indikátor kvality životního prostředí. V oblastech, kde dříve hnízdil, došlo nepochybně k vážnému narušení přírodní rovnováhy, a to vlivem neuvážených lidských zásahů — systematického odvodňování pozemků, blokace pozemků s následným zavedením monokultur, rozorávání trvalých travních porostů apod.

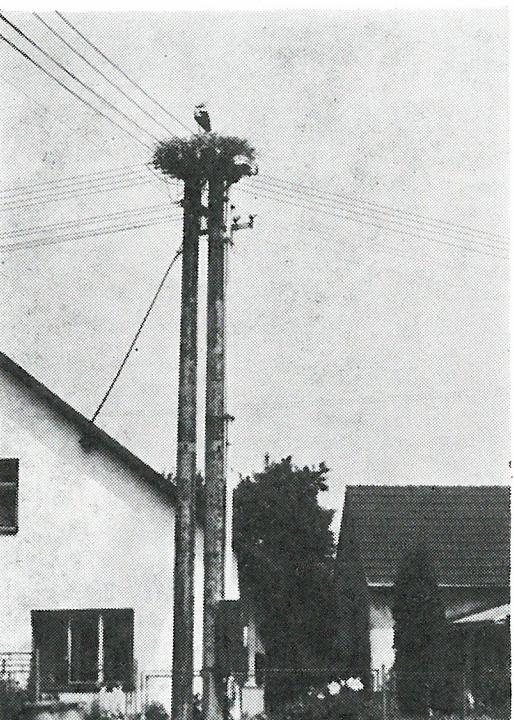
Pracovní skupina pro výzkum, ochranu a evidenci čápů, která byla ustavena v r. 1981, provádí na celém území ČSSR již po osmý rok pravidelné sčítání hnízdících párů čápů bílých. Za tuto dobu se podařilo získat téměř dokonalý přehled o všech existujících hnízdech a díky nesčetným spolupracovníkům je tak možno každoročně vyhodnotit úspěšnost hnízdění jednotlivých párů a následně tak sledovat vývoj čapí populace u nás. Z dosavadních výsledků vyplývá, že hustota hnízdí populace čápů bílých v ČSR dosud klešší, a to až o 8 % ročně. Na území SSR je situace ještě horší.

SOUČASNÝ STAV

Na území okresu Vsetín je v současné době známo celkem 12 hnízd čápů bí-

lých. V porovnání s rokem 1984, kdy proběhlo první mezinárodní sčítání, přibyla v našem okrese 3 hnízda, avšak na druhé straně 2 hnízda zanikla. Bohužel, ani jedno cestou přirozenou, ale vždy to bylo ovlivněno negativním zásahelem člověka.

Ve Stříteži n. Bečvou tak bylo odstraněno hnízdo z komína ZŠ při opravě střechy, hnízdo v Zubří na komíně VŠÚP postupně zaniklo v důsledku neustálého provozu kotelny. Zde je možno ještě vzpomenout případ zániku hnízda v Choryni na střeše budovy ACHP, kde při opravě střechy bylo hnizdo uvolněno a poté spadlo i s násadou již značně nasezených vajec. Čápi sice potom založili nové hnízdo na vedlejším komíně, ale vzhledem k pokročilé době mláďata nevyvedli. Dnes se již asi pravého viniska zjistit nepodaří, avšak do budoucna by takového případu neměly projít bez povšimnutí.

Lhotka nad Bečvou — nové hnízdo na sloupu elektrického vedení — založeno v r. 1986.

Foto J. Jung

Hovězí — hnízdo na nástavci s umělou podložkou.
Foto Mir. Langer

Přehled existujících hnízd čápů bílých v okrese Vsetín ukazuje tabulka č. 1, kde je zachycen stav ke konci r. 1988.

TABULKA č. 1

poř.	č.	obec	umístění hnízda	nadmoř.
			výška -m-	
1.	Hovězí,	komín kot. veter. stanice		385
2.	Choryně,	komín kotelny ACHP		274
3.	Jablunka,	komín kotelny prodejny		324
4.	Kelč,	komín kotelny MŠ		335
5.	Kladeruby,	komín budovy MNV		305
6.	Lešná,	komín budovy MNV		290
7.	Lešná,	lípa u býv. mlýna		278
8.	Lhotka n. B.,	sloup el. vedení		278
9.	Loučka,	komín kotelny ZŠ		410
10.	Poličná,	lípa u trati		294
11.	Vsetín-Bobrky,	umělá podložka		340
12.	Zubří,	lípa u rybníka		342

Porovnáme-li počet hnízd v okrese Vsetín s ostatními okresy Sm kraje, pak nejvíce obsazeným je okres Opava (42

hnízd), následuje Nový Jičín (41), Frýdek-Místek (34), Přerov (23), Bruntál (18), Šumperk (17), Karviná (17), Vsetín (12), Ostrava (8), a Olomouc (6). Z pohledu celé ČSR je v současné době SM kraj nejhustěji obsazen a potvrzuje se zde skutečnost šíření čápa bílého z níže položených oblastí do výšších poloh. Důvodem je jistě soubor několika faktorů, avšak jako nejdůležitější je možno uvést pokračující industrializaci krajiny a její intenzivní využívání, címž dochází ke ztrátám původních přirozených biotopů čápů, včetně ztráty potravní nabídky. Ptáci se pak stěhují do výšších poloh, kde je dosud krajina ještě „relativně“ nepoškozena. Zde je však nutno si položit otázku: „Jak dlouho?“

VÝSLEDKY HNÍZDĚNÍ

Přehled úspěšnosti hnízdění v jednotlivých letech ukazuje tabulka č. 2, z které je patrné, že ne všechna hnízda byla v průběhu posledních let obsazena. Rovněž tak nebyla na některých hnízdech dosud vyvedena žádná mláďata, z čehož lze usoudit na hnízdění mla-

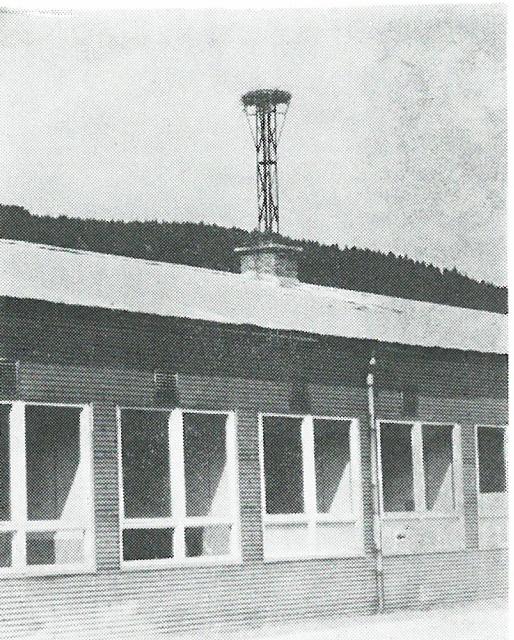
Hovězí — hnízdo na nástavci s umělou podložkou.
Foto J. Jung

dých ptáků. Nejméně mláďat (11 ex.) bylo vyvedeno v r. 1985, zatím nejvíce v r. 1988 (18 ex.), přičemž průměrný počet vyvedených mláďat na jeden hnízdící pár se pohybuje od 2,3 do 3,0 s maximem v r. 1988.

ZÁVĚR

Každoroční sčítání čápů bílých bude samozřejmě pokračovat i v dalších letech. V roce 1989 proběhne druhé mezinárodní sčítání, které přinese konkrétní výsledky o stavu populace, na jejichž podkladech budeme moci říci, zda se podařilo úbytek čápů zastavit či nikoliv. V dalším období je nutno se zaměřit především na ochranu tohoto ptáčího druhu, a to zejména:

- nepřipustit likvidaci současných hnízd,
- zajistit pravidelné prořezávky hnízd stromových,
- na komíny, které jsou v provozu a čápi je i nadále obsazují, instalovat vhodné nástavce,
- v případě výjimečného a oprávněného požadavku na odstranění hnízda požadovat vybudování nahradní hnízdní podložky,
- při svévolném zničení hnízda učinit

Vsetín-Bobrky — hnízdo na nástavci s umělou podložkou.
Foto J. Jung

ve spolupráci s orgány ochrany přírody okamžitá opatření.
V popředí však stojí především celková ochrana přírody, t. j. zachování zdravé a vyvážené krajiny.

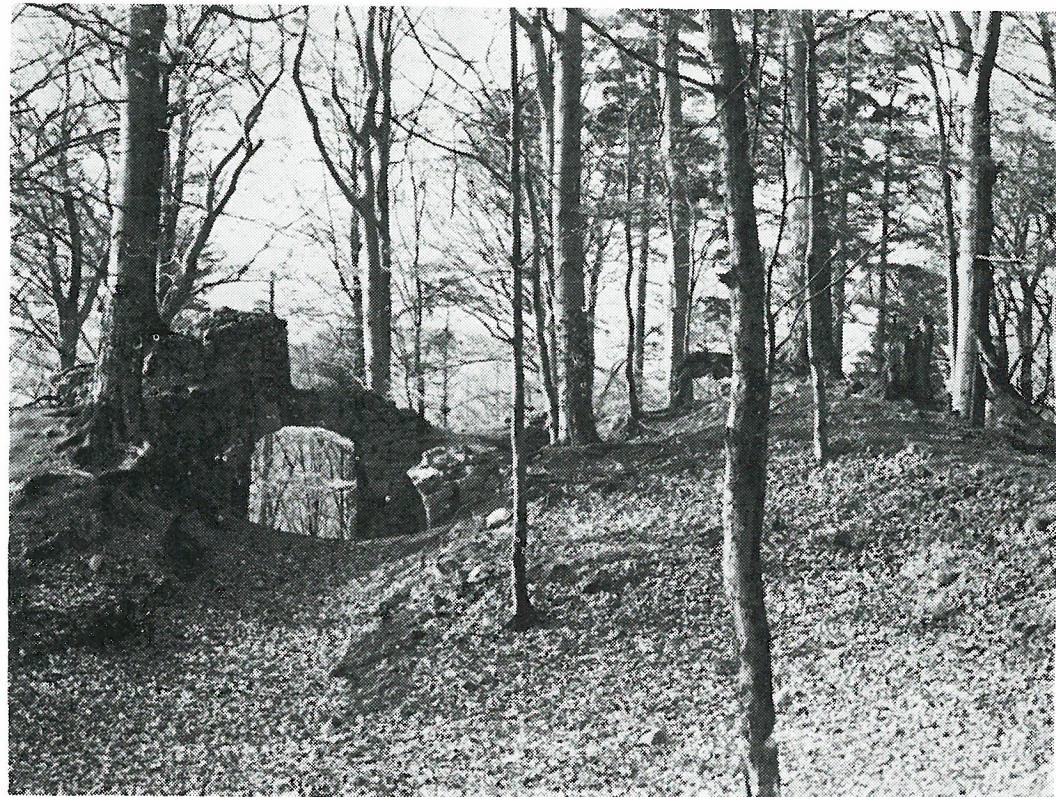
TABULKA č. 2

poř. č.	obec	r. 1985	r. 1986	r. 1987	r. 1988
1.	Hovězí	HO	HE	HO	HPO
2.	Choryně	HPm3	HPm1	HPm3	HPO
3.	Jablunka	HC	HC	HPo	HO
4.	Kelč	HPm2	HPm3	HPm3	HPm3
5.	Kladeruby	HPo	HPm3	HPm2	HPm4
6.	Lešná - MNV	HPm3	HPm4	HPm3	HPm4
7.	Lešná - mlýn	HO	HO	HO	HO
8.	Lhotka n. B.	HC	HO	HPm2	HPm2
9.	Loučka	HO	HO	HPo	HPO
10.	Poličná	HPm3	HPm3	HPm1	HPm3
11.	Vsetín-Bobrky	HPo	HPm3	HPm2	HPm2
12.	Zubří	HPo	HPm3	HPm2	HPm2

Vysvětlivky:

HPm — hnízdo obsazeno párem s mláďaty
1–4 — počet vyvedených mláďat
HPO — hnízdo obsazeno párem bez vyvedených mláďat

HO — hnízdo nebylo t. r. obsazeno
HE — hnízdo obsazeno pouze lichým jedincem
HC — hnízdo fyzicky neexistuje

Hradisko.

Foto Jiří Pavelka

AVIFAUNA HRADISKA A OKOLÍ

JIŘÍ PAVELKA

Vrch Hradisko se nachází na severním okraji Vsetínských vrchů asi 1 km od Rožnova pod Radhoštěm. Prudkými severními svahy se zvedá přímo z údolí Rožnovské Bečvy a v nejvyšším bodě dosahuje 522 m n. m. Asi výhodná poloha vrchu byla ve 14. století podnětem k založení hradu, sloužícího k ochraně obchodní cesty vedoucí údolím. Dnes z něho najdeme již jen nepatrné zbytky. Východní a jižní svah se svažuje do

bočního údolíčka, resp. k pastvinám pod školním statkem, ležícím na úpatí Hradiska a představujícím jedinou stavbu v oblasti. Západní svah potom pokračuje protáhlým hřbetem, táhnoucím se od vrchu západním směrem.

Možná i díky historickému významu tohoto místa se na Hradisku i v okolí uchovaly velmi pěkné porosty lesů, v širším okolí i louky, pastviny a pole s rozptýlenou zelení.

Stromové patro je tvořeno z části druhotnými smrkovými porosty, z části listnatými, místy i smíšenými lesy pravděpodobně původního složení. Věková struktura je různorodá, od velmi starých, již odumírajících exemplářů stromů po malé vyrůstající semenáčky, neboť celý porost dosíti silně zmlazuje. Dominujícím druhem v druhotných částech stromového patra je smrk ztepilý,

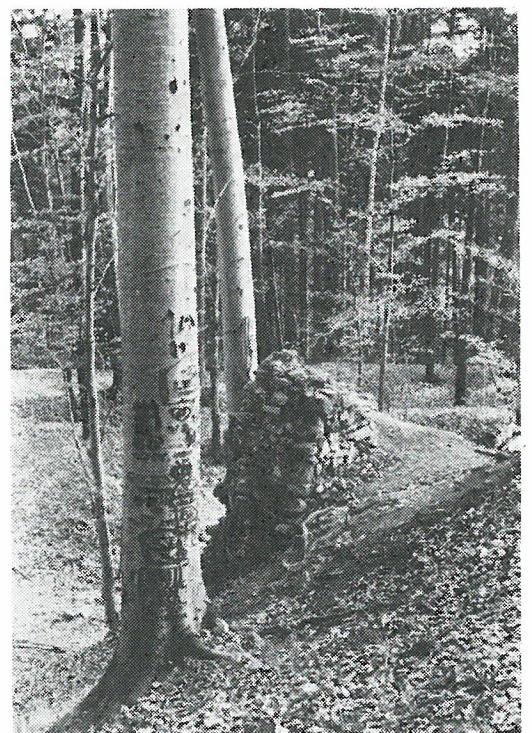
vzácně jsou vtroušeny některé druhy listnatých stromů z náletů z přirozených částí lesů. Keřové patro je vyvinuto slabě, a to ještě jen místy, tvoří jej převážně bez černý. Bylinné patro není vyvinuto téměř vůbec. Nejvíce rozšířeným druhem v přirozených částech stromového patra je buk, tvořící více než 50 % těchto porostů. Na samotném Hradisku se vyskytuje velmi starý bukový porost, kde nejstarší exempláře mohou mít stáří 200–300 let. Druhým nejrozšířějším stromem je tu lípa, rostoucí především v části lokality ležící západně od Hradiska.

Pod jižním svahem vrchu pak tvoří velmi pěknou starou alej, obepínající jeho jižní okraj. Z dalších druhů dřevin má významné zastoupení dub, habr, modřín a javor klen, vzácněji borovice. Keřové patro je tvořeno především zmlazujícími jedinci jednotlivých druhů listnatých stromů, křoviny jsou zde zastoupeny jen velmi málo. Bylinné patro je vyvinuto všude velmi silně. Za zmínu také stojí stará alej kaštanu jírovce, rostoucí kolem přístupové cesty ke statku. Pastviny, louky a pole, obklopující v nižších částech Hradisko i přilehlý hřbet, jsou místy porostlé zachovalou rozptýlenou zelení, tvořenou jak keři, tak i solitérními či ve skupinách rostoucími stromy.

Úměrně takovému různorodému prostředí se v oblasti vyskytuje co do kvality a kvantity poměrně bohatý soubor živočišných druhů, ptactvo nevyjímaje. Z nejhojnějších druhů, které se běžně vyskytují i v jiných prostředích, tady najdeme kosa černého, sýkora koňadru, pěnkavu obecnou, budníčka menšího, pěnici černohlavou, brhlíka lesního a červenku obecnou. Všechny tyto druhy zde hnizdí velmi početně. Z dalších, o něco méně hojných druhů tu hnizdí např. sýkora modřinka, šoupálek krátkoprstý, strakapoud velký, budníček větší a lesní, drozd zpěvný, sedmihlásek hajní, pěvuška modrá, králíček obecný i ohnivý, v otevřených částech lokality potom pěnice pokrovní a hnědokřídlá, skřivan polní, zvonek zelený, strnad obecný a straka obecná. Ze vzá-

cnějších druhů hnizdí sýkora lužní, dlask tlustozobý, hýl obecný, lejsek bělokrký a datel černý. Hnizdění zde bylo prokázáno i u žluny zelené, která však tady v posledních letech již nebyla zjištěna, podobně jako holub doupenák a křepelka polní, kterou jsem v minulosti několikrát slyšel z luk v okolí. Ještě zde hnizdí poměrně hojně tuhýk obecný a pravděpodobně i žluva hajní. Za zmínu stojí i výskyt protahujícího exempláře dudka chocholatého v dubnu 1986. Z dravců se vyskytují běžně káně lesní a poštolka obecná, vzácně krahujec obecný a jestřáb lesní, ze sov puštík obecný, vzácně i kalous ušatý a pravděpodobně i sova pálená. V minulosti zde podle starších zpráv hnizdil i sýček obecný, byl však asi vytlačen puštíkem obecným, který představuje jeho hlavního predátora a v celé oblasti hnizdí velmi hojně.

Za dobu šestiletého sledování této oblasti (1981–1988 kromě 1984 a 1985)

Hradisko.

Foto Jiří Pavelka

jsem tady zjistil celkem 72 druhů ptáků, z nichž u 28 druhů se mi podařilo prokázat hnízdění a u dalších asi 30 druhů je hnízdění více než pravděpodobné. Zahnízdit však mohou i některé druhy další. Z kvalitativního i kvantitativního hlediska jsem zjistil největší počet ptáků vždy v hnízdním aspektu, neboť oblast je pro řadu druhů v této době velmi výhodná. Ale i v ostatních obdobích roku se tu vždy vyskytoval poměrně vysoký počet druhů i jedinců. Průběžně jsem z tohoto hlediska srovnával Hradisko s vybranou smrkovou monokulturou, resp. se smíšeným, zčásti zkulturněným lesem. Kupříkladu v hnízdním aspektu 1987 tvořil počet 34 druhů ve smíšeném lese a 17 ve smrkové monokultuře pouze 55, resp. 28,3 % z počtu šedesáti druhů na Hradisku, počítáme-li tento počet jako 100 procentní. Podobný poměr druhů byl také v jiných aspektech i letech. Z tohoto srovnání jasné vyplývá význam takto zachovalého území pro ptactvo proti oběma srovnávaným plochám, zpětně potom ptactvo příznivě působí na své životní prostředí.

I když se nejedná o žádné chráněné území, představuje Hradisko s okolím poměrně zachovalou, ekologicky vcelku ještě vyváženou oblast. Připočteme-li k ptactvu výskyt dalších vzácných či chráněných druhů živočichů z jiných taxonů (např. batolce duhového, mloka skvrnitého, ropuchu zelenou, plška lískového nebo netopýry ukrývající se v dutinách stromů), vyjde nám Hradisko jako ekologicky stabilizující prvek krajiny, životního prostředí a v některých případech i jako refugium mnoha živočichů a rostlin. I když ekonomický přínos takového území bude nižší než z intenzívne obhospodařované krajiny, mnohonásobně nám to vynahradí jeho zachovalá příroda, nezbytný předpoklad přežití všech živých organismů včetně člověka.

A to by měl být více než pádný důvod pro zachování takových částí naší krajiny.

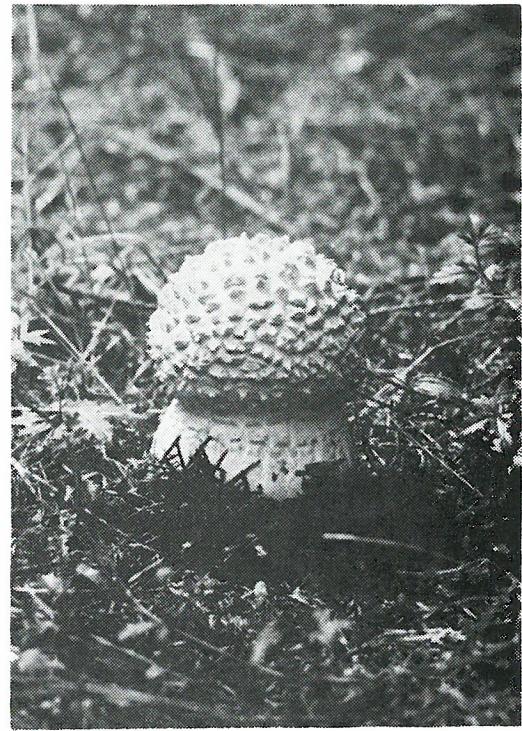

Foto L. Kučírek

MYKOFLÓRA VSETÍNSKA

JOSEF HRNČIŘÍK

Mycophyta, Fungi — houby tvoří osobitou, velkou a mnohotvárnou skupinu organismů, které jsou spolu s rostlinnými a živočišnými organismy součástí biocenóz naší přírody. Růst negativních projevů civilizačního tlaku na přírodu se projevuje čím dál více. Negativní projevy komplexně ovlivňují i mykogenofond, t. j. soubor taxonů představujících mykoflóru našeho území. Ovlivňují přežití mnohých senzitivních druhů hub a mají vliv na druhové i kvantitativní zařazení v mykoflóře v určitých oblastech. Jedním ze základních předpokladů záchrany mykogenofondu je současná znalost rozšíření druhů hub a jejich

inventarizace. Na základě regionálního pozorování a průzkumu mykoflóry mohou vzniknout místní, okresní a oblastní seznamy ohrožených a vzácných druhů hub, které se dostanou do seznamu ochranářských prací na úseku mykologie. Toto je jeden z nejdůležitějších dlouhodobých úkolů Mykologickeho klubu při OVM Vsetín. Za krátkou dobu činnosti Mykologickeho klubu od roku 1987 i z předcházejících pozorování a průzkumu mykoflóry Vsetínska některými členy Československé mykologické společnosti bylo zaregistrováno 223 taxonů makroskopických hub z třídy Ascomycetes — vřeckaté i Basidiomycetes — stopkovýtrusné.

Mykoflóra Vsetínska je bohatá na běžné druhy hub, ale vyznačuje se i druhy vzácnými. Skupina vřeckatých hub je velmi rozsáhlá, s mnohými druhy, které tvoří malé, jen několik milimetrů velké plodničky. Tyto houby rostou na různém podkladu, především jako saprofyti na dřevě, na odumřelých zbytcích rostlin, koprofilní druhy se vážou na různé živočišné exkrementy, antrakofilní druhy rostou na spáleništích, na zuhelnatělém dřevě. Najdeme zde houby pozemní a v některých případech i podzemní. Uvádím taxony vřeckatých hub, které byly zaregistrovány v mykoflóře Vsetínska.

ASCOMYCETES — vřeckaté

Byssonectria luteovirens (Fr. ex Fr.) Z. Moravec — nedohub zelený, Apiocrea chrysosperma (L. Tul. et C. Tu.) Sydow — nedohub zlatovýtrusý, Xylaria polymorpha (Pers. ex St. Am.) Grev. — dřevnatka kyjovitá, Xylaria hypoxylon (L. ex Hook.) Grev. — dřevnatka parohatá, Sarcoscypha coccinea (Scop. ex St. Am.) Lambotte — ohnivec šarlatový, Geopyxis carbonaria (Alb. et Schw. ex Pers.) Sacc. — zvoneček uhelný, Aleuria aurantia (Pers. ex Hook.) Fuck. — mísenka oranžová, Otidea leporina (Batsch ex S. F. Gray) Fuck. — ouško zaječí, Discina perlata (Fr.) Fr. — destice chřapáčová, Peziza cerea Bull. ex Mérat — řasnatka zední, Peziza badia Pers. ex Mérat — řasnatka hnědá, Helvella acetabulum (L. ex St. Am.) Quél. — kališník obecný, Helvella lacunosa Afzel. ex Fr. — chřapáč jamkatý, Gyromitra infula (Schaeff. ex Pers.) Quél. —

ucháč čepcovitý, Disciotis venosa (Pers.) Boud. — terčovnice sítnatá, Morchella esculenta (L.) ex St. Am. — smrž obecný, Morchella elata Fr. — smrž vysoký, Morchella semilibera DC. ex Mérat — smrž polovolný.
Smrže — „smrhy“ se vyskytovaly před dvaceti pěti až třiceti lety na Valašsku na různých lokalitách a běžně byly sbírány k jídlu. Tyto houby jsou citlivé na změnu životních podmínek. V dnešní době se objevují jen ojediněle. Za posledních pět let byly nalezeny na těchto lokalitách: smrž obecný — 1984 Študlov, 1988 Vsetín u Bečvy (28 plodnic), smrž vysoký — 1984 Valašská Bystřice (6 plodnic), smrž polovolný — 1988 Vsetín u Bečvy (32 plodnic), 1988 Vsetín-Luh „Za díly“ (2 plodnice).
Choiromyces venosus (Fr.) Th. Fries - bělolany obecný — podzemní houba, vzhledu hlízy brambor, byla vystavována na první i druhé výstavě hub ve vsetínském zámku.

V mykoflóře Vsetínska je skupina hub stopkovýtrusných druhově zastoupena bohatěji než houby vřeckaté. Vyskytují se zde houby saprofytické, dřevokazné, mykorrhizní i parazitické, pro houbaře — jedlé, nejedlé i jedovaté. Pro rozsáhlost této skupiny hub uvádím pouze souhrnný seznam rodů, které byly zaregistrovány při průzkumu regionální mykoflóry do konce roku 1988.

Z výstavy hub v OVM v r. 1988

BASIDIOMYCETES — stopkovýtrusné

Hirneola Fr. — ucho, Tremella Pers. ex Fr. — rosolovka, Exidia Fr. — černorosol, Pseudohydnum P. Karst. - rosolozub, Calocera (Fr.) Fr. — krásnorůžek, Gomphus (Pers.) ex S. F. Gray — stročkovec, Gomphus clavatus (Pers. ex Fr.) S. F. Gray — stročkovec kyjovitý — dříve sbíraná houba na Valašsku. Výskyt za posledních dvacet let nezaznamenán. Ramaria S. F. Gray — kuňátka, Clavariadelphus Donk — kyj, Clavulina Schroet. — kuňátečko, Sparassis Fr. — kotrč, Thelephora Ehrh. ex Fr. — plesnák, Hydnellum P. Karst. — losák, Hydnus L. ex Fr. — losák, Dentinum S. F. Gray — líšák, Hericium Pers. ex S. F. Gray — korálovec, Hericium flagellum (Scop.) ex Pers. — korálovec jedlový — je vázán na jedli, vzácný druh, zaznamenán na dvou lokalitách — Vsetín-Jasenice, Fistulina Bull. ex Fr. — pštřeň, Fistulina hepatica (Schaeff.) ex Fr. — pštřeň dubový — je vázán na dub, vzácný druh, jedna plodnice nalezena v roce 1988 Vsetín-Jasenice, Cantharellus Adans. ex Fr. — liška, Craterellus Pers. — stroček, Schizophyllum Fr. ex Fr. — klanolístka, Phellinus Quél. — ohňovec, Inonotus P. Karst. — rezavec, Ganoderma P. Karst. — lesklokorka, Tyromyces P. Karst. — bělochoroš, Laetiporus Murrill — sírovec, Ischnoderma P. Karst. — smolokorka, Piptoporus P. Karst. — březovník, Trametes Fr. — outkovka, Lenzites Fr. — luppeník, Gleophyllum (P. Karst.) P. Karst. — trámovka, Fomitopsis P. Karst. — troudnatec, Fomes (Fr.) Fr. — troudnatec, Albatrellus S. F. Gray — krásnopórka, Polyporus Mich. ex Fr. — choroš, Lentinellus P. Karst. — houžovec, Lentinus Fr. — houževnatec, Pleurotus (Fr.) Kumm. — hlívá, Hygrophorus Fr. — šťavnatka, Lyophyllum P. Karst. — líha, Calocybe Kühn. ex Donk — čirůvka, Nyctalis Fr. — rovetka, Laccaria Berk. et Br. — lakovka, Clitocybe (Fr.) Staude — strmělka, Lepista (Fr.) W. G. Smith. — čirůvka, Tricholoma (Fr. ex Fr.) Staude — čirůvka, Armillaria (Fr. ex Fr.) Staude — václavka, Tricholomopsis Sing. — Šafránka, Omphalina Quél. — kalichovka, Collybia (Fr.) Staude — penízovka, Micromphale S. F. Gray — špička, Strobilurus Sing. — penízovka, Oudemansiella Spieg. — slizečka, Xerula R. Maire — penízovka, Flammulina P. Karst. — penízovka, Megacollybia Kotl. et Pouz. — penízovka, Marasmius Fr. — špička, Panellus P. Karst. — pařezník, Mycena (Pers.) ex S. F. Gray — helmovka, Xeromphalia Kühn. et R. Maire in Konr. et Maubl. — kalichovka, Pseudoclitocybe (Sing.) Sing. — strmělka, Leucopaxillus Bours. — bělochechrtka, Amanita Pers. ex Hook. — muchomůrka, Volvariella Spieg. — kukmák, Pluteus Fr. — štítkovka, Lepiota (Pers.) ex S. F. Gray — bedla, Agaricus L. ex Fr. — žampión, Cystoderma Fayod — zrnivka, Coprinus Pers. ex S. F. Gray — hnojník, Psathyrella (Fr.) Quél. — křehutka, Panaeolus (Fr.) Quél. — kropenatec, Agrocybe Fayod — polnička, Stropharia (Fr.) Quél. — límcovka, Hy-

pholoma (Fr.) Kumm. — třepenitka, Crepidotus (Fr.) Staude — trepkovitka, Tubaria (W. G. Smith.) Gill. — kržatka, Inocybe (Fr.) Fr. — vláknice, Cortinarius Fr. — pavučinec, Leucocortinarius (Lange) ex Sing. — bělopavučinec, Rozites P. Karst. — sluka, Gymnopilus P. Karst. — šupinovka, Kuehneromyces Sing. et Smith. — opeňka, Pholiota (Fr.) Kumm. — šupinovka, Clitopilus (Fr. ex Rabenh.) Kumm. — mechovka, Nolanea (Fr.) Kumm. — zvonovka, Entoloma (Fr.) Kumm — závojenka, Hygrophoropsis (Schroet.) R. Maire in Martin-Sans — lištička, Paxillus Fr. — čechratka, Gomphidius Fr. — slizák, Gyroporus Quél. — hřib, Boletus Dill. ex Fr. — hřib, Suillus S. F. Gray — klouzek, Leccinum S. F. Gray — kozák, Xerocomus Quél. — poddubník, Boletus Fr. — hřib, Tylopilus P. Karst — hřib, Porphyrellus Gilb. — hřib, Strobilomyces Berk. — šiškovec, Lactarius Pers. ex S. F. Gray — ryzec, Russula Pers. ex S. F. Gray — holubinka.

Houby hřibovité spolu s rodem ryzec a holubinkou patří na Valašsku k nejsbíranějším houbám k jídlu, bohužel v dnešní době již ubývají početně i druhotné. Odhaduje se, že z 98 taxonů hřibovitých hub rostoucích v ČSSR, je jich dnes u nás ohroženo asi 58, což je téměř 60 procent. Z ochranářského hlediska patří houby hřibovité k nejohroženějším, kterým hrozí vymizení. V mykoflóře Vsetínska bylo do posud zaregistrováno 39 taxonů hřibovitých hub, z nichž některé jsou velmi vzácné nebo ohrožené: Boletus pinophilus Pilát et Dermek — hřib borový, Boletus regius Krombh. — hřib královský, Boletus satanas Lenz. — hřib satan, Boletus rhodoxanthus (Krombh.) Kallenb. — hřib nachový, Boletus impolitus Fr. — hřib plavý, Boletus queletii Schulz. — hřib Queletův, Boletus variegatus Sow. ex Fr. — hřib strakoš, Leccinum vulpinum Watling. — křemenáč borový, Leccinum quercinum Pilát — křemenáč dubový, Strobilomyces floccopus (Vahl. ex Fr.) P. Karst. — šiškovec černý. Rod Lactarius — ryzec — doposud zjištěno 16 taxonů, rod Russula — holubinka — zaregistrováno 15 taxonů v mykoflóře Vsetínska.

Geastrales — břichatky se liší od ostatních Bassidiomycetes, do kterých patří, především anatomickou stavbou plodnic, tvorbou výtrusů a otvíráním plodnic při uvolňování dozrálých výtrusů. Jsou to houby velmi zajímavé a zvláštní. V této skupině najdeme houby vyrůstající na dřevě, pozemní i některé druhy podzemní. Praktičtí houbaři znají z této skupiny pouze pýchavky, prašivky a pestřece, ale patří sem i taxony rozličných tvarů, například hvězdovky, palečky, smržovce, kořenovce, střechany, měcháče, žaludice, pohárovky, hrachovce, čišenky, ale i podivné psívky, hadovky, síťovky, mrížovky, květnatce aj. Mezi těmito druhy hub jsou vzácné, ohrožené, ale i neobvyklé výskytu tropických hub. Na Vsetínsku byly zaznamenány tyto břichatky: Scleroderma citrinum Pers. — pestřec obecný, Lycoperdon perlatum Pers. ex Pers. — pýchavka obecná, Lycoperdon spadiceum Pers. — pýchavka hnědá,

Lycoperdon pyriforme Schaeff. ex Pers. — pýchavka hruškovitá, Calvatia excipuliformis (Scop. ex Pers.) — pýchavka palicovitá, Calvatia utriformis (Bull. ex Pers.) Jaap. — pýchavka dlabaná, Langermania gigantea (Batsch. ex Pers.) Rostk. — pýchavka obrovská, Bovista plumbea Pers. ex Pers. — prášivka šedivá, Geastrum rufescens Pers. ex Pers. — hvězdovka červenavá, Geastrum quadrifidum Pers. ex Pers. — hvězdovka smrková, Mutinus caninus (Huds. ex Pers.) Fr. — psivka obecná, Phallus impudicus L. ex Pers. — hadovka smrdutá, Dictiophora duplicata (Bosc.) E. Fischer — síťovka dvojitá, Crucibulum laeve (Huds. ex Rehl.) Kambly — pohárovka obecná, Cyathus striatus (Huds.) ex Pers. — čišenka rýhovaná. Ze vzácnějších břichatek byla nalezena síťovka dvojitá v roce 1986 v polesí Vsetín-Luh. Vzácným taxonem je Anthurus archeri (Berk.) E. Fischer — květnatec Archerův. Tato houba, pocházející z Austrálie a Nového Zélandu, je sledována Československou mykologickou společností. V Severomoravském kraji byla nalezena poprvé v roce 1970 a pak v letech 1976 a 1982. Nález této houby byl hlášen členům Mykologického klubu při OVM Vsetín při výstavě hub v roce 1988, a to ze dvou lokalit (Jasénka a Malá Bystřice). Tento taxon však z těchto lokalit není dokladován. Mykologický klub při OVM Vsetín se obrací na širokou houbařskou veřejnost o spolupráci při nálezech jí neznámých druhů hub, aby je hlásila Mykologickému klubu OVM Vsetín, zámek.

Ochrana přírody a jejích jednotlivých složek nemůže být nikdy a nikde jen záležitostí úzké skupiny lidí, ale musí se do ní zapojit aktivně co nejvíce lidí. Jen tak je naděje, že opatření, které se projevují průtahem a přezimováním velkého počtu ptáků.

Ve svém příspěvku shrnuji vlastní pozorování uvedených druhů na Valašskomeziříčsku v období od 1. XI. 1985 do 31. I. 1989.

PŘÍSPĚVEK K VÝSKYTU

ČEČETKY ZIMNÍ

(CARDUELIS FLAMMEA)

A BRKOSLAVA SEVERNÍHO

(BOMBYCILLA GARRULUS)

NA VALAŠSKOMEZIŘÍČSKU

V LETECH 1985 — 1989

JAN KOŠTÁL

Čečetka zimní a brkoslav severní jsou druhy ptáků, jejichž hnězdění na Valašskomeziříčsku nebylo dosud prokázáno. Jejich výskyt v uvedené oblasti je mimohnízdní a má charakter invazí, které se projevují průtahem a přezimováním velkého počtu ptáků.

Ve svém příspěvku shrnuji vlastní pozorování uvedených druhů na Valašskomeziříčsku v období od 1. XI. 1985 do 31. I. 1989.

Čečetka zimní (*Carduelis flammea*) se v ČSSR vyskytuje ve dvou subspeciích. První — č. z. evropská (*C. f. cabaret*) u nás hnězdí zpravidla v horských oblastech, odkud na zimní období se stupuje do nižších poloh. Druhá subspecie — č. z. tundrová (*C. f. flammea*), hnězdící na severu Evropy — k nám zatetuje jen na zimu a objevuje se zde pravidelně každý rok, ale ve velmi kolísajícím počtu. Někdy má její výskyt až invazní charakter. Z části přezimuje u nás, z části hejna táhnou dál, nejjižněji do severní Itálie.

Houby připravené k vystavení.

Výsledky pozorování:

Zima 1985—1986:

20. XI., Zubří, řeka Bečva, 1 ex.

Zima 1986—1987:

- 18. XI., V. Meziříčí, Hrachovec, Bečva, hejno 60 ex.
 - 13. I., V. Meziříčí, město, 1 samice
 - 14. I., V. Meziříčí, město, hejna 125 a 19 ex.
 - 15. I., V. Meziříčí, Juřinka, hejno 25 ex.
 - 1. II., V. Meziříčí, město, hejno 10 ex.
 - 2. III., V. Meziříčí, Juřinka, hejno 3 ex.
 - 11. III., V. Meziříčí, město, 2 ex.
- poznámka: jedná se o invazní výskyt

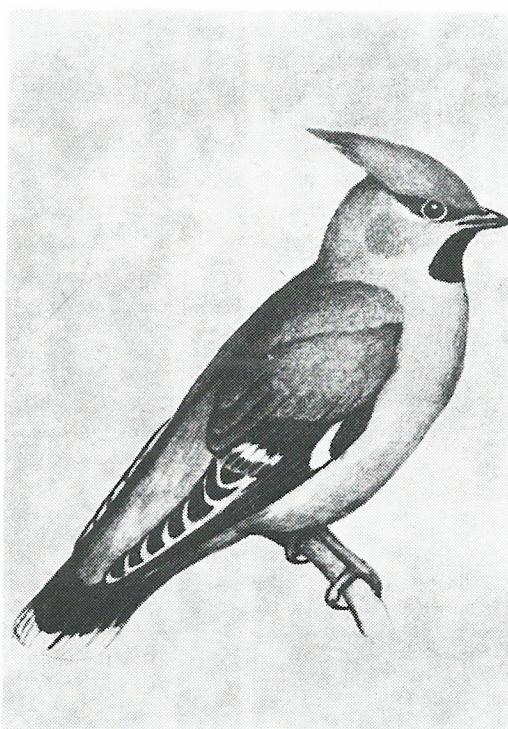
Zima 1987—1988: nezjištěna

Zima 1988—1989:

- 30. XI., V. Meziříčí, Juřinka, hejno 22 ex.
(C. fl. *flammea*)
- 11. I., V. Meziříčí, Byňina, hejno 25 ex.

V šesti případech jsem čečetky pozoroval na břízách, kde se živily semeny ze šištic, ve třech případech na plevelních rostlinách.

Brkoslav severní (*Bombycilla garrulus*) je na území ČSSR pouze protahující a zimující pták, zprávy o jeho hnázdění

Brkoslav severní (*Bombycilla garrulus*)

dosud nebyly přesvědčivě doloženy (podrobněji viz Fauna ČSSR, Ptáci, díl III/1: 385—386). Jeho průtah a zimní výskyt u nás má typicky invazní charakter, a to v několikaletých intervalech. Příčinou invazí brkoslav je pravděpodobně přemnožení ptáků na jejich hnázdištích v jehličnaté tajze, kde se v době hnázdění živí převážně komáry a jiným hmyzem. S blížící se zimou se snižuje nabídka živočišné potravy a brkoslavové se začínají živit bobulemi dřevin. Pak se stěhují ve velkém počtu do mírného pásu, kde přezimují a od kud se jich zpět na hnázdiště vrací z důvodu úhybně jen malé množství. Na hnázdištích se po příletu rok od roku počet hnázdcích páru opět zvyšuje, až dosáhne svého vrcholu, pak následuje invaze do střední Evropy. Přesné důvody invazí však ještě nejsou zcela jasné prozkoumány.

Výsledky pozorování:

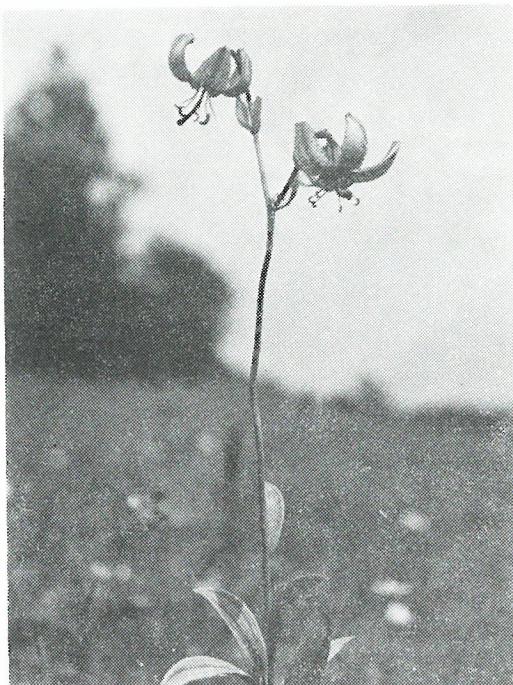
Ve zpracovaném období od 1. XI. 1985 do 31. I. 1989 jsem brkoslavy severní na Valašskomeziříčku pozoroval pouze v zimě 1988—1989:

- 27. XI., V. Meziříčí, Park pionýrů, hejno 8 ex.
 - 10. XII., V. Meziříčí, Park pionýrů, hejno 130 exemplářů
 - 13. XII., V. Meziříčí, město, hejno 5 ex.
 - 16. XII., V. Meziříčí, Podlesí, hejno 4 ex.
 - 27. XII., V. Meziříčí, město, hejno 11 ex.
 - 29. XII., V. Meziříčí, město, hejna 50 a 30 ex.
 - 1. I., Branký, zahrada, hejno 35 ex.
 - 7. I., V. Meziříčí, Juřinka, hejno 30 ex.
 - 8. I., V. Meziříčí, park Botanika, 2 ex.
 - 11. I., Choryně, hejno 35 ex.
 - 11. I., Lešná, hejno 200 ex.
 - 20. I., V. Meziříčí, Byňina, hejno 16 ex.
 - 24. I., V. Meziříčí, město, hejno 110 ex.
- poznámka: jedná se o invazní výskyt

Ve třech případech jsem hejno pozoroval na stromech, v jejichž koruně sbírali ptáci plody jmelí, ve dvou případech jim za potravu sloužila jablka v zahradě a v jednom případě posedávali na anténě na střeše domu. Ostatní případy jsou pozorování přeletěvších hejn.

LITERATURA

HUDEC K. a kol: Fauna ČSSR. Ptáci 3/I, II. Academia Praha, 1983.

Lilie zlatohlává (*Lilium martagon* L.)
Foto D. Kyslingrová

i když všechny rostliny v témže roce nekvetou.

Poněkud neobvyklým stanovištěm lile zlatohlávku jsou některá místa na železničním náspu trati Vsetín-Horní Lideč. Násep je místy dosti vysoký a bývá porostlý habrovými lesíky nebo křovinami. V Leskovci východní svah železničního náspu navazuje v jednom místě na listnatý les s převahou habru. V podrostu lesíka a na náspu bylo v roce 1986 nalezeno asi 50 silných jedinců lile zlatohlávku. Lilie se přestěhovala i na západní násep, kde v habří a křovinách s hustým bylinným podrostem kvetlo na jednom místě náspu 20 a na jiném asi 10 rostlin. Přestože lilie mívají bohaté hrozny s deseti i více květy, unikají zatím naštěstí mezi vysokými bylinami pozornosti.

Ukazuje se, že za příhodných podmínek se může stát i technické dílo hostitelem této krásné chráněné rostliny. Svahy železničního náspu nejsou zemědělsky obdělávány, provoz elektrizované železnice neznečišťuje prostředí, splach olejů po svazích náspu asi není velký a tak by tu lile v klidu mohly přežít do budoucích let.

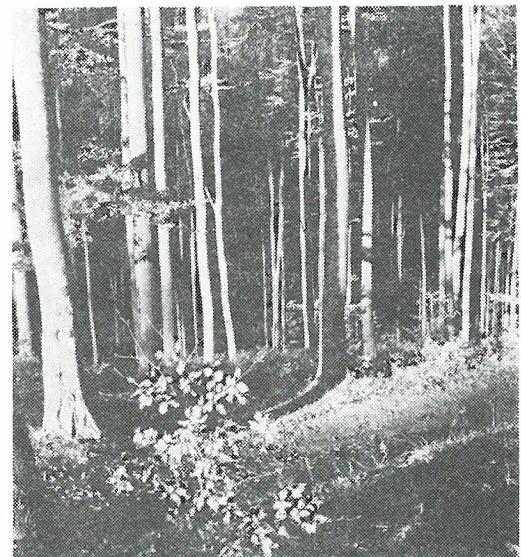
NEOBVYKLÁ STANOVÍSTE

LILIE ZLA TOHLÁVKU

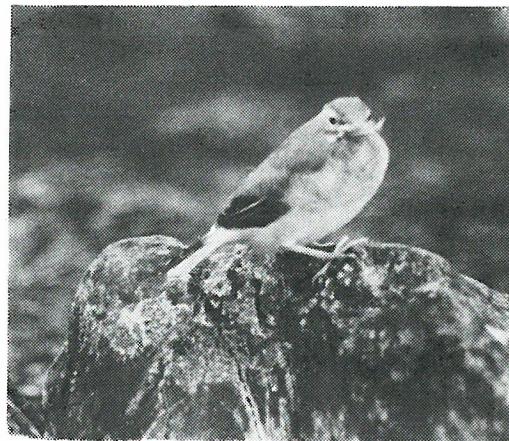
DRAHOMÍRA KYSLINGROVÁ

Lilie zlatohlávek (*Lilium martagon* L.) patří mezi naše nejpěknější chráněné rostliny. Statná vytrvalá bylina dosahuje někdy až metrové výšky. Ve spodní části lodyhy mívá dva až tři přesleny velkých vejčitě kopinatých listů. Na konci je volný hrozen, složený z nachově červených hnědě skvrnitých květů s okvětními lístky nazpět ohnutými. Roste v listnatých lesích, často také v křovinách.

Na Valašsku je ještě poměrně rozšířena. Např. na katastru obce Valašská Polanka je pěkná lokalita, kde podle sdělení majitelů pozemku kvetou lile pravidelně rok co rok už nejméně 60 let. Bývá jich zde kolem stovky,

Prosvětlený les — obvyklé stanoviště lile zlatohlávku.

Miláček konipasa horského. Luženka.
Foto L. Kučírek

NĚKOLIK ORNITOLOGICKÝCH ZAJÍMAVOSTÍ Z OBLASTI ŘEKY SENICE

DRAHOMÍRA KYSLINGROVÁ

Oblastí řeky Senice je myšleno údolí Senice a údolí jejích větších přítoků, jako je Pulčinský potok, Luženka, potok v Zadilském, Dlouhý potok, z levé strany Mužíkovský potok, dále pak kopce a lesy v blízkém okolí těchto toků na jihu okresu Vsetín.

Řeka Senice i většina jejích přítoků si dosud zachovávají pěkný přírodní ráz s břehovými porosty olší, vrba i jiných listnatých stromů a keřů. Přímo na vodě žije i hnízdí několik skorců vodních, např. na Senici u Lužné (1985, 1988), při vtoku Pulčinského potoka (1986), na Pulčinském potoce (1985). Na jaře a v létě se nad vodami ozývá křik rychle proletujících konipasů horských: na Senici v Lomensku (1986), v Lužné (1985), u Neratova (1988), ve Valašské Polance (1985, 1986, 1987), v Les-

kovci (1988), ale i na přítocích: na Pulčinském potoce (1985), v Zadilském (1984, 1987) nebo na Dlouhém potoce (1988).

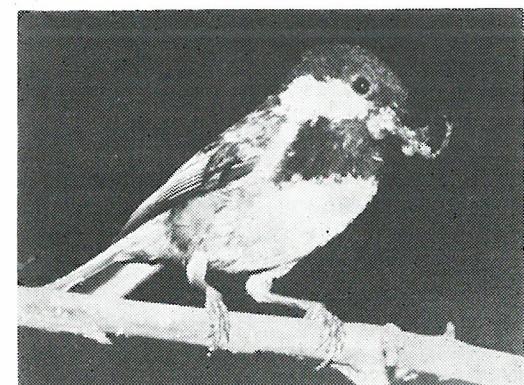
V břehových porostech žije rákosník zpěvný, např. na Senici ve Valašské Polance (1987) nebo na Lužence (1987). V některých letech v zimě se v olšinách objevují početná hejna čížků lesních: 1984-1985 kolem Pulčinského potoka, Luženky i kolem Senice u Valašské Polanky. Semena olšových šíšek jim poskytují potravu.

Prostředí kolem železniční trati Vsetín — Horní Lideč si oblíbili bramborníčci. Ve Valašské Polance se vyskytoval bramborníček černohlavý (1987) i bramborníček hnědý (1986, 1987), blízko nádraží Lidečko-ves též bramborníček hnědý (1988). Párek bramborníčků hnědých byl spatřen také blízko silnice z Francovky Lhoty do Pulčína v polích nad objekty JZD (1986).

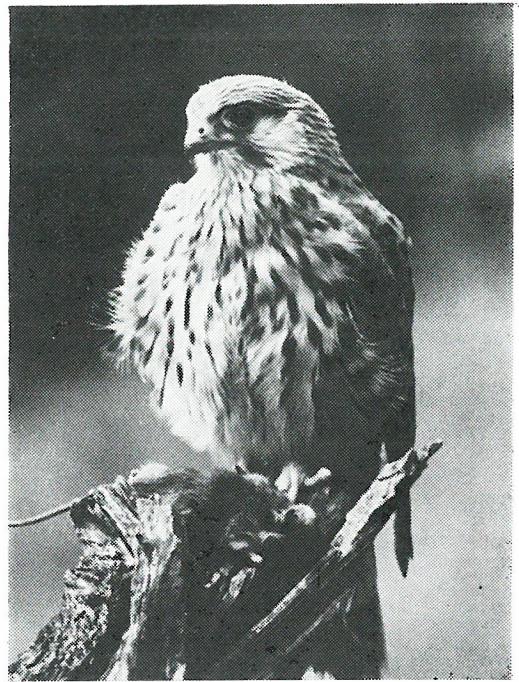
Zajímavé je rozšíření hrdliček. Hrdlička zahradní se drží více v údolí, početná populace bývá v Lidečku. Hrdlička divoká vystupuje spíše do kopců a roztroušeně obývá celé sledované území. V polích a lukách v údolí Luženky nedaleko Lužné se v posledních letech zase objevuje chřástal polní (1984 1 ex., 1986 2 ex., 1987 3 ex. na různých místech). V polích mezi Lidečkem a osadou Račné v polních hájcích hlavně u kaple a na stráni v blízkosti Čertových skal žije koncem května a v letních měsících do srpnového odletu žluva hajní. Pozorovala jsem ji tady v letech 1986, 1987, 1988. V letech 1977 a 1978 byla zaznamenána i ve Valašské Polance.

Ve Valašské Polance. V polích mezi Lidečkem a Račným a na východně exponovaném, na vodu bohatém svahu nad severním koncem Lidečka v porostech vrba, sítin a pcháče potočního bylo r. 1986 zjištěno několik (asi 15) strnadů lučních. Zavalití hnědí ptáci se silným kuželovitým zobákem přeletovali se svěsenými nožkami na stromy a dráty elektrického vedení. Jejich cvrčivý zpěv se ozýval ze všech stran. I v zimě se zdržovali v těchto místech v hejnech spolu se strnady obecnými.

V lesnatých partiích této oblasti není žádnou vzácností kos horský, např. ve Val. Senici na Šekrlavě (1985, 1986), na Mikolinově vrchu (1988) a v údolí Maslejova potoka (1987), v Lidečku u Čertových skal (1987) a v Lomensku (1987), v Lužné ve Skřítkově (1984, 1986) a na Vráblových pasekách (1987), ve Valašské Polance na Padělkách (hnízdící pář 1985), u Mikulášů (1986) a pod Filkou (1985). Od r. 1980 je každoročně zaznamenán holub hřivnáč ve Valašské Polance v lesích kolem Ondruškových pasek, také v Lužné u Míšických (1986). R. 1987 se v lesích na severozápadním svahu Filky ozýval holubi doupňáci. Při troše štěstí se stále ještě může podařit setkání s jeřábky lesními, např. v zimě 1983 na Šekrlavě (12 ex.), na katastru Valašské Polanky (1976, 1978, 1987), na konci údolí Mužíkov (1985) rodina s šesti odrostlými kuřaty, v lesích mezi Střelnou a Francovou Lhotou (1986) pěkně vybarvený kohoutek. Zajímavostí je lelek lesní, jehož vrčivý hlas bylo slyšet vždy začátkem května večer v lesích kolem paseky U Zrníků ve Valašské Polance v letech 1976, 1977, 1984, 1985 a 1986. V posledních letech se i v této oblasti častěji setkáváme s krkavcem velkým. V hnězdí době byl pozorován pář na Hradisku (květen 1984) a v lesích severně od Valašské Senice (květen 1986). Na podzim a v zimě často přelétávají krkavci nad Padělky ve Valašské Polance (1984, 1985, 1987), v zimě

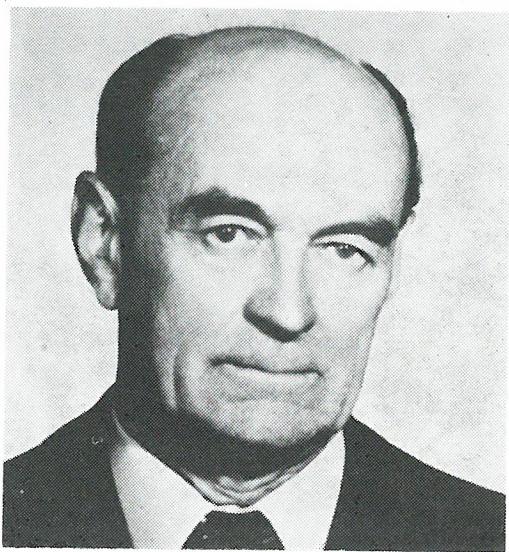
Sýkora uhelníček — hojný dutinový druh přirozených lesů.
Foto T. Kašpar

Poštolka obecná — významný regulátor stavů hrabose polního.
Foto T. Kašpar

byli pozorováni na Valašské Kyčeře (1983 2 ex.), ve Valašské Senici na Mikolinově vrchu (1985 1 ex.), u Francovy Lhoty (1985 2 ex.). V zimě je možno uvidět také tuhýka sedého. V roce 1983 byly pozorovány 2 jedinci Pod Jahodným na katastru Leskovce, jeden severně od Valašské Senice, jeden blízko křižovatky státních silnic Valašská Polanka — Lužná a jeden v zimě 1985 mezi Francovou Lhotou a Pulčínem. Údolí Senice leží patrně na tahu některých tažných ptáků. Pravidelně jsou tu zaznamenávány husy velké na jarních (1980, 1981, 1984) i podzimních tazích (1988). V prosinci 1984 protahovala veliká hejna jikavců severních: ve Valašské Polance nad Padělky asi 150 kusů, nad Butorkami 70, nad Šekrlavou 80, nad údolím Mužíkov na 60 jedinců. Údaje, které uvádím v tomto sdělení, jsem získala většinou při práci na celostátním mapování zimního rozšíření ptáků v letech 1983—1985 a při mapování hnězdího rozšíření ptáků v letech 1985—1988.

V Z P O M Č N Ā M E

JAROSLAV NEČAS

JIŘÍ DEMEL

V pilné práci na připravovaném novém vydání diferenčního slovensko-českého slovníku překvapila dr. Jaroslava Nečase zákeřná nemoc, které podlehl 24. prosince 1988 v Praze.

Okrh zájmů tohoto básníka, spisovatele, literárního historika byl obrovský. Jeho znalosti v oboru umění a zejména literatury byly nesmírně hluboké.

Jaroslav Nečas se narodil 22. května 1913 ve Valašském Meziříčí. Většinu svého života věnoval literatuře, kterou chápe jako „poseství hodnot, které přecházejí z pokolení na pokolení jako svědectví krásy a dobra“. Pozornost čtenářské veřejnosti upoutal na sebe již za studentských let na valašskomeziříčském gymnáziu, kdy psal do studentských časopisů i do meziříčského týdeníku Lubiny.

Plně se Nečasova literární činnost rozvíjela za studií na filosofické fakultě Karlovy univerzity, která ukončil v roce 1938 disertační prací „Josef Merhaut. Devět kapitol o moravském naturalistovi“ a udělením doktorátu.

V té době byl již autorem tří básnických sbírek. Hned první Nečasova básnická kniha „Duhová brána“ (1932) upoutala jazykovou i formální propracovaností a opravdovostí citu. Také následující sbírky „Motýl na okně“ (1934) a „Tobě i vám“ (1936) vynikají křehkostí lyrického obrazu a hudebností verše. Básník přechází od mladistvé bezstarostného poetismu k hlubšímu pohledu na život. Jeho verše osobní a přírodní lyriky často čerpají ze vzpomínek na bohatství krás rodného kraje. V dusných okupačních dnech zní Nečasovo vyznání lásky k Valašsku v knize „Návrat“ (1942):

Ah jak to znova jak to nejhloběji říci
když jméno domov na rtech sládne ti
ó křídla větrů přízi času prchající
vetkaná sluncem dětství na dřeň paměti!

Mužné verše dokonalé formy zpívají příseň o pokorném návratu k jistotám domova, v nichž nachází smysl světa, smysl žití.

Svou básnickou činnost Jaroslav Nečas uzavřel v roce 1946 sbírkou „Osikový list“, do níž shrnul verše z doby ohrození vlasti i z prvních dnů svobody. Kritik A. M. Příša o ní výstižně napsal: „Tento lyrik se ze stínu „lží a křivd“ tím vroucněji upíná k rodnému kraji, hledaje v něm sám „čas dětství“; zřího takto vidmem jednak touhy, jednak vzpomínky, jako obestřený tajemstvím, a spolu připomene Hrubína téměř milostným viděním krajiny, nad níž se jeho smyslové okouzlení prozařuje citem zasněným a zastesklým. Nečas píše hudební lyriku, nevýbojnou, ale kultivovanou: místy je až příliš úpravná, ale nechybí jí ani emotivnost irrationálního vzrušení, ani svěží síla pocitu a obraznosti.“

*Ty stopy kdosi zašlapal,
ty stopy na žíznivém rtu,
ze všeho zbylo jen, co neurval
jízlivý pocel granátů
v tom kraji, plném hor a včel,
jichž písni slyšet nepřestanu,
v tom kraji přímých cel
a krásných partyzánu.*

Z lásky k rodnému kraji vyrostly také Nečasovy pohádky, které nejprve vydal pod pseudonymem Petr Martin („Valašské pohádky“ 1943, „Pohádky zpod Beskyd“ 1943, „Pod horami a pod oblacemi“ 1944). Znovu je přepracoval a vydal pod vlastním jménem jako „Valašské pohádky“ v roce 1948. Některé z nich byly také vydány na gramofonové desce. Dětem byla určena i kniha „Příběhy ze slunečné zahrady“ (1946). Humorně jsou laděny rady kandidátům spisovatelství „Kapitoly mladým spisovatelům“ (1947).

Práce v ministerstvu informací, činnost redakční a v Ústavu pro českou literaturu ČSAV odvádí Jaroslava Nečase od tvůrčí práce spisovatelské a hlavní jeho zájem se soustředí na práci vědec-kou. Vysoce je ceněna jeho činnost bibliografická. Autorský spolupracoval na „Slovníku českých spisovatelů“ (1964), zpracoval „Slovník světových dramatiků“, na 900 hesel napsal pro chystaný „Malý bibliografický slovník“. Zakladatelké místo má Jaroslav Nečas v literárním místopisu. Průkopnickým činem bylo vydání „Literárního průvodce pro turisty“ (1962). Na něj po deseti letech navázal zpracováním další podobné příručky, kterou vydal s Liborem Kněžkem v roce 1972 pod názvem „Malý literární místopis Československa“. Ve čtyřjazyčné mutaci vyšla jubilejná publikace „Mistr Jan Hus a Husinec“ (1964 s Václavem Starým). Velké zásluhy o poznání slovenské literatury v originále si získal zpracováním „Slovensko-českého a česko-slovenského slovníku rozdílných výrazů“ (1964 s M. Kopeckým). Velmi bohatá byla spolupráce Jaroslava Nečase s rozhlasem. Kromě pořadů

o mládí Františka Palackého, o M. D. Rettigové a dalších připravil třicetidílný cyklus literárních medailonů českých měst „Prameny“ (1965-66) a zejména padesátidílný cyklus o kulturním místopisu našeho hlavního města Prahy „Světlem oděná“ (1966-67).

Velmi důležitou kapitolou tvůrčí činnosti Jaroslava Nečase je jeho dlouholeté snažení na poli rozvíjení kulturní spolupráce s Jugoslávií a především pozornost, kterou věnuje kulturnímu životu našich krajanů v Jugoslávii. Sem patří Nečasovy překlady z jugoslávské literatury, jeho publicistická činnost a spolupráce s českou menšinou v Daruvaru. Výsledkem této soustavné práce je vydání souboru básnických prací našich krajanů v Jugoslávii, který vychází pod názvem „Vzdálený hlas“ v roce 1978.

K Valašsku pojil Jaroslava Nečase vřelý vztah. Pravidelně zajížděl do svého rodného Valašského Meziříčí, sledoval jeho kulturní život. Ochotně ho pomáhal rozvíjet. Přednášel v meziříčské knihovně, napsal básně k výročí vzniku tělovýchovné jednoty Sokol, převlékého sboru Beseda. Byl redaktorem almanachu Akademického klubu Palacký, podílel se na přípravách almanachu, který byl vydán k 100. výročí valašskomeziříčského gymnázia v r. 1971. Byl vynikajícím znalcem regionální valašské literatury a většina hesel o valašských spisovatelích v literárních příručkách je z jeho pera. Jako nadšený turista spolupracoval s nakladatelstvím Olympia na turistických průvodcích a napsal také stati o valašské literatuře pro tyto příručky.

Když se rozhlízel z vrcholů Radhoště, Javorníků, Pulčínských skal, Píškové, pln hlubokých citů vzdával hold kráse Valašska, svého domova.

*Z oknů času sbírám pokušení
a střípkem stesku hledím zpět,
zda misku slov mi v radost smění
kraj dětství, který byl a není
a dá mi vín svých okoušet.*

Marie Bognerová: Milan Rusinský

S P I S O V A T E L M I L A N R U S I N S K Y A J E H O V A L A Š S K O

Vzpomínka
k nedožitým osmdesátinám

RUDOLF KUBELA

Spisovatele Milana Rusinského si bude — a právem — přisvojovat hned několik etnických regionů: Haná, jejíž Litovel, kde se 10. 2. 1909 narodil a kde také na tamějším gymnáziu působil jako významný filolog jeho otec František, Slezsko jakožto domovina jeho rodičů, Ostravsko, kterému věnoval většinu svého života, sil a neumdlévající práce a kde také trvale zakotvil, a konečně Valašsko, které ho získalo svou krásou, ale především povahou a životní filozofií svého lidu. Jeho velké srdce však stačilo na všechny tyto lásky, stejně tak jeho vitalita a nezměrná du-

chovní síla dokázala zvládnout široký a mnohovrstvý akční radius jeho činnosti.

Kromě činnosti literární byl neúnavně činný jako překladatel, dramaturg a divadelní kritik, kulturní a literární historik, rozhlasový glosátor, publicista a v neposlední řadě obětavý osvětový pracovník a struhující přednášeč. Za dlouholetou tvůrčí činnost mu bylo v r. 1969 uděleno státní vyznamenání „Za vynikající práci“. Všechny námety svých románů i literárně historických studií čerpá Rusinský ze Slezska a z Ostravská. Přesto však literárně zavádil i o Valašsko, o jeho regionální spisovatele.

Fr. Sokola Tůmu si Valaši přisvojují jednak proto, že v letech 1893-94 vydával a redigoval ve Valašském Meziříčí krajinský časopis „Radhošť“, jednak a hlavně proto, že ve svých románech Literní učitelka, Sudiči, Valašská světice, Soucit a především v trilogii Lapači a dramatu Pasekáři zachytily a popsaly tvrdý a trudný život Valachů. A právě k tomuto spisovateli se váže literární vzpomínková črta M. Rusinského ve sborníku Fr. Sokol Tůma, člověk a dílo. Stejně tak u příležitosti 40. výročí úmrtí významného regionálního spisovatele Metoděje Jaha napsal pro sborníček Metoděj Jahn 1865-1942, který vydalo Valašské muzeum v přírodě v Rožnově, vzpomínkovou literární črtu Nad zažlutlymi listy. Méně už je známe, že se připravoval k sepsání studie o básníku, spisovateli a překladateli Bartoši Vlčkovi, rodáku z Růžďky u Vsetína.

V celé činnosti Milana Rusinského se neustále zračí jedna neokázaná, ale krásně lidská vlastnost: nechodit nevšímavý a hluchý ke snahám, osudům a dílům všech těch, kteří sebenepatrňejší hřivnou přispěli do regionální a tím také do národní pokladnice kultury našeho lidu, znova vynést na světlo, oživit vzpomínku, ale i snahu a práci všech těch, kteří často s nemalými obětmi a sebezapřením přinesli svůj vklad. Rovněž svou činností rozhlasovou a osvětovou udělal pro Valašsko velice

mnoho. Udělal a mohl udělat především proto, protože Valašsko pro sebe objevil, sžil se s ním, pochopil je, měl je rád a neustále se k němu vracel. Jeho styk s valašským lidem nebyl zprostředkován slovem zafixovaným v písma, slovo, větu v jeho literárním díle, byl stykem bezprostředním, osobním a stále se obnovujícím. Zprvu se k němu obraťel svými rozhlasovými dramaturgickými počiny, později, a to až do poslední chvíle, k němu hovořil svými přednáškovými literárními příhovory.

V chmurných válečných dobách žítí nežití objevil pro ostravský rozhlas a tím i pro široký okruh posluchačů valašského lidového spisovatele, dramatika, vypravěče, ale i divadelního ochotníka Adolfa Bognera. Rozhlasovou spolučarci s ním navázal již v r. 1942, v době, kdy veškerý kulturní život byl utlumen. Nastudoval, dramaturgicky upravil a režíroval Bognerovy jednoaktové divadelní hry, zpravidla humorného charakteru, z valašského prostředí a ve valašském dialekty. Ve hrách účinkovali valašskomeziříčtí ochotníci spolu s autorem a jeho ženou. Ke zkouškám, které se konaly v domě autora, dojížděl Rusinský z Ostravy vlakem a za ponurých válečných nocí se vracel zpět domů. A nebyly to jen divadelní hry, ale také různé humorné situacní scény a vyprávěnky ve valašském dialekty. A nezůstalo jen při A. Bognerovi. Později k němu přibyl stejně známý valašský vypravěč a lidový spisovatel Miloš Kulišták z Rožnova, se kterým navázal Rusinský rovněž úzkou spolupráci a jehož valašské vyprávěnky dlouhou dobu vyplňovaly zábavný program ostravského rozhlasu. V poválečné době pak ve Stříteži nad Bečvou natočil mimo jiné i literární rozhlasové pásmo o valašských čarodějných knížkách „Kryštofkách“.

Hodnotit osvětovou činnost, kterou vyvíjel na Valašsku především ve spolupráci s knihovnami města Vsetína, Val. Meziříčí, Rožnova, ale i Kelče, Velkých Karlovic, kam na pozvání rád zajížděl a kde nacházel věrné posluchače a nová přátelství, by bylo nesmírně pod-

nětné a zajímavé, ale i dokumentární. Námětem jeho přednášek, pořádaných jak pro občany tak pro školy, byly nejen literární osobnosti z Valašska (Metoděj Jahn, Čeněk Kramoliš, J. Fr. Karas, Fr. Sokol Tůma, Jan Misárek Slavičínský a j.), ale i z širšího Ostravská minulosti i současnosti. Poslední setkání vsetínských posluchačů se uskutečnilo 30. března 1987, kdy promluvil ke studentům na téma „Současná literatura Severomoravského kraje“.

Milan Rusinský byl jedinečný vypravěč s výjimečnou schopností navodit a vytvořit harmonický vztah se svými posluchači. Byl nesmírně znalý věci, dovedl strhnout posluchače a vtáhnout je do svého literárního světa. Jeho vzácnou předností byla schopnost nacházet, vychutnávat a analyzovat drobnosti, minipříběhy dne a osobnosti, charakterizující dění a činy, a vytvářet z nich pestrou a pravdivou mozaiku života.

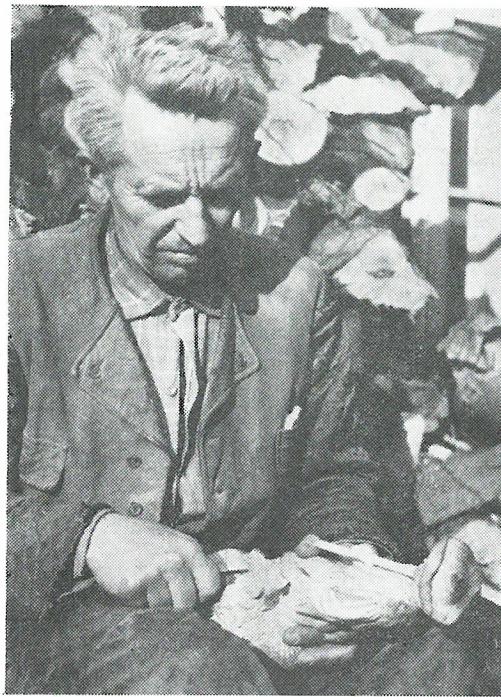
V celé jeho rozsáhlé až nezměrné činnosti dominuje snaha prospět svému kraji. Byl jedním z mála, který tak dokonale znal esoterické dějiny biografií a bibliografií literátů, umělců, divadelníků, písmáků, žijících i zemřelých, kteří ovlivňovali, formovali a utvářeli charakteristický kulturní rys naší krajiny, a nejen jí. Proto Milan Rusinský nemůže být zapomenut ani Valašskem a jeho lidem.

V Z P O M Č N K A N A Ř E Z B Ā Ř E

J I Ř Ī H O M A L I N U

VILMA VOLKOVÁ

Jiří Malina žil na Horní Bečvě. Pravilo sa tam „ve mlýně“. Prý tam aji mlýn býval. Mleli tam aji páni. Hrabě Pražma platíval prý zlatem a že ve mlýně bylo tolik peněz, až je do země zakopávali. To jsem slyšela, ale co je na tom pravdy, nevím. Od Jurky jsem se dozvěděla, že jeho maminka skutečně jednou zlatý peníz v zahrádce vykopala, ale potom už mohli aj všeci kopat, peněz sa nedokopali.

Řezbář Jiří Malina z Horní Bečvy.
Foto E. Urbachová 1966

Tatínek Jiřího Maliny byl obuvník a měli aji tovaryše. Maminka sa starala o hospodářství a rodinu. Bývalo prý u nich veselo. Ale někdy přišly aji zlé chvíle. Nejeden raz přišli ludé pro uštětanebo jen opravené obutí a grejcara v hrsti nebylo. „Dám ti v nedělu.“ Která to bude, to se už nepravilo. Tak to bývalo všude v době, kdy na Valašsku byla bída, o které se dnešním lidem ani nesní. Raz v zimě ogaři psali, co bude třeba kúpiť, a už sa blížily vánoce a peněz nebylo. Tož ten zeznam potroše přeškrkávali a nakonec uznali, že aji na to nejnuttnejší bude peněz chybovať. Už sa zdalo, že vánoce sa musá odbyť bez pečeňá, ale v poslední chvíli někdo donesl dluh za ušití střevic a bylo zas dobré. Jurka měl asi nadání po mamince, ta prý mívala ráda pěkné věci a také se pokoušela něco ze dřeva vyrezat. Ale on nebyl jen vynikající řezbář, ale i rozený básník. Už ve škole prý míval nejhezčí slohové úlohy a řekl mně ředitel měšťanské školy, že

mohl Jurkovi dávat bez rozmyšlení ze všech předmětů tu nejlepší známku. A přesto zůstal Jurka při chalupě. Když jsem se s ním seznámila, pás na lúce krávu. Bylo to asi tak před 15ti lety. Tehdy chtěla Pavla Křičková, která u nás žila, malou sošku pro přítelkyni do Ameriky. Ale on se velice vymlouval, že ať řeknem někomu jinému, že on není žádný řezbář, že nám zle poradili, že on dělá edem proto, že ho to těší, a že sa to nehdy ani nepodaří. Mluvil tak krásným valaským dialektem a měl také pěkné starosvěcké přímery. Bylo hned poznat, že je to roduvěrný Valach, jakých je už málo. I když nám nic neslibil, rozešli jsme se s ním přátelsky a s pocitem, že se nevidíme naposled. Byla jsem velice překvapena, když se asi po půl roce objevil a donesl sošku Valacha v župici, oblečení celé jak patří, ani valaška v hrsti mu nechybuje a ten výraz v obličeji, radosť pohledět. Šak je to jediná věc, kterou od něho mám. Sošku pytláka, jak nese srnca na zádoch, flintu v hrsti a obhlídá sa, jestli někdo za ním nejde, tak to aspoň ten napjatý výraz tváře napovídá, jsem si doslova vyptala k synovým paděstáním. Doma měl ještě meněj. Když chtěli z televize aspoň něco z jeho prací na filmovat, musel si to u kamarádů vypůjčit.

Raz jsem se ho optala: „A jak si k temu vyřezávaň přišel?“ „Abych vám pravdu řek, sám nevím, ale tak ně to raz napadlo udělat si něco pro vlastní potěšení. To řá dřevo k temu navědlo. Nekeré dřevo vám ukáže, hned gdyž na ten klátek hledíte, vidíte v něm cosi. A to vás přinutí nejakú tu figurku si nakreslit a potom řežete. Nekeré to dřevo sa podává, tajak by chcelo ukázat světu, co v něm je, ale nekeré sa podmansky prúčí a možete dělat co chcete, je z teho zmetek.“ Svůj um Jiří Malina neprodával; když něco udělal, tak pro přátele, jinak ste mohli mluvit, prosit, neměl hdy.

Když měl Mistr Švabinský v Tesle výstavu, tak na žádost kulturního mu udělal malou sošku. Mistr Švabinský mu daroval grafický list s věnováním, kde

velmi ocenil uměleckou hodnotu darované sošky, a toho si Jiří Malina velmi vážil.

Akademická malířka Jaroslava Hýžová po shlédnutí filmu, kde jsem jej a jeho práce ukázala televizním divákům, napsala mimo jiné: Ne že je to talent, to je hotový sochař a ať dělá pro radost svou a radost lidí. Hned jsem její úsudek i s nadšeným posudkem toho, co viděla, opsala a jemu poslala. A on na to napsal: Chválili až pluli, jak sa u nás praví a za to chválení bych měl ešče já připlačať, ale to sa nestane. Mňa nemívali ve zvyku chváliť, aspoň ti tak zvané povolaní mně ruky pomocnej nepodali, no a musel sem sa obejfit. Snad mňa už tolej znáte, že na chvály nejsem, ale gdyž příjde od srdca upřímného, co bych zapíral, tož potěší.

Mám od něj několik dopisů, které mně daly nahlédnout do jeho nitra. Jsou to básně v próze a já si ho velice vážím, že zůstal takovým, jakým byl. Miloval svůj rodný kraj, byl hrdý na jeho minulost, vážil si statečnosti našich lidí a sám byl skromný a poctivý jak v práci, tak také v jednání. A měl i svoju valaskú hrđost.

</div

kách) u Opavy, v tamějším sadě ovocnářské školky. Odtud také získal první jiřiny do své zahrady a po přestěhování do Kravař na Hlučínsku si další doplnil od známého pěstitele Karla Pašíka, který byl správcem zámecké zahrady. Ten mu ukázal, jak se pomocí štětečku přenáší pyl z jedné rostliny na druhou. Ve vlastní zahradě vše vyzkoušel a již v dalším roce měl šlechtitelský úspěch. Z prvních vlastních semen zaslal v r. 1936 do pokusné zahrady v Pardubicích sedm semenáčků, z nichž dva byly dlouho vysoko ceněny: „Stella Pozzi“ a skoro černá „Zdeňka Pozzi“. Obdržel za ně ihned diplom. V r. 1937 se Jaroslav Pozzi již zúčastnil jiřinkářských slavností a výstavy v České Skalici.

V té době však začal hledat nové působiště, které později našel ve Valašském Meziříčí, kde si mezi Rožnovskou Bečvou a nynějším n. p. Tesla najal zahradu a pustil se s nadšením do dalšího křížení. Používal k tomu importovaných novinek od známého belgického šlechtitele Emila Nagelse, (který ho také osobně v Meziříčí navštívil) a tak se počet výpěstek Jaroslava Pozzeho neustále zvětšoval. A znova se dostavily úspěchy. Byl mezi nimi i první mezinárodní úspěch v Bruselu za jeho jiřiny „Chlum“. Pak diplomů stále přibývalo, v r. 1940 dostal poprvé pohár za I. cenu za novinku „Pardubický vítěz“. Pak jeho šlechtitelskou práci ale omezila na čas okupace. Také nebyly v jeho práci jen samé úspěchy. Bylo obtížné najednou vykonávat dvě povolání. Jako činný lékárník přišel nejednou o své výpěstky, když zima nastala příliš náhle a lékárník — šlechtitel neměl čas na sklizeň. Mnohdy ztratil až dva tisíce hlíz. Pěstitel J. Pozzi neměl to také lehké, pokud šlo o místo zahrad, neboť město Valaš. Meziříčí bylo od roku 1961 v neustálé výstavbě a Jaroslav Pozzi se musel v důsledku toho několikrát stěhovat se zahradou i jiřinami. Přemístění a zřízení nové zahrady si vždy vyžádalo velkého pracovního úsilí a značných finančních nákladů, ale J. Pozzi se nevzdal své velké šlechtitelské váš-

ně a záliby a vždy s novou chutí a elánem budoval další zahradu. To ovšem byla škoda, neboť tak úspěšný pěstitel, jakým byl lékárník Pozzi, mohl vést velkou šlechtitelskou zahradu, jakou má jí Pardubice. Touto myšlenkou se nejednou zabýval. Ovšem k její realizaci nikdy nedošlo. Po skončení války se přihlásil Jaroslav Pozzi s novými výpěstky, kterými překvapil jiřinkářskou veřejnost. Jeho pěstitelské úspěchy nepřišly samy od sebe, bylo k nim potřeba mnoho práce a trpělivosti. Nestor šlechtitelů jiřín Karel Pašík o tom řekl: „Pozzi vyzkoušel všechny druhy šlechtění jiřín, až našel ten, jenž mu přináší nejlepší výsledky“. Za celou dobu svého šlechtění jiřín získal sedmnáct pohárů. Byl to největší počet, jež od trvání Československé jiřinkářské společnosti v Praze získal její člen. Mezi nimi byly i některé putovní. Jeden z těchto pohárů získal trvale, poněvadž byl jeho držitelem již po třetí. Byl to pohár jiřinkářské společnosti v New Yorku. Lékárník Pozzi věnoval tento pohár i s mnoha diplomy v r. 1972 muzeu ve Valašském Meziříčí (Okresní vlastivědné muzeum Vsetín). Jaroslav Pozzi proslavil svými jedinečnými výpěstky naši vlast na výstavách v Bruselu, New Yorku, Cincinnati, Indianapolis, Chattanooga, St. Louis, Springfield, Golden Gate v Kalifornii aj. Počet novinek Pozzeho přesáhl tisícovku vypěstěných jiřín. Jego a tedy i československé jiřiny našly si cestu za hranice naší vlasti a možno je vidět v cenících Moskvy, Anglie, USA, Německa, NDR, Japonska, Austrálie, Jižní Afriky a jinde. Lékárník Jaroslav Pozzi vždy ochotně a rád sděloval své bohaté zkušenosti, které získal za čtyřicet let pěstitelské práce, ostatním jiřinkářům. Pomohl vychovat novou generaci pěstitelů, mimo jiné: Klapetka, Ševčík, Vašicu a v neposlední řadě zasvětil do své práce a zkušeností i svého syna ing. Jaroslava Pozzeho, který již také obdržel za své jiřiny řadu pohárů a diplomů. Jaroslav Pozzi, krásenský lékárník a úspěšný pěstitel jiřín, zemřel 19. září 1976 ve věku 87 let ve Valašském Meziříčí, kde je také pochován.

Z NAŠICH KRONIK

SOUČASNÍK DINOSAURŮ V ROŽNOVĚ POD RADHOŠTĚM

Živý organismus, jehož předkové existovali před stamilióny let již v prvohorách a který byl v četných druzích rozšířen po celém zemském povrchu v druhohorách od jurské křídy až do třetihor, je dnes jako jediný žijící druh stromové zeleně, nazvaný jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba*), vzácným pozůstatkem minulosti naší planety.

Najdeme jej před Společenským domem v Rožnově p. R., kde byl před více než 100 lety zasazen jako zvláštnost, na tehdejší dobu velmi výjimečnou a také podle toho ceněnou. Dnes je to mohutný, rozložitý strom, lišící se od všech dřevin v širokém okolí svými dvoulaločnými listy, které mají blíž k jehličnatých stromů než k listům našich listnatých.

V současném geologickém období se jinan dvoulaločný jako přirozený porost zachoval jen

v nepatrnych lokalitách v jihovýchodní Číně, odkud se v 18. stol. uměle rozšířil a je od té doby pěstován i v Evropě. Nejstarší evropský jinan má 256 let a roste v botanické zahradě v Utrechtu v Holandsku.

Za stamilióny let své existence byl jinan svědkem vzniku, rozvoje i zániku dinosaurů a na svých větvích poskytl odpočinek také prvým ptákům, kteří se z tehdejších živočichů vyvinuli. Je pozoruhodné, že tato dřevina se za 180 až 200 milionů let dochovala bez významnějších změn až do našich časů.

Proto si taře jedinečnost zaslhuje ochranu celé naší veřejnosti.

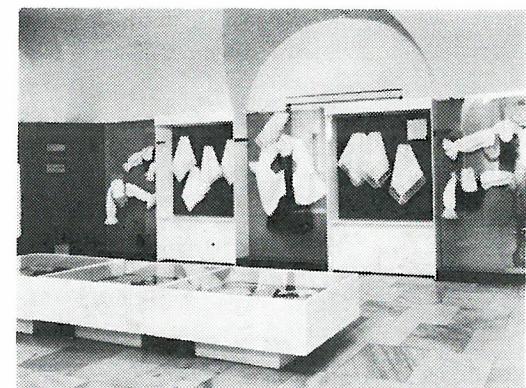
S použitím encyklopedických informací zpracoval B. RYGL, kronikář města Rožnov p. R.

MUZEJNÍ STŘÍPKY

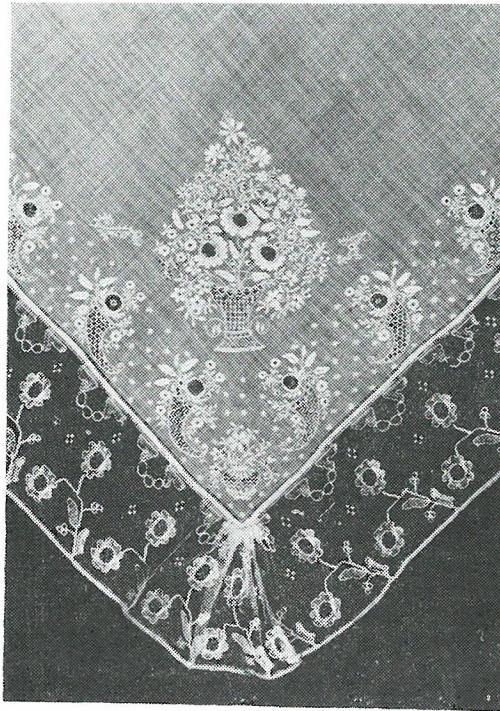
VÝSTAVNÍ ČINNOST MUZEA V ROCE 1988

Ve výstavních sálech v přízemí vsetínského zámku byla už od prosince 1987 otevřena výstava nazvaná Spoutaný zvuk, která ukázala precizní práci starých hodinářů a jemných mechaniků na hracích strojích i kombinovaných přístrojích. V závěrečné fázi pak stručně demonstrovala rozvoj zvukového záznamu a reprodukční techniky od fonografa po současné gramofony.

Ke 40. výročí Vítězného února uspořádalo muzeum přehlídku tvorby výtvarníků pod názvem Mladí umělci dnešku (14. 2. — 13. 3.). Zúčastnili se jí umělci z okresu Vsetín, jejichž datum

Z výstavy Vyšíváno pod Radhoštěm.

Roh šátku „vyvazovačky“

narození je 1948 a později. Tato nesporně zajímavá výstava ukázala aktivní přístup mladých výtvarníků k problematice dneška, seznámila návštěvníky se současným uměním a naznačila i perspektivy jeho rozvoje.

Tradiční spolupráce se slovenskými umělci a uměleckými sbírkami pokračovala v roce 1988 dvěma výstavami slovenských malířů ve Vsetíně a třemi výstavami, které jsme připravili pro družební muzeum ve Staré Lubovni.

Výstava díla malíře Ondreje Zimky, kterou připravila Galerie hlavního města SSR Bratislavu, se jmenovala Zpráva z krajiny OZ (20. 3. až 24. 4.). Ondrej Zimka se venuje tvorbě plakátů, ilustrací pro děti, kreslenému filmu a karikaturě, výstava však přinesla především jeho volnou tvorbu, která nepochybňuje patří k jistinám soudobého slovenského umění, zejména pro výtvarné kvality jeho zdánlivě dětských a přece umělecky zcela domyšlených malířských děl.

Dalším slovenským malířem, kterého muzeum představilo svým návštěvníkům, byl národní umělec Albín Brunovský (8. 5. — 12. 6.). Světoznámý slovenský grafik zde vystavoval svou grafickou tvorbu, obrazy a ilustrace z let 1965—1987.

Pro Okresní vlastivědné muzeum ve Staré Lubovni jsme připravili tři výstavy: ke družebním dnům okresu Vsetín v okrese Stará Lubovna to byly výstavy Vsetínsko se představuje a Ilja Hartinger, které byly společně instalovány v tamním Domě kultury (únor 1988).

Přes léto se pak uskutečnila v prostorách lubovnanského hradu výstava dvanácti malířů, kteří působili nebo dosud tvoří na Valašsku. Výběr téměř šesti desítek obrazů ze sbírek vsetínského muzea podal rámkový přehled o výtvarném životě Valašska od počátku tohoto století až po současnost.

Prázdničná výstava ve vsetínském zámku (28. června až 28. srpna) byla tentokrát věnována lidovému umění. Měla název Vyšíváno pod Radhoštěm a podala v překvapivé šíři obraz uměleckého citu i pečlivosti a dovednosti valašských vyšivaček. Byla to vlastně obnověná premiéra výstavy, kterou pro Národní muzeum v Praze připravilo Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Podle původního libreta Marie Salichové scénář pro podmínky našeho muzea připravila Eva Urbachová.

První výstavou v novém školním roce bylo dílo zasloužilého umělce Adolfa Borna (4. 9. až 16. 10.). Lesku slavnostnímu zahájení dodala také přítomnost autora, který mnohým z dětí, co si přinesly knihu k podpisu, připojil ke svému autogramu ještě drobnou kresbičku. I v následujících dnech proudily do muzea řady zájemců a pokud se týká denního průměru návštěvnosti, byla to vlastně v tomto roce naše nejúspěšnější výstava. (Více návštěvníků za den měla už jen výstava hub, která ovšem trvala pouze čtyři dny.)

Také výstava tvorby Radka Pilaře (23. 10. až 4. 12.) byla přitažlivá zejména pro děti a mládež. Výstava měla podtitul Video a seznamovala návštěvníky s Pilařovou snahou o integrovaný způsob výtvarného vyjadřování.

Závěrem roku byla otevřena již 15. bienální přehlídka práce 103 fotoklubů ze 24 zemí Evropy, Asie a Jižní Ameriky, nazvaná Interfotoklub (11. 12. 1988—15. 1. 1989).

Ve dvou místnostech v prvním patře vsetínského zámku byla od 6. 3. do 20. 5. výstava Generace avantgardy, což bylo vlastně čtrnáct sochařských portrétů dvanácti představitelů české meziválečné umělecké avantgardy, navíc doplněných literárně zajímavými komentáři ke zrodu plastik od jejich autora, akademického sochaře Vladimíra Preclíka.

Od 12. června až do konce roku byl zde opět vystaven restaurovaný nábytek ze sbírek muzea, přičemž menší z obou místností byla věnována výhradně ohýbanému nábytku z produkce firem Thonet a J. a J. Kohn ve Vsetíně. V předsálí mramorového sálu byly dvě krátkodobé výstavy — Ochrana ptactva (29. 3. až 10. 4.) a Naše houby (20.—23. 9.). Přesto, že šlo o výstavy nevelké rozsahu, těšily se obě nemalému zájmu. Vždyť z pohledu denního průměru návštěvnosti překonala výstavu Ochrana ptactva (189 osob) už jen výstava díla Adolfa Borna (194 osob); výstava hub pak překonala tyto počty víc než trojnásobně (700 osob) a průvodci muzea měli opravdu plné ruce práce přesto, že jim v obou případech pomáhali členové ornitologického, resp. mykologického klubu OVM.

Po celý rok byly v provozu také obě stálé expozice: První partyzánská brigáda Jana Žižky v přízemí a Revoluční tradice Valašska v prvním patře zámku.

Ve Valašském Meziříčí byl koncem listopadu veřejnosti zpřístupněn zámek Kinských. 24. listopadu byla vernisáž výstavy k osmdesátému výročí vzniku gobelinových a kobercových dílen Ústřední uměleckých řemesel ve Valašském Meziříčí, která návštěvníky seznamovala se současnou produkcí této významné uměleckoremeselné provozovny. O den později byl zámek oficiálně předán veřejnosti do užívání. Kromě zmíněných výstavních prostor jsou zde dvě stálé expozice a pamětní síň národního umělce Josefa Brože.

Expozice nazvaná Valašské Meziříčí v zrcadle dějin podává ucelený obraz o vývoji města od jeho založení v raném středověku až po socialistickou přítomnost. Díky bohatým sbírkám muzea, které bylo založeno už roku 1884, bylo možno převážnou část popisovaných jevů doložit trojrozměrnými exponaty.

Stálá expozice skla a gobelinů je věnována společně uměleckému řemeslu. Sklárství má na Valašsku dlouhou tradici. Na ni navázala podnikatelská rodina Reichů, když v roce 1855 zřídila sklárnu v Krásně nad Bečvou, která se do dnešních dnů značně rozrostla a pod názvem Osvětlovací sklo Valašské Meziříčí je součástí koncernu SKLO—UNION. V roce 1908 zřídil Moravský zemský výbor Jubilejní zemskou gobelinovou a kobercovou školu ve Valašském Meziříčí a jejím ředitelem ustanovil malíře Rudolfa Schlattaueru, který byl vlastně iniciátorem této akce a který už deset let předtím tkal gobelin v své dílně v nedaleké Zašové. Expozice začíná stručným seznámením s historií obou provozoven i se základy výrobních postupů. V dalších místnostech je důraz kláden na samotné exponáty a jejich estetický účinek. Pamětní síň krásenského rodáka Josefa Brože je pochopitelně pouze připomenutím díla tohoto významného českého malíře.

Vitriny na chodbě mezi expozičními prostorami jsou věnovány pohledům do jednotlivých fondů bohatých sbírek valašskomeziříčského muzea.

Aby byl náš výčet úplný, je třeba se zmínit ještě o lapidáriu Trojice, které je umístěno ve zrušeném hřbitovním kostele nedaleko valašskomeziříčského náměstí. Expozice je výběrem ze sbírek historických plastik muzea a seznámuje návštěvníka se zajímavým sakrálním objektem, v němž je také několik renesančních a barokních náhrobků. Otevřeno je pouze v dobu letních prázdnin.

Bohatá výstavní a expoziční činnost muzea, završená otevřením krásenského zámku, zavazuje. Počet výstav už zvyšovat nelze. Snahou všech pracovníků muzea však je, aby návštěva našich stálých expozic a krátkodobých výstav poskytovala vedle poučení a estetických zážitků také radost a pohodu. I k tomuto cíli budou směřovat naše další akce tak, abychom

nejenom udrželi stávající úroveň, ale přinášeli nové nápady a nové podněty.

TOMÁŠ MIKULAŠTÍK

Z ČINNOSTI BSP OVM

Setkávají se pravidelně na svých pracovištích při plnění každodenních povinností, jejich společná práce je základem pro úspěšnou činnost všech oddělení muzea, v rámci svých individuálních závazků zabezpečují nejrůznější muzejní akce pořádané v mimopracovní době, vede plánovaných úkolů provádějí i potřebné úklidové práce ve svých zařízeních.

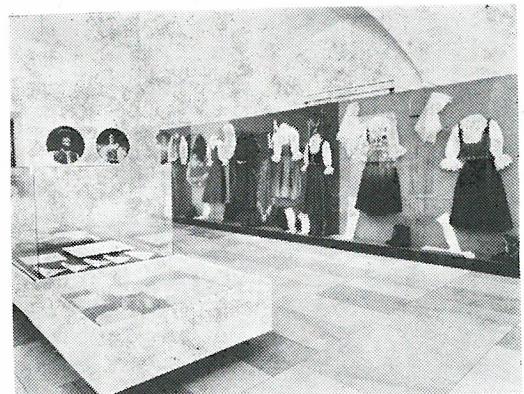
Jsou mezi nimi lidé různých profesí — ochránce přírody, historik, ekonomka, konzervátorka, stolař, údržbář, řidič, dokumentátorka, fotograf, výtvarnice, uklízečka, průvodce, biolog, etnografka, topič ... Všichni dohromady tvoří kolektiv muzejních pracovníků, který je zapojen i do hnutí BSP. Okresní vlastivědné muzeum Vsetín má dvě samostatné brigády socialistické práce. Jejich členové se rádi sejdou i při společných akcích v době svého pracovního volna.

Tradičním už se stalo všemi vítané posezení s hudbou u příležitosti oslav Mezinárodního dne žen, dětími zaměstnanců dlouho předem očekávané a vždy vděčně přijímané uspořádání předvánoční nadílky s programem i každoročním tematicko-rekreačním zájezdy do zajímavých míst v celé naší republice.

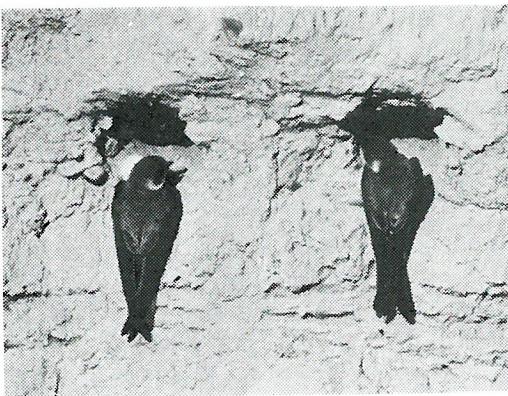
Z iniciativy BSP byly navázány i přátelské styky se zaměstnanci Okresního vlastivědného muzea dřužebního okresu Stará Lubovna, které se zvláště v posledních letech díky vzájemné výměně muzejních výstav a osobním kontaktům výrazně prohlušily.

Mimořádná pracovní aktivita všech členů brigády v závěru loňského roku pomohla předat veřejnosti do užívání i hodnotný kulturní stánek, jakým je nově otevřené muzeum v zámku Kinských ve Valašském Meziříčí.

HANA JABŮRKOVÁ

Z výstavy Vyšíváno pod Radhoštěm.

Kolmé stěny neregulovaných řek vyhledává k hnízdění břehule říční. Foto T. Kašpar

zpravodaj

OKRESNÍHO VLASTIVĚDNÉHO MUZEA VE VSETÍNĚ

ZÁŘÍ 1989

Zodpovědný redaktor: Aloisie Rambosková
Grafická úprava: Břetislav Dadák

Foto: Miroslav Langer
Počet výtisků: 1000 kusů
Vytiskly MTZ, závod 26 Valašské Meziříčí
o 3810 066 89
Cena výtisku 10,— Kčs

Z NOVU OTEVŘENÍ ZÁMKU KINSKÝCH

Koncem listopadu roku 1988 byl po dlouhých letech generální opravy a rozsáhlé přestavby znova zpřístupněn veřejnosti objekt zámku Kinských ve Valašském Meziříčí-Krásné.

Zároveň byla zahájena i výstavní činnost tohoto zařízení Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně. Muzeum tak rozšířilo své kulturně výchovné působení na veřejnost o dvě stálé expozice „Valašské Meziříčí v zrcadle dějin“ a „Sklo a gobelíny“, pamětní síň národního umělce Josefa Brože a krátkodobé výstavy, které zde budou pravidelně pořádány. Tradici muzejních „zámeckých večerů“ oživilo uspořádání první úspěšné „Besedy s Besedou“ v únoru letošního roku.

Věříme, že i to dnešní muzeum si brzy vytvoří svůj okruh přátel a příznivců, kteří sem kdykoliv rádi přijdou za poznáním a kulturním zážitkem.

